

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΙΜΙΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ, ΔΙΑ ΣΤΙΧΩΝ ΙΑΜΒΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Ἐρὸς τὸν βασιλέα Κεῖσαρα Μιχαήλ τὸν Δουκᾶν, ἐκ προστάξεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλέως.

SAPIENTISSIMI ET HONORATISSIMI

MICHAELIS PSELLI

COMPENDIUM LEGUM VERSIBUS IAMBIS ET POLITICIS

Ad imperatorem Cæsarem Michaellem Ducam, ex jussu patris ipsius et imperatoris.

Πολὺ καὶ δυσθεώρητον, τὸ μάθημα τοῦ νόμου,
Ἐν πλάτει δυσπερίληπτον, ἀσφῆς ἐν συνόψει,
Καὶ λόγῳ δυσερμήνευτον· ἀλλ' ὅμως ἀνάγκαιον,
Καὶ δεῖ τὸν αὐτοκράτορα τούτου μᾶλλον φροντίζειν,
Δικαίως γάρ τε δίκαιον ἐν δίκαις φυλακτέον.
Ὅθεν ἐγὼ σοι τὰ πολλὰ τοῦ λόγου συνοψίσας,
Εὐθέρατόν τι σύνταγμα πεποίηκα τῶν νόμων.
Ἡρῶτον δ' ἐρμηνευτέον σοι, πῶσα τοῦ νόμου μέρη.
Τὸ μὲν γὰρ τούτων κώδικος οὕτως ὠνομασμένον,
Πτυχίον δωδεκάβιβλον, ὃ φασὶ Διατάξεις·
ἔχει δὲ τοῦτο δύο μέρη, δέσποτα, βασιλείων,
Ἀντιγραφὰς τε νομικὰς, καὶ δικῶν ἀποφάσεις.
Τὸ δὲ καλοῦσι Δίγιστα, Ῥωμαϊκῆ δ' ἡ κλήσις.
Ἐπάρχει δὲ τὸ Δίγιστα, Ἑλληνικῶς Πανδέκτης,
Ὅτι καὶ νόμων πέφυκε παντοδαπῶν δοξαῖον·
Καὶ πλείστοι συνεγράψαντο τοὺς νόμους τοῦ Πανδέκ-
του.

A Τῶν δὲ Διγέστιων, δέσποτα, παντοδαπὰ τὰ μέρη·
Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα λέγουσι, περὶ συναλλαγμάτων.
Τετράβιβλος δ' ἡ σύνταξις κλήσις τῶν πρώτων πρώτη.
Τὸ μετὰ ταῦτα πέφυκε ἑπτάβιβλον πτυχίον,
Ῥωμαϊκῶς λεγόμενον οὕτω, Δὲ Ἰουδικῆς,
Ἦτοι τῶν περὶ κρίσεων, εἴ τις ἐξελληνίζει.
Τὸ τρίτον δὲ συνάθροισμα καλεῖται Δε Ρεβους,
Ὀκτάβιβλόν τι σύνταγμα χωρητικὸν πραγμάτων.
Τέταρτος τόπος πέφυκε τῶν νομικῶν Διγέστιων
Καθάπερ εἴ τις ὀφθαλμὸς τῶν ἄλλων συνταγμάτων,
Ὀκτάβιβλον τὸν ἀριθμὸν νόμων πολλῶν δ' ὠνομάσθη,
Τὸ πέμπτον δ' ἐνωδέβιβλον ἐκ μέρους δ' ὠνομάσθη,
Περὶ διαθηκῶν φησιν, ἔχει δ' ἄλλα μυρία.
Τὸ δ' ἕκτον ἔχει, δέσποτα, μόνη δύο βιβλία,
Σοφῶς δὲ διαλέγεται, Περὶ βαθμῶν ποικίλων,
Διχλαμβάνει τε σαφῶς περὶ κληρονομίας,
B Τῶν Ὀρφιτίου μέμνηται, καὶ Τερτίλιου νόμων,
Vers. 33.

Multiplicem est et contemplatu difficilis legis scientia, quæ obscura in compendio, nec summamim comprehendendi, nec sermone facile explicari potest: illa tamen necessaria est, potissimum imperatori, quem ejus curam maxime habere oportet: juste enim in judiciis jus est observandum. Quapropter ego multis in compendium redactis, facilius indaginis volumen legum tibi composui. Et primum quidem tibi explicandum est, quot sunt partes legis. Ea quæ *Codex* dicitur, est corpus duodecim libris constans, Constitutiones vocant, quibus, o domine, imperatorum placita, legitima rescripta, et litium decisiones atque sententiæ continentur. Sequitur pars, quam *Digesta* Latina voce, *Pandecten* Græca nominant, quod sit omnifariarum legum receptaculum, et leges *Pandectes* multi conscripserunt. Digestorum, o domine, variæ sunt partes, quarum

priorum de contractibus dicuntur, estque priorum prima collectio quatuor libris composita. Postea septem librorum volumen Latine *De judiciis*, Græce Περὶ κρίσεων. Tertia collectio *De rebus* dicitur, octo libris rerum tractatum continens. Quartum locum, veluti oculus universorum contractuum, octo earum libri multarum legum conceptacula sibi vindicant. Quintum vero novem libri, a parte præcipua *De testamentis* vocati, licet alia innumera comprehendant. Sexta pars, o domine, duos singulares libros continet, qui recte vocantur *De diversis gradibus*, et perspicue tractant de successione, et senatusconsultis Orphitiano et Tertilianis et multiplicem aliam legum ordinationem ea pars complectitur. Septima et ultima Digestorum legitima pars, de firmissimis stipulationibus volumen duobus libris singularibus conficit, quibus

Ἄλλην τε πλείστην σύνταξιν τῶν νόμων περιέχει,
 Τὸ δ' ἑβδόμον καὶ ὕστατον νόμιμον τῶν Διγέστων,
 Περὶ ἐπερωτήσεων ἀσφαλεστάτων λέγει,
 Καὶ συμπληροῖ τὸ σύνταγμα δύο βιβλία μόνα.
 Καὶ μετὰ τοῦτο πέφυκε δύο φρικτὰ βιβλία,
 Τὴν αὐστηρίαν ἔχοντα τῶν ποινῶν ἐγκειμένην.
 Μετὰ δὲ τὴν ἐπτάτομον ταύτην τομὴν τῶν νόμων,
 Σύνταξις ἄλλη πέφυκε νομίμων διαφόρων,
 Πληροῦσα τὰ πενήκοντα βιβλία τῶν Διγέστων.

Ἦρὸς τούτοις μέρος πέφυκεν αἱ Νεαραὶ Συντάξεις,
 Ἐἴτα συνοπτικώτερον οὗ Δέοντος βιβλίον,
 Τὸ πᾶν ἐξηκοντάβιβλον πάντας τοὺς νόμους ἔχον,
 Τοὺς κώδικας, τὰ Δίγιστα, τὰς Νεαράς συντόμις,
 Τὰ σύμφυλα, τὰ σύμπνοια τῶν διαφόρων νόμων,
 Διακρινούσιν, ὑποτιθεῖσιν οἰκείως καὶ γνησίως,
 Ἄλλ' ἔστι δυσρρηγνέυτον, ἀλλ' ἀσαφές ἐσχάτως.
 Ἔστι καὶ μέρος ἕτερον οἷον ὄψεις τῶν νόμων,
 Ὡς εἰσαγωγικώτερον τῶν ἄλλων δεδειγμένη,
 Τῶν νόμων ἔχον ἅπασαν τὴν γενεαλογίαν,
 Ἡ μᾶλλον οὕτως εἴποιμι τὴν ἀρχαιολογίαν.
 Τῷ δὲ βιβλίῳ τούτῳ δὲ ἡ κλήσις Ἰνστιτούτα.

Πολλοὶ δὲ συλλεξάμενοι τὰς ἀγωγὰς ἰδίας,
 Σύνταγμα συνετέξαντο ἄξιον εὐφημίας.
 Τὴν φύσιν γὰρ τῶν ἀγωγῶν ἐκάστης ἐρμηνεύει,
 Καὶ πάντα τὰ ζητήματα, καὶ πάσας ὑποθέσεις,
 Εἰς τὴν οἰκείαν ἀγωγὴν πανσύφως ἀναφέρει.
 Τοῦτο καὶ μόνον πέφυκε Φιλόσοφον τῶν νόμων,
 Κἄν εἴ τις ἀκριβῶσαι τοιοῦτο δὴ τὸ βιβλίον,
 Οὗτος ὁ νομικώτατος νομομαθὴς τυγχάνει.

Ἄλλοι πάλιν, δέσποτα, τὰς ῥοπὰς, καὶ τοὺς
 [χρόνους

A Τοὺς νομικοὺς συνέταξαν εἰς βραχὺ τι βιβλίον·
 ῥοπὰς δ' ἐκ μέρους λέγουσι, ἔχει, γὰρ καὶ τοὺς
 [χρόνους.

Ὁ δὲ γε περιεκτικὸς τούτων ἀπάντων νόμος,
 Κοινῇ συνθήκῃ πέφυκε πάσης τῆς πολιτείας,
 Πλημμελημάτων κώλυσις, τῶν κατὰ γνῶσιν πλέον,
 Δικαιοσύνης χρηρῆδος, δόγμα συνετωτέρων.

Δικαιοσύνη δὲ ἐστὶ σταθροτάτη γνῶμη
 Τοῖς πᾶσι διανεμούσα τὸ κατ' ἀξίαν μέτρον·
 Τὸ νόμιμον δὲ πέφυκε δικαιοσύνης μέρος.
 Αὕτη γὰρ καὶ τὸ φυσικὸν ἄλλο τι μέρος ἔχει,
 Τὸ κατὰ τὴν συνείδησιν κρείττωνων καὶ χειρόνων.
 Τὸ γὰρ λοιπὸν τὸ φυσικόν, τρίτον τοῦ νόμου μέρος.
 Τὸ μὲν γὰρ τούτων φυσικόν, τὸ γ' ἔθνικόν τυγχάνει,
 Τὸ δὲ πολιτικώτερον, καὶ μερικώτερον πως,

B Τὸ μὲν γὰρ περὶ φυσικῶν πραγμάτων δογματίζον,
 Συλλήψεως, γεννήσεως, σχέσεως, συναφείας.
 Αὐτοῦ ψιλοῦ τοῦ πράγματος, τοῦ τοῦδε, καὶ τοιοῦδε,
 Νόμιμον γενικῶς ἐστὶ, φυσικὸν δ' ἐπὶ μέρος.
 Τὸ βλέπον δ' εἰς συμβόλαια φύσιν συναλλαγμάτων,
 Πάντων εἰπεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς κοινῶν πολιτευμάτων,
 Νόμιμον ἔθνικόν ἐστίν, οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες,
 Τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς εἰρημένον,
 Γενῶν συλληπτικόν ἐστὶ νόμις ὑποκειμένων.
 Πολιτικὸν δὲ νόμιμον, τοπικόν, καὶ χρεῖῶδες.
 Τὸ πάλαι τριμερές ἐστὶ τούτου γὰρ τοῦ νόμου,
 Ἔστιν ὁ δωδεκάδεκτος τῶν δώδεκα λογίων,
 Τὰ βασιλέων Δόγματα, οἱ Νόμοι τῶν πραιτόρων.

Περὶ δ' ἃ πραγματεύεται τὸ νόμιμον ῥητέον.
 Εἰσὶ δὲ ταῦτα, πρόσωπα, πράγματα, ἀγωγαί τε.
 Πολλῶν δ' οὐσῶν τῶν ἀγωγῶν τέσσαρες αἱ μητέρες,
 Vers. 93.

subnectuntur duo terribiles libri severitate poena-
 rum instructi. Huius septemplex legum divisioni,
 diversorum jurium collectio adjicitur, quæ quin-
 quaginta Digestorum libris finem imponit.

Præterea juris partem statuunt Novellæ Con-
 stitutiones. Deinde compendiosum Leonis volumen,
 quod sexaginta libris universas leges, Codicem,
 Digesta, et Novellas breviter complectitur, conve-
 nientes et cognatas varias leges sub titulis accommo-
 date disponens: sed summe obscurum est, nec
 facilem interpretationem patitur. Est et alia pars
 quasi legum visus, et reliquarum speciosa intro-
 ductio, universam juris originem, et antiquitatis
 historiam continens, Instituta vocantur.

Multi quidem proprias actiones colligentes,
 dignum memoria syntagma composuerunt: cujuslibet
 enim actionis naturam interpretatur, et omnes
 quæstiones, omnia facta et causas ad propriam
 actionem refert: illud sane sola est legum Philo-
 sophia, quem librum si quis recte calluerit, juris et
 legum consultissimus evadet. Rursus alii, o domi-
 ne, inomenta et tempora legitima in brevem librum
 redegerunt, qui a parte Momenta vocatur, quamvis
 et annos comprehendat.

Lex vero quæ illa omnia complectitur, est com-
 munis totius reipublicæ sponsio, delictorum coer-

C citio, eorum maxime quæ sponte committuntur,
 justitiæ præsul, sapientiorum et perspicaciorum
 decretum.

Justitia est constantissima voluntas, pro merito
 et dignitate omnibus mensuram distribuens. Jus
 est justitiæ pars, quæ et aliam partem habet, jus
 naturale scilicet, quod in honorum et malorum
 conscientia consistit. Reliquum vero jus naturale
 est tertia pars juris, quod dividitur in naturale
 gentium et civile, seu locale. Quod de rebus natu-
 ralibus statuit, conceptione, nativitate, appetitu
 maris et feminæ conjunctione, illo et illo nudo
 negotio, est in genere jus, in specie, naturale.
 Quod vero spectat naturam contractuum, et earum
 omnium actionum quæ ad communem nostram
 societatem pertinent, jus gentium dicitur, non ta-
 men barbaricum: nomen enim gentium hic ita
 debet accipi, ut eas solum nationes quæ legibus
 parent, complectatur. Civile jus est locale, et ex usu
 quod jampridem tripartitum est. Hujus enim juris
 partes sunt, Leges duodecim tabularum, Decreta
 principum, Edicta prætorum.

D Nunc vero dicendum est circa quæ jus versetur.
 Ica sunt personæ, res et actiones. Actionum, quæ
 plures sunt, quatuor matres dicuntur, quas obli-
 gationes vocant, legitima vincula, *re, verbis litteris*

Ἄς ἐνοχὰς ὀνόμασαν, δεσμούς τινας δικαίους.
 Ἡ Ῥὲ, ἡ Βέρβις, Λίττερις, τετάρτη ἢ Κονσένσου.
 Ἡ Ῥὲ γεννᾷ πραγματικὰς ἀγωγὰς γούν καὶ μόνας.
 Μήτηρ δὲ Βέρβις πέφυκ' ἡ περὶ ἐξ στυπουλάτο.
 Πλάττει καὶ ἡ Κονσένσου δὲ τὰς συναινέσεις ἄμα.
 Ἡ Λίττερις τὰ γράμματα γυμνὰ πραγμάτων τεύχει,
 εἰ γὰρ τις χρέος γράψειν ἀναργυρον ἐν τούτοις,
 καὶ μὴ προσθήσει, δέσποτα, μέμψιν ἀναργυρίας,
 καὶ διετῆς ἐκρεύσειε χρόνος ἐν μέσῳ πάλιν,
 Γράμμασι, δέσποτα, λοιπὸν κατακρατεῖται μονοίς.
 Ἦν λίτεριν δὲ πλάττουσιν ἐξ ἰσυχίας μόνης,
 Ἡ Ῥὲ, σημαίνει πράγματα, ἡ Βέρβις, ψιλοὺς λόγους.
 Ἡ Λίττερις, τὰ γράμματα, κονσένσου, συναινέσεις.
 Ἐκάστη δὲ τῶν ἀγωγῶν ἀγωγὰς πολλὰς τίκτει.
 Ἐπὶ δὲ τις ἐνέχεται πλημμελῶν. ἢ συμβάλλων,
 Ἡ φανερώτερον εἰπεῖν, πρὸς τινας συναλλάσσων.
 Ἀπὸ δὲ πλημμελήματος ἀγωγὰς εὖροις ταύτας,
 τὴν Φούρτην, τὴν περὶ κλοπῆς, Βι βονορουμ ρα-
 [πτορουμ,
 Ἡτις βιαίων ἀρπαγὴν πραγμάτων ἐρμηνεύει,
 τὴν Ἰνιουριάρουμ τε, ἧτις ὕβριν σημαίνει,
 τὸν τε μὲν Ἀκουίλιον, τὸν περὶ τῆς ζημίας.
 Ἐξ ὧν πάλιν ὡς ποταμῶν, ρευμάτων τε δευτέρων,
 Κρουνοὺς εὐρήσεις ἀγωγῶν προσφόρως ἐκχυθόντας.
 Ὅρος δὲ συναλλαγμῆτος, ὡς ἤρξετε τοῖς νόμοις,
 Συναίνεσις, καὶ σύννευσις πλειόνων θελημάτων,
 Ἡ δύο τὸ ἐλάχιστον, εἰς αὐτὸ συνδραμόντων.
 Ὡστ' ἐνοχῆς ποιήσασθαι δύναμιν παραυτίκα.
 εἰς χάριν δὲ ῥητέον σου τῶν ἐνιχῶν ἐκάστην,
 τὰς φυσόμενας ἀγωγὰς ἴν' ἔχῃς ἀσυγχύτως.
 καὶ τὰς μητέρας ἀκριβῶς, πρὸς δὲ τὰς θυγατέρας.
 τῆς ῥὲ τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἔστι, ἡ Δεποσίτης

quarta *Consensu*. Obligatio quæ re contrahitur, gignit solas reales actiones. Quæ *verbis*, mater est actionis ex stipulatu. Quæ *consensu*, format conventiones. Quæ *litteris*, nudam rerum scripturam constituit. Si quis enim debitum non numerata pecunia scripserit, neque, o domine, intra biennium de pecunia non numerata querelam moverit, deinceps quod solis litteris debitum est, prævalebit: solo silentio obligatio litteris contrahitur. *Re*, significat res *Verbis*, nudos sermones: *Litteris*, scripturam: *Consensu*, pacta. Deinde quis obligatur, vel delinquens, vel contrahens, vel, ut clarius dicam, rem aliquam cum aliis agens. Ex delicto has actiones comperies, *Furti*, Περὶ κλοπῆς: *Vi bonorum raptorum*, quam violentum rerum raptum interpretare: *Injuriarum*, quæ petulantem contumeliam significat: *Aquilæ* legis actionem, sive *De damno*. Ex quibus tanquam fluviorum, et fluctuum secundorum scaturigines actionum commode salientes reperies.

Definitio contractus, ut legibus placuit, est consensus et conspiratio plurium, vel ad minus duarum voluntatum ad idem concurrentium. Quemadmodum obligatio robur obtineat, statim dicemus. Nunc enim tui gratia singulæ obligationes expli-

A Ἐλληνιστὶ δὲ πέφυκε ἡ παρακαταθήκη.
 Ἡ Κομμωδότη δεύτερον, χρῆσις τῶν δεδομένων.
 Ἡ Πιγνερατικία τε, ἡ περὶ ἐνεχύρων.
 Ἡ περὶ ἀπαιτήσεως κληρονομίας ἄλλη,
 Ἦν Ἐραδιτάτης λέγουσι περὶ τζιου Λατίνουι.
 Πρὸς δὲ αὐτὴν ἐπιβουδουμ Λατίνως εἰρημένη,
 Ἡ περὶ παραστάσεως πραγμάτων κεκρυμμένων.
 τῆς ῥὲ κονδικίκιος, ἦν ῥὲμ δὲ ἡ καθόλου.
 Πρὸς τούτοις τὰ Ἰντέρδικτα, ἦτοι παρκαγγελίαι.
 τῆς Βερβις δὲ τῆς ἐνοχῆς ἔστιν, ἡ ἐξ στυπου-
 [λάτο,
 Ἄφ' ἧς ὁ τζέρτος πέφυκε κονδικίκιος τρέχει,
 Πρὸς ταύτης καὶ ὁ Ἰντζερτος, ἀδωγαὶ δ' αὐτὰι δύο,
 Ἐξ στυπουλάτο δὲ ἔστιν, ἐπερώτησις, ἀναξ.
 Πᾶσα δὲ γ' ἐπερώτησις, ἡ δῆλων, ἢ κρυφίων,
 Ἐφ' οἷς ὁ κονδικίκιος, ἢ τζέρτων, ἢ Ἰντζέρτων.
 B Ἔστι δὲ κονδικίκιος ἀπαιτήσεως φύσις,
 Ἡ τζέρτος, ἦτοι φανερός. Ἰντζερτος κεκρυμμένος.
 τῆς βερβις ἐνοχῆς ἔστιν ἡ Ἐξστιματόρια
 Ὅταν διατιμύσωμαι πρᾶγμα καὶ σοι παρέξω,
 εἰπὼν, ὡς πράσας, Κόμισον νομισματὰ μοι τόσα,
 εἰ δὲ μὴ τόσα δοίη τις, δίδου τὸ διδομένον.
 τῆς βερβις αὐθις ἐνοχῆς ἦγε Δάμνη Ἰνφάκτι,
 Ἡτις κινεῖται πίπτοντος γείτονος διωματίου.
 τῆς βερβις πάλιν πέφυκε ἦγε Πρεγατορία,
 Ἡ τὸν κληρονομήσαντα εὐλόγως καὶ προσφόρως
 Ἐκ πόσου μέρους ἐρωτᾷ ζητεῖν κληρονομίαν.
 Ἡ Λεγατόρουμ, ἄλλη τις ἀσφάλεια λεγάτου.
 Ἡ τε μὲν Πεκνουίας κοσμιτοῦται αὐθις,
 Ἡτις τὴν ἀντιφώνησιν, καὶ τὴν ἐγγύην λέγει.
 τῆς δ' ἐνοχῆς τῆς Λίττερις ἀγωγή Νοβάτιο
 C τὸ χρέος μεταφέρουσα τὸ παλαιὸν εἰς νέον.

Vers. 155.

candæ sunt, ut distincte et exacte, matres et filias, natas scilicet actiones, habeas. Obligatio quæ re contrahitur in rebus est, ex qua oritur actio *Depositæ*, Græce παρακαταθήκη: *Commodatæ*, quæ est usus rei traditæ et commodatæ: *Pignoratitiæ*, quæ est de pignoribus. Alia ἀπαιτήσις τῆς κληρονομίας, quam Latini petitionem hæreditatis vocant: actio etiam *ad exhibendum*, ut Latine dicitur, quæ de rebus occultis, ut palam exhibeantur, contra clam possidentem instituta est: ejus quæ re contrahitur est condictio, quæ generaliter in rem dicitur. Eas actiones sequuntur interdicta, sive denuntiationes. Ex obligatione quæ verbis, venit ex stipulatu, e qua duæ actiones oriuntur, condictio certi et incerti. Ex stipulato est ἐπερώτησις, sive interrogatio, o imperator. Omnis autem stipulatio est rerum manifestarum, vel obscurarum, unde certi et incerti condictio: naturam petitionis condictio demonstrat, certi dilucidum, incerti occultum significat. Ex obligatione verbis, nascitur etiam *Æstimatoria*: si rem æstimem, et tibi tradam, dicens ac si venderem: Dabis mihi tot nummos, et nisi dederis, reddes rem traditam. Iterum ex obligatione verbis descendit, *Damni infecti*, quæ vicina domo ruinam minante

Ταύτης ἢ Δελεγάτιο, ἦτοι περὶ λεγάτου.
 Τῆς δὲ κονσένσο ἐνοχῆς ἐστὶν ἢ ἐξ Βενδίτο,
 Ἦν οὕτως ἐρμηνεύουσι περὶ πράσεως, ἀναξ.
 Ἐξ ἔμπτο, περὶ ἀγορᾶς · Λοκάτι, μίσθωσις τις ·
 Κονδοῦκτι, ἢ ἐκμίσθωσις · ἐντολή, ἢ Μανθάτι ·
 Ἦ Ἡρὸ σοκιο δὲ ἐστὶν ἢ περὶ κοινωνίας ·
 Ἦτε, περὶ Μνηστεύσεως, καὶ Δωρεῶν, καὶ Γάμων.
 Καὶ τινῶν ἄλλων ἀγωγῶν, καὶ τριῶν ἰντερδίκτων ·
 Σύμπκται αὐτα: ἀγωγαὶ ἐνοχῆς τῆς κονσένσου.
 Τὴν περὶ προστασίας δὲ πραγμάτων ἀλλοτρίων,
 Τοῦτ' ἐστὶ μὴ γινώσκοντος μηδὲλως τοῦ δεσπότη,·
 Νεγοτιόρουμ λέγουσι ταύτην τινὲς Γεστόρουμ,
 Ἦοικε συναλλάγματος συνάλλαγμα τυγχάνον ·
 Ὀμοίως ἢ Τουτέλαε, ἢ κατὰ ἐπιτρόπων.
 Ἦ περὶ Διαιρέσεως πραγμάτων ἐπικοίνων,
 Ἦ περὶ Μεκουλίου τε, ἢ τε ἐκ διαθήκης,
 Ἦ Ἰνστιτορία τε, ἢ ἐξ ἐκκερτικτορία,
 Ἦ κατὰ τοῦ προστήσαντος τινὰ ἐργαστηρίου,
 Καὶ κατὰ τοῦ προστήσαντος τινὰ ἐπὶ θαλάσσης.
 Τὸ Κουόρουμ λεγατόρουμ τε Ἰντέρδίκτων τυγχάνον,
 Ὀούσος, ὁ οὐσόφρουκτις, ἄλλαι τ' ἀγωγαὶ πλείσται.
 Τῶν ὡσανεὶ τυγχάνουσι πᾶσαι συναλλαγμάτων.
 Αἱ δ' ἀγωγαὶ τῶν ὡσανεὶ πάλιν ἀμαρτημάτων,
 Ἦ κατὰ τοῦ δικάσαντος, καὶ παρανομηκότης,
 Ἦ κατὰ σοῦ συρρήξαντος ἔδικτον ἀναίσχύντως.
 Ἄλλα: τί τινες ἀγωγαὶ, καὶ τινες τῶν Ἰμφάκτουμ.
 Δέχου πάλιν διαίρεσιν τῶν ἀγωγῶν ποικίλην.
 Τῶν ἀγωγῶν αἱ μὲν εἰσι ἀπὸ συναλλαγμάτων.
 Αἱ δὲ πάλιν κατάγονται ἀπὸ ἀμαρτημάτων.
 Αἱ μὲν εἰσι πραγματικά, αἱ δὲ κατὰ προσώπων.
 Αἱ μὲν εἰσι πίστει καλῇ, αἱ δὲ εἰσὶ πως στοίχεται,

movetur. Rursus ex ea nascitur *Precutoria*, qua
 directe institutus hæres rogatur ex quovis parte
 adire hæreditatem. Alia est *Legatorum*, caulio le-
 gati nomine. *Pecuniæ constitutæ*, quæ sponsionem
 et expromissionem pecuniæ significat. Obligationis
 vero quæ *Litteris* contrahitur actio est *Novatio*, quæ
 vetus debitum in novum transfert: et *Delegatio*,
 sive de legato. Obligationis *ex Consensu*, est, actio
ex Vendito, quam, ο ἰμρ, περὶ πράσεως interpretan-
 tur. *Ex empto*, περὶ ἀγορᾶς. *Locati*, μίσθωσις.
Conducti, ἐκμίσθωσις. *Mandati*, ἐντολή: *pro socio*,
 περὶ κοινωνίας: præterea de *Sponsalibus*, *Donatio-*
nibus, et *Nuptiis*, et aliæ actiones, et tria interd-
 cta: omnes illæ actiones sunt obligationis ex con-
 sensu. Quæ ob curam rerum alienarum nesciente
 domino susceptam, movetur, quam *Negotiorum*
gestorum vocant, contractus videtur esse contra-
 ctus. Similiter, *Tutelæ*, quæ contra tutores: *De*
communium rerum divisione, *de peculio*, ex testa-
 mento, *Institoria*, *Exercitoria*, quæ contra nautas
 et caupones, ut in navim vel tabernam recepta
 restituant. Interdictum quod *Quorum legatorum*
 dicitur, *Usus*, *usufructus*, et aliæ multæ actiones
 sunt omnes ex quasi contractibus. Actiones rur-
 sum quasi ex delictis: quæ datur contra judicem,
 qui contra leges judicavit: quæ contra eum qui

A Αἱ μὲν πρᾶγμα εἰσπράττουσιν, αἱ δὲ ποινην, αἱ δὲ
 | ἄμφω,
 Αἱ μὲν κινουνται εἰς τὸ πᾶν, αἱ δὲ εἰς μέρος μόνον,
 Αἱ μὲν ἀπλοῦν εἰσπράττουσιν, αἱ δὲ διπλοῦν, τρι-
 | πλοῦν τε,
 Αἱ μὲν καὶ τετραπλάσιον, αἱ δὲ καὶ πλέον τούτου.
 Αἱ τούτων δὲ βαρύτεραι πρὸς τούτοις ἀτιμούσιν,
 Αἱ μὲν εἰσιν ἐπίκαιροι, τινὲς δὲ τῶν χρόνιων,
 Αἱ δὲ περιορίζονται τεσσαράκοντα χρόνις.
 Τινὲς δὲ διαβαίνουσι καὶ κατὰ κληρονόμων.
 Αἱ μὲν εἰσι ὡς λέγουσι τούτων ἀρδιτραρίαι,
 Ὑπό τε τῆς δικαστικῆς ἤρτηνται μεσιτείας,
 Ἦαὶ δὲ τῆς ὑπολήψεως τοῦ κρίνοντος εἰ μέλλει.
 Ἄλλη τε πλείστη πέφυκε διαίρεσις τῶν νόμων,
 Καὶ τοῦτο δὲ μοι πρόσλαβε τυγχάνον ἀναγκαῖον.
 Ὡς οἱ κανόνες ἅπαντες τῶν νόμων, στεφηφόρε,
 B Ὑπόσαθροι τυγχάνουσι, ψευδοντα: γὰρ ἐν μέρει.
 Κανῶν δὲ ἐστὶ τοῦ πράγματος συντεταμημένος λόγος.
 Ὅπερ ὡς ὑποκείμενον τυγχάνει τῇ κανόνι,
 Σφειλὰς δ' ἐκπίπτει, δεσποτα, καὶ τοῦ ὑποκειμένου
 Τούος νόμους δὲ βουλόμενος πάντας σοι συνοφίζειν,
 Ὅριστικοῖς προσχρήσομαι ῥήμασι, καὶ συντόμοις.
 Δικαιοσύνη πέφυκε νόμησις τοῦ δικαίου.
 Δικαίον φυσικόν ἐστὶ κοινὸν πᾶσι τοῖς ζώοις.
 Τῶν νόμῶν ὁ μὲν ἔγγραφος, ὁ δ' ἄγραφος ὡς ἔθος.
 Ἐλευθερία, πέφυκεν ἄδεια φυσικὴ τις ·
 Δουλεία δὲ ὑποταγὴ τυγχάνει δεσποτείας,
 Ἦτις, ὡς ἀδιάφορος, ἄτομόν τι τυγχάνει.
 Ἦ συμφορὰ δὲ τῆς μητρὸς, τοῦτ' ἐστὶν ἢ πορνεία,
 Οὐ βλάπτει τὸν ἐν τῇ γαστρὶ, στεροῦσα τῶν πα-
 | τριῶν.
 C Vers. 214.

edictum impudenter corrupit. Sunt et aliæ quæ-
 dam actiones in factum. Iterum accipe variam
 actionum divisionem: quædam oriuntur ex con-
 tractibus, quædam rursus ex delictis: quædam
 sunt reales, quædam contra personas: quædam
 sunt bonæ fidei, quædam strictæ: quædam rem
 exigunt: quædam pœnam, quædam utrumque:
 aliæ pro toto moventur, aliæ pro parte:
 aliæ simplum exigunt, aliæ duplum, triplum,
 quadruplum, aliæ et amplius: aliæ graviore in-
 famant eos quos afficiunt: aliquæ sunt tempo-
 rales, aliquæ perpetuæ, aliquæ annis quadraginta
 D definiuntur, aliquæ transeunt etiam contra hæredes:
 sunt et illæ quas *arbitrarias* vocant, quæ judiciali
 arbitrio iustruuntur ex iudicis æstimatione si velit.

Est multiplex alia legum divisio. Quod vero
 nunc mihi necessarium videtur, accipe: ut quod
 omnes legum canones, ο ἰμρ, subputridi sunt, men-
 tionantur enim ex parte. Canon autem seu Regula,
 est sermo rem breviter dividens, quæ est quasi
 subjectum regulæ, quæ ubi in aliquo litubat, ο
 dom., e subjecto excidit. At quia sedet in animo
 tibi omnes leges in compendium redigere, verbis
 utar definitivis et brevibus; Justitia est justæ dis-
 tributio. Jus naturale est commune omnibus ani-
 mantibus. Legum alia est scripta, alia non scri-

Οὐθὲν εἴ τις (1) ἐλευθεροῦν δανειστὰς περιγράφων,
 Μετὰ τὴν ἕβδην, γράψειν τις δύναται διαθήκην·
 Ἐλευθεροῦν δὲ δύναται ὁ ἐπτακαιδεκέτης.
 Τῶν παίδων ὑπεξούσιοι, οἱ ἐκ νομίμων γάμων,
 Οὗτοι γὰρ μόνοι νομικῶς ὑπάκουσι πατράσιν.
 Εἴ τις ἐκ φύσκει λάδοι τι δωροῦντος βασιλείως,
 Ἡ συναλλάττων πρὸς αὐτοῦ, εὐθὺς τούτου δεσπόζει,
 Ἐκεῖνος δὲ ἐνάγεται μέχρι τετραετίας.
 Ἡ μορτις καυσκ δαιρεὰ, ἔοικε τῷ λογάτῳ.
 Τὰ τῆς προικὸς ἀκίνητα οὐχ ὑποτίθησιν τις,
 Οὐδὲ πιπράσκειν δύναται, οὐδ' ἐκποιεῖν οὐδὲλως.
 Ἐκποιήσιν ὁ πούπιλος πραγμάτων οὐ ποιεῖται,
 Οὐδὲ τι πράττειν δύναται χωρὶς τῶν ἐπιτρόπων,
 Καὶ υἱὸς ὑπεξούσιος καὶ δοῦλος προσπορίζει,
 Ὁ μὲν γὰρ τῷ δεσπόζοντι, ὁ δὲ τῷ φυτοσπόρῳ.
 Κἂν μὴ τυγχάνωσιν αὐτοὶ τὴν πρᾶξιν ἐγνωκότες,
 Υἱὸς δὲ δίχα τοῦ πατρὸς, ἢ δοῦλος τοῦ δεσπότητος,
 Οὐ δύναται κληρονομεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ἀδιτεύειν,
 Κἂν τις οὐσουφρουκτάριος ἡμῖν ἐστὶν οἰκίτης,
 Εἰσάγει τὸν προσπορισμὸν, ὥσπερ ὁ βονα φιδε.
 Ὁ φιδικομισάριος σὺν τῷ λιγαταρίῳ,
 Ὁλόκληρον διαδοχὴν οὐκ ἔχουσι δικαίου,
 Ὁ κληρονόμος μόνος γὰρ τὸ δ'καίον τοῦτ' ἔχει.
 Ἀγράφως διατίθεσθαι οὐκ ἐργουσιν οἱ νόμοι.
 Οἰκισακοὺς δὲ μάρτυρας εἰκότως ἀθετοῦσιν.
 Εἴ τις διάθαιτο τυχὸν τῶν ἐκστρατευομένων,
 Ἡ διαθήκη ἐρρώεται εἰς ὀλόκληρον χρόνον.
 Καὶ μετὰ τὴν ἀθέτησιν τῆς προτέρας στρατείας.
 Ὁ δ' ὑπεξούσιος υἱὸς οὐ ποιεῖ διαθήκας,

A Κἂν ὁ πατὴρ κελεύσει, χωρὶς τῶν καστρενσίων,
 Οὐκ ἀνατρέπει ἕκαστος προβάσαν διαθήκην.
 Εἴ δέ τις ἐμμαγκιπατος κοντραταβούλλας ἔχει.
 Καὶ δοῦλον εἴ τις βούλοιτο ἐνίστα κληρονόμον.
 Οὐγκίασμοι δὲ δώδεκα, μέτρον κληρονομίας.
 Ὡς ὁ τετράτωρ, δύναται, οἰκέτης κληρονόμος.
 Οὐδεὶς διατιθέμενος, εἰ μὴ ἢ στρατιώτης,
 Μέρει μὲν διατίθεται, μέρος δ' οὐ, τῆς οὐσίας.
 Ἔστιν ἀποκατάστασις, αὐτῷ δὴ τυπουμένῃ,
 Κληρονομεῖτω Τίτιος τῶν ἐμαυτοῦ πραγμάτων·
 Εἴ δ' οὗτος οὐ βεβούληται, πρῶτος κληρονομεῖτω.
 Ἀθεμιτογαμήσας τις καὶ δεινῶς τιμωρεῖται,
 Καὶ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτοῦ οὐ κατεξουσιάζει.
 Εἴ δέ τις παῖδας ἔτεκεν ἐκ παλακῆς προτέρας,
 Νομίμους ἀπεργάσεται πραικίφοις ἐν συμφόνοις.
 Τέταρτον μέρος χρεωστῆ τῷ υἱοθετηθέντι,
 Υἱοθετήσας τις τινα τῶν ἐαυτοῦ πραγμάτων.
 Ἀτελής συγγινώσκειται μήτηρ, μὴ ἀπαιτούσα
 Τοῦ ἀνδρὸς τελευτήσαντος ἐπίτροπον τοῖς τέκνοις.
 Ἐπιτροπὴ δὲ πέφυκε νομικὴ ἐξουσία
 Κατ' ἐλευθέρας κεφαλῆς, εἰς βοήθειαν ταύτης.
 Ἐπίτροπος δὲ διοικεῖ μέχρι τῆς ἡῆθης μόνον.
 Ἐντεῦθεν δὲ αὐθέξονται κουρατορες τοῦ νέου.
 Ἀγνάτους μὲν ὠνόμαζε τοὺς ἐξ ἀρρένων τόκων.
 Κογνατους δ' ἐπωνόμαζε τοὺς ἐκ θηλυγονίας.
 Ἐσηθος γίνεται ὁ παῖς ἐτῶν δεκαεσσάρων,
 Ἐσηθος δὲ τε θήλεια οὐσα δωδεκαετίας.
 Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον κουράτωρ δίδοται τις.
 Κατηγορεῖν οὐ δύναται ἀνήθος ἐπιτρόπου,

Vers 272.

pta, ut consuetudo. Libertas est quædam naturalis
 licentia: servitus est subjectio dominationi, quæ
 ut nullam habens differentiam, individuum quid
 dicit. Calamitas matris, id est meretricius coitus,
 non nocet ei qui est in ventre, privans bonis pa-
 ternis. Circumscribens creditores manumittere non
 potest. Post pubertatem potest quis scribere te-
 stamentum. Annos natus decem et septem manu-
 mittere potest. Liberi in potestate sunt, qui ex
 legitimis nuptiis procreati, illi enim soli legitime
 parentibus obediunt. Si quis ex imperatoris libe-
 ralitate a fisco rem accipiat, aut alio modo ab eo
 rem comparet, statim ipsius sit dominus, nec
 post quadriennium convenitur. Mortis causa do-
 natio, similis est legato. Immobilia bona dotalia,
 neque pignori et hypothecæ dari, neque vendi,
 neque alienari, fraude etiam non interveniente
 possunt. Pupillus nec res suas alienare, neque
 aliquid agere potest sine tutoribus. Filius familias
 et servus acquirunt, hic domino, ille parenti,
 etiamsi uterque rem gestam ignoret: filius quidem
 et servus, sine patris et domini consensu suc-
 cedere non possunt, nec hæreditatem adire. Ser-
 vos usufructuarius nobis acquirit, quemadmodum
 liber homo qui bona fide servit. Fidei commissæ-

C rius et legatarius in universum jus non succe-
 dunt: id enim jus solus hæres habet. Sine scri-
 pto testari leges non prohibent: domesticos
 quidem testes meritos improbant. Si quis testa-
 tus fuerit de castrensibus, testamentum in omne
 tempus valet, etiam post abdicationem prioris
 militiæ. Filiusfam. testamentum non facit, quam-
 vis pater jubeat, nisi de castrensibus. Furor ad-
 veniens non evertit prius conditum testamentum.
 Filius, si emancipatus, habet bonorum possessio-
 nem contra tabulas. Servum etiam, si quis ve-
 lit, potest hæredem instituere. Duodecim uncie
 sunt mensura hæreditatis. Ut testator, potest
 hæres esse domesticus. Nemo nisi miles ex parte
 de re sua testatur, pro parte non testatur. Sub-
 stitutio sic formatur: Rerum mearum Titius hæres
 esto; si ille noluerit, Primus hæres esto. Nefa-
 rias nuptias contrahens atrociter punitur, nec
 liberos ex illis natos habet in potestate. Qui
 filios genuit ex pellice priore, legitimat eos dota-
 libus instrumentis. Quartam suorum bonorum
 partem adoptato debet, is qui adoptavit. Infamis
 sit mater, quæ mortuo viro liberis tutorem non
 petit. Tutela est legitima potestas in caput liberum
 ad ejus defensionem. Tutor administrat solum

(1) Οὐ σθένει τις.

Ἐφηδός τοῦ κουρατωρός συγγενῶν συνεργούντων.
 Τὰ μηδένος τε πρότερον, τοῦ προκαταλαβόντος.
 Τὸ κύμα τὸ χειμῆριον, αἰγιαλὸν ὀρίζει.
 Ἐἴκει τὰ ἐπικείμενα τοῖς γε ὑποκειμένοις.
 Ἴτερ ἐστὶν ὁδὸς στενὴ, ἄκτοις ἢ πλατυτέρα.
 Ὁ πρῶμα τὸ ἀλλότριον ἐκποιῶν ἐν εἰδήσει,
 Ἡ ἄλλως τραδιτεύων τις, ὡς κλοπὴν ἀμαρτάνει.
 Δευτέρα διατύπωσις ῥήγνυσι τὴν προτέραν.
 Τὴν δὲ Ἰνοφικιάζο, παῖδες κινουσι μόνοι.
 Οὐδαὶς ὑποκαθίσταται παιδί πουπιλιάρως,
 Εἰ μὴ ποιήσει πρότερον εἰς αὐτὸν διαθήκην.
 Ὁ ἔχων τὴν ἐναγωγίην, ἀποδείξει βαρεῖται.
 Τὰ τῆς προικὸς κινήτᾳ εἰσπράττεται αὐτίκα,
 Τοῖς ἀκινήτοις δλόκληρος εἰς ἀπαίτησιν γρόνος,
 Τῆς διαθήκης ἢ κρηπίς ἐνστασις κληρονόμου.
 Καὶ τομὴ καὶ μετάθεσις γίνεται τοῦ λεγάτου,
 Ἐν τε διατυπώσεσιν. ἐν τε τοῖς κωδικέλλοις.
 Τὸ τρίτον ὁ ψαλκιδῖος σώζει τῷ κληρονόμῳ,
 Ἐκ τῶν λεγάτων ἀμάντων κατὰ ἀναλογίαν.
 Ὁ Δύγουστος προσέταξε, φασί, τοὺς κωδικέλλους,
 Ἐν οἷς οὔτε ἐνίστησιν ὁ γράφων κληρονόμῳ,
 Οὐτ' ἀφαιρῆ ὄν ἔγραψεν ἐν τῇ διατυπώσει.
 Τὸ μὲν Τερτουλιάνειον δόγμα καλεῖ προσφόρως
 Εἰς τὰ τῶν τέκνων πράγματα τὰς ἐκείνων μητέρας.
 Τὸ δὲ γ' Ὀρφιτιάνειον αὖθις ἐκ τοῦ ἐναντίου,
 Εἰς τὰ μητέρων πράγματα τοὺς παῖδας προκλεῖται.
 Ἡ μήτηρ ἔχει πρόκλησιν ἀπάντων τῶν ἀγνάτων,
 Εἰς τὰ τῶν τέκνων πράγματα, χωρὶς τῶν ἀμογγίων.
 Μετὰ γὰρ τούτων ἔρχεται εἰς τὴν κληρονομίαν.
 Ἄλλ' εἰ μὲν ἀδελφαὶ εἰσι τὸ ἥμισυ λαμβάνει.

A Εἰ δ' ἀδελφαὶ καὶ ἀδελφοί, ἴσα κληρονομοῦσιν.
 Ἐπούσης διακατοχῆς παῖς καὶ γονεὺς ὡσαύτως,
 Ἐνικαυτὸν ὀλόκληρον ἔχουσι βαηθοῦντα.
 Ἡμέρας μόνας ἑκατὸν τῶν συγγενῶν ἔχόντων
 Ποινὴ ὀφείλει τίθεσθαι εἰς τὰς ἐπερωτήσεις.
 Ἡ περπέτουα μίσθωσις, ἐμφύτευσις τυγχάνει,
 Τὸ διαπλασιαζόμενον ἐκ τινος ἡρηκώτος,
 Καταβληθὲν ἰνδεδίτον ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.
 Κλοπὴ ἐστὶ ψηλάφησις πραγμάτων κατὰ δόλον,
 Χωρὶς κακῆς προθέσεως κλοπὴν οὐχ ἀμαρτάνεις,
 Κατὰ τοῦ κλέπτου, φοῦρτιδον, κὰν μὴ νέμηται δώσας,
 Τῷ ἐκπεσόντι πράγματος πουδλίαννα ἀρμόζει.
 Παυλιανὴ δὲ δίδεται τῷ περιγεγραμμένῳ,
 Εἰς πρᾶσιν εἰς ἐκποίησιν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.
 Τὴν φοῦρτην διπλασιάζει σὺν τῇ Ἀκουιλίῳ.
B Νόμος ὁ δουδεκάδελτος τὴν νοξάλιαν φοῦρτην,
 Καὶ τὸν νοξάλιον αὐτὸν Ἀκουιλίον γράφει,
 Παραγραφὴ ἐστὶ σαφῆς ἢ δικαιολογία,
 Τοῦ βίου πρὸς τὸν ἄκτορα κατ' ἀγωγῆς βεβαίας,
 Τῷ νόμῳ μὲν πῶς ἰσχυρὰς, τῇ φύσει δ' ἀδικοῦσας.
 Δίκην δ' οὐδαὶς συνίστησιν ἀγνώστων αὐτοδίκων.
 Ἐπίσης (2) δικασιώσεως ὁ νεμόμενος κρείττων.
 Ὁ φθείρας βίβ τὴν σεμνήν, εὐπορος μὲν τυγχάνων,
 Ἡμίσεος ἀφαίρεσιν ἔχει τῶν κεκτημένων,
 Ὁ δ' ἀπορος, ἐξόριστος γίνεταί παραυτίκα.
 Τῷ Κορνελίῳ ἔνοχος πᾶς φονεὺς τυγχάνει,
 Τῷ Ρεπετουῖνδῳ ἔνοχος δικαστῆς δωροδόκος.
 Γῶ δὲ δελφάσις (3) ἔνοχος ὡς ἀλοιγὴ αλαπτεύων.
 Τὸ χρόνιον δὲ σύνηθες νόμου λαμβάνει τόπον.
 Οἱ γενικοὶ τῶν εἰδικῶν ἐγκρατέστεροι νόμων.

Vers 332.

usque ad pubertatem : exinde curatores in adolescentem potestatem exercent. Agnatos voca descendentes ex maribus, cognatos ex feminis. Adolescens dicitur, quatuordecim annos natus : mulier vero est puber anno duodecimo. Adolescenti qui tutorem habet, curator datur. Pupillus tutorem accusare non potest. Adolescens vero curatorem potest, cognatis juvantibus. Quæ ante nullius sunt, primo occupantis sunt. Littus fluctu hiberno definitur. Subjecto solo cedit superficies. Iter est via angusta : Actus amplior via. Qui rem alterius sciens alienat, vel aliter tradit, quasi furtum committit. Posterius testamentum prius rumpit : querelam de inofficioso soli filii movent. Nemo puero substitit pupillariter, nisi prius fecerit testamentum. Actori probationis onus incumbit. Res dotales mobiles illico petuntur ; immobilium vero repetitioni integer annus cedit. Testamenti basis est hæredis institutio. Legata adimuntur et transferuntur testamento et codicillis. Lex Falcidia ex omnibus legatis pro rata servat tertiam partem hæredi. Augustus jus codicillorum instituit, quibus nec hæres institui potest, nec in testamento scriptus deleri. Senatusconsultum Tertullianum

C commodè vocat matres ad bona filiorum : rursus e contra Orphitianum filios ad bona matrum. Mater in successione bonorum filii præcedit omnes agnatos, exceptis consanguineis, quibuscum venit ad hæreditatem : sed si sorores defuncto superviserint, dimidium capit ; si vero fratres et sorores, ex æquis partibus succedunt. Ad agnoscendam bonorum possessionem, liberis, et parentibus annus integer auxiliatur, aliis cognatis centum dies eolum. Pæna stipulationi apponi debet.

D Emphyteusis est perpetua locatio. Duplum solutum ab eo qui inficiatus est, indebiti conditione non repetitur. Furtum est dolosa rerum contrectatio : sine mala animatione furtum non facis. Publiciana competit ei qui rem amisit, cum non possideat, rem furtivam adversus furem. Pauliana datur circumscripto in venditione, et alienatione rerum suarum. Furti, et ex lege Aquilia in duplum agimus. Lex Duodecim tabularum furti et Aquiliæ actiones, noxales scribit. Exceptio est certa et manifesta exceptio rei ad actorem, contra actionem lege quidem firmam, sed naturali jure injustam. Litem nemo instituit nescius sui juris. In jure æquali potior est qui possidet.

(2) Ἐπ' ἴσης.

(3) Δὲ ψάλλεις.

Ἦττων ἐστὶ τῶν θηλειῶν αἴρεσις τῶν ἀφρένων.
 Οἱ μὲν τεχθέντες νόμιμοι ἔπονται τοῖς πατράσιν.
 Οἱ φύντες δ' ἐκ πορνείματος, ἔπονται ταῖς μητέρας.
 Τὸ φύσει χρεωστούμενον καταβληθὲν οὐκ ἔχει
 Λύθις βρεπετίονα, ὡς ἔδοξε τῷ νόμῳ.
 Ἦντα τὰ ἰδιωτικὰ δημόσιον οὐ βλάπτει,
 Ἀποκαθίστατ' ἀδελφῆς ὁ νέος κατὰ νόμους.
 Ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἤττωσι τὸ ἀποκαθιστάναι,
 Τοῦτο μείζους ἐγκλητος πρὸς λόγους ἀναλόγους.
 Πατρὸς καὶ παίδων μεταξὺ τῶν γε ὑπεξουσιῶν
 Οὐ πέφυκε συνίστασθαι δίχης ἀμφισβουλίας
 Ὅπου δὲ ἡ προκάταρξις, ἐκεῖ καὶ καταδίχη
 Τὸ μείζον δικαστήριον τὸ ἕλαττον προκρίνει.
 Ὁ διδοὺς τὸ ἰνδέδιτον ἔχων εἰδήσιν τούτου
 Οὐκ ἔχει πάλιν εἰσπραξίν τοῦ βεβλημένου,
 Ὅταν τις ἐξετάζοντες περὶ καρπῶν σκοποῦμεν,
 Ὅσα λάθειν ἠδύνατο ὁ νομεὺς, ἀκριβοῦμεν,
 εἰς ἕδαφος ἐπίκοινον ὁ κοινωὺς οὐ κτίζει.
 Ἐξωτικὸς οὐ δύναται δουλείαν προσπορίζειν.
 Ἐφ' ὧν ὁ Ἀκουίλιος θεμάτων οὐχ ἀρμόζει,
 Τούτοις δ' ἰνφάκτουμ δίδονται, σαθρὸς δ' ὁ κανὼν
 [οὗτος.

Ὅποσα δὲ μὴ ἔχουσιν ἰσχὺν κατὰ τῶν νόμων,
 Χωρὶς ἀποτελέσματος δοθέντα κατὰ πλάνην,
 Οὐκ ἔχει βρεπετίον, οὐδ' εἰσπραξίν ὅπισσω.
 Χείρον κ ποιεῖν αἴρεσιν γυνὴ προικῆς ἰδίας,
 Σαφῶς οὐκ ἔχει δύναμιν ἐν συνεπτῶτι γάμῳ.
 Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον, ἕτερος οὐ δοτέος.
 Τὸ μείζον δικαστήριον, κρεῖττον τῶν ἕλαττόνων,

A Ἦτοι τὸ ἐγκληματικόν, τοῦ περὶ τῶν χρημάτων.
 Ἐκδίχησιν ἐγκλήματα λαμβάνει τὴν δικαίαν.
 Ἐν τόποις οἷς ἡμάρτηται, ἐνθα κρεῖττον ἢ γυνῶσι.
 Ὅπου δὲ ἡ προκάταρξις, ἐκεῖ καὶ καταδίχη.
 Ἐντεῦθεν καὶ κανόνας σοι τῶν Νεαρῶν εἰσφέρω,
 Δηλούντων τὰ βουλήματα πάντων τῶν τελευτώντων,
 Ὅσα μὴ διαμάχονται τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις.
 Προῖκα μὲν γάμος ἐνεργεῖ, γάμον δ' οὐ δρῶσι
 [προῖκας.
 Ὅπερ ὁ νόμος δίδωσι, οὐκ ἂν ἀφέλοιτό τις.
 Παραγραφῆς ἀντίθεσις οὐκ ἔστι δημοσίῳ.
 Ἡ δευτερογαμήσασα πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου,
 Πάντων ἐκπίπτει καὶ προικῶν, καὶ κερδῶν παραυ-
 τίκα,
 Ἐξ ἐλευθέρου θυγατρὸς οὐ τίκεται τις δοῦλος
 Τῶν τελευτώντων βούλησιν μηδεὶς ἀνατρεπέτω.
B Γάμος δ' ἐκ διαθέσεως συνίσταται καὶ μόνης,
 Κἂν μὴ προῖωσι γαμικὰ συμβόλαια πρὸς ταύτης.
 Δεφένσωρ ἐπιτήδειος, οὐδεὶς χωρὶς ἐγγύης.
 Ὁ δοῦναι προελόμενος ἴσος τῷ δεδιωκότι
 Ἐπιτροπέειν δύναται τῶν τέκνων αἰ μητέρας.
 Ἐν μέσῳ δίχης ἄδικον γίνεσθαι θεῖους τύπους.
 Ἡ γνώμη τοῦ τεστάτωρος πάντων προικμητέα.
 Τόκος ἀνεπερώτητος, εἰς θάνατον οὐ τρέχει.
 Τὴν τῶν κακῶν εἰσχωγὴν οὐ σφίγγει μακρὸς χρόνος
 Τῶν γάμων οἱ ἀθίμιτοι, ποινῆς τιμωρητέοι.
 Οἱ πλημμελοῦντες κόλασι, διδόντωνσιν δικαίως,
 Φυλακτόμενον νομικῶς νομίμοις διαδόχοις,
 Ἴεν ἔχουσιν οἱ πταίσαντες νομίμων καὶ πραγμάτων.
 Vers. 387.

Qui vi religiosam virginem corruptit, si locuples C
 sit, bonorum suorum medietatis jacturam patitur: pauper vero statim in exsilium mittitur. Omnis homicida obligatus est legi Corneliae. Judex sordidus, et munera accipiens, repetundarum tenetur. Legi vero de falsis obligatur, qui variat falsum scribens. Diuturna consuetudo legis locum implet. Leges generales potiores sunt in judiciis. Pejor est feminarum conditio, quam marium. Legitimi liberi patrem sequuntur, nati ex scortatione matrem. Quod natura debetur solutum repeti non potest, ut legibus placuit. Nulla privata publico nocent. Restituitur illaesus adolescens secundum leges, quod in minoribus efficit restitutio, id in majoribus appellatio, eadem proportionis. Inter patrem et filios quos ille habet in potestate litis discrimen institui non potest. Ubique est liti contestatio, illic et judicatio est. Majus tribunal de minori judicial. Qui sciens solvit indebitum, soluti deinceps conditionem non habet. Quoties aestimantes rationem fructuum habemus, quos possessor percipere poterat, exacte perquirimus. In solo communi socius non aedificat. Extraneus non potest servitutem acquirere. Ex quibus casibus Aquilia non competit, datur actioni factum, patribus autem est ille canon. Ex his omnibus causis quae jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum, secuta per errorem solutione, conditioni

locus erit. Mulier constante matrimonio, facultatem non habet deteriori facienda dotis propriae conditionem. Tutorem habenti alius tutor non est dandus. Majus tribunal potius est minoribus, sive criminale, pecuniario. Crimina justam vindictam habent. Quo loco quis deliquit de crimine cognoscitur. Ubique est liti contestatio, ibi et condemnatio.

Deinde tibi affero Novellarum regulas quae declarant valere morientium voluntates, quaecunque legibus positae non repugnant. Nuptiae dotem constituunt, nuptias vero dotes non efficiunt. Quod lex dat nemo aufert. Praescriptionis oppositio non est fisco. Mulier secundo nubens intra luctus tempus, amittit illico et dotem et omnia luera. Ex filia libera non nascitur servus. Morientium voluntatem nemo subvertito. Sola affectione nuptiae contrahuntur, licet illam nuptialia instrumenta non praecesserint. Nullus defensor est idoneus sine satisfactione. Ad donandum progrediens similis est illi qui dedit. Matres possunt filiorum suorum tutelam gerere. In medio liti contra jus sunt sacrae formae. Testatoris voluntas omnibus est anteposenda. Usurae non stipulae in debitum non veniunt. Improborum accusatio longo tempore non concluditur. Nuptiae nefariae poenis sunt plectendae. Qui deliquerunt dent jure reus ambitus. Legitimis successoribus

Ὁ ἄρχων ὑπερόριος οὐκοθεν δαπανᾷτω.
Μοιχὸς δὲ τις ἀποδείχθεις τὰς ποινὰς ὑπεχέτω,
Διδόσθω δὲ τῇ γυναικὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων
ἢ προίξ σὺν ἔδνοις ἅπασα, εἰ δ' ἄπροικος τυγχάνει,
Μέρος ἐχέτω τέταρτον τῶν ἐκείνου πραγμάτων.
Ἐὰν δὲ λοιπὰ τοῦ πταίσαντος πράγματα μεριζήσθω
Εἰς παῖδας, εἰς τοὺς φύσαντας, ἄχρι βαθμοῦ τοῦ
[τρίτου.

Εἰ δ' οὕτω παῖς, οὔτε γονεὺς ὑπάρχουσι τῇ πταίστῃ,
Τῷ φίλῳ προσκυρούσθωσαν τάκείνου προσηκόντως.
Τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς, ἀκριβῶς τηρουμένης,
Εἰ ὁ σύνοικος βούλοιτο, παρθέτως λαμβανέτω
Τὴν πταίσασαν ἀζημίον ἐντὸς τῆς διατίας.
Χρόνου δὲ διαβρέυσαντος τοῦ διηγουμένου,
ἢ μὲν εἰς μοναστήριον ἐνθίμως διαγέτω,
Μελαμφοῦσθ πάντοτε κατὰ τὰς κεκαρμένους.
Εἰ παῖδος εἰσὶ, τὸ εἰμίον ἐχέτωσαν ὧν ἔχει,
Τὸ δὲ γε μοναστήριον τὸ τρίτον λαμβανέτω.
Αἱ κλήσεις τῶν ἐγκλήματι θανάτου πεπτωκότων
Τοῖς πᾶσι ἀρμοζέτωσαν ἢ ἄνω τοῖς γονεῦσι.
Τὰς δίκας τὰς ἐν χρήμασι τὰς κατὰ τῶν ἐν κλήρῳ
Ἐπίσκοποι κρινέτωσαν ἠκριβωμένῳ λόγῳ.
Ἐντὸς δὲ μὴ στυγίησαντος τοῦ κρίνοντος τῇ ψήφῳ,
Ὁ ἄρχων ἐξετάσει ταύτην ἀκριβεστέρως.
Ἐν δὲ τοῖς ἀμαρτήμασι τοῖς πολιτικωτέροις,
Οἱ κληρικὸι τοῖς ἄρχουσι ὑπόκεινται δικαίως.
Τοὺς εὐτελεῖς δὲ μάρτυρας ὁ κριτὴς κολαζέτω,
Ἠρὸς ἀληθείας εὔρεσιν καὶ μηδ' ἄτιμάσθω.
Ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων δὲ τῶν ἐν δικαστηρίῳ,
Οἱ μάρτυρες τοῖς δικασταῖς προσίτωσαν ἐν νόμῳ.

A Κηδεμόνας τοῖς ὄρφανοῖς ὁ ἄρχων παρεχέτω.
Χρὴ τὸν ἐξ αἰτιώσεως ὑπομνησθέντα πρώτης,
Βιβλίου ὑποδέχεσθαι τῆς κινουμένης δίκης,
Καὶ προθεσμίαν ἡμερῶν εἴκοσι προσλαμβάνειν.
Ὁ δὲ ἐκ περιπτώσεως λαβὼν δευτέραν κρίσιν,
Οὐ δύναται τὸν δεύτερον δικαστὴν παραιτεῖσθαι,
Μετὰ διομοσίαν δὲ τοῦ βίου κρυπτομένου,
Καὶ μὴ προσαπαντήσαντος κατὰ τὴν προθεσμίαν,
Εἰς τὰ ἐκείνου πράγματα πεμπέσθω ὁ ἐνάγων.
Οὐκ ἄλλως δ' ἀναδίδωσι τὰ πράγματα τῷ βέβῳ
Εἰ μὴ τὴν πᾶσαν πρότερον δαπάνην ἀπαιτήσῃ.
Ἰουὴ τις ἴσως ἄπορος ἐπὶ ἀνδρὶ εὐπόρῳ
Θανοῦσα δίχα γαμικῶν τελείως συμβολαίων,
Ὡς δὲ κἂν ἄπορος ἀνὴρ ἐπὶ εὐπόρῳ θάνοι.
Εἰς μόνον μέρος τέταρτον τῶν ἑαυτοῦ κτημάτων,
Ἐκ τοῦ ζῶντος ὁ θανὼν καλῶς κληρονομεῖτω.
B Ὁ τρὶς κομίσας μάρτυρας αὐτὸς μὴ παραγέτω.
Ὁ μέσος δὲ τοῖς μέρεσι γεγονῶς γνώμη τούτων,
Ἐφ' οἷς οὗτοι δικάζονται καὶ ἄκων μαρτυρεῖτω.
Μὴ πάσης δ' οἴου, δέσποτα, τὰς νεαρὰς εὐχρηστους
Αἰ μὲν γὰρ οὐκ ἐτέθησαν τοῖς Λέοντος βιβλίοις
Ὡν ἢ μὲν γνώσις ἀσφαλῆς, βασιλικὴ δ' ἢ κλήσις
Αἰ δ' εἰ καὶ κατεστρώθησαν ἐσχόλασαν τῷ χρόνῳ,
Αἰ δ' ἤργησαν ἀλλοίωσιν τοῦ βίου δεξαμένου.
Οἷον τὰ περὶ βουλευτῶν, τὰ περὶ τῶν πραιπόριων,
Ἐὰν περὶ μηδεράτωρας, τὰ περὶ κοιμιστῶρων,
Ἐὰν περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀπηριθμημένων.
Ὅσα κατὰ συναίνεσιν τὸν γάμον διαιροῦσι,
Ἐὰν περὶ συγχωρήσεων λοιπάδων δευσιῶν,
Ἐὰν περὶ τῶν ἐκκλησιῶν (4) τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ,

Vers. 446.

servanda jura et res quæ habent delinquentes. **C** questionibus, secundum leges in judicio testes
Magistratus extra provinciam de proprio sumptus
judicibus producantur. Pupillis curatores magi-
facito. Mœchus manifestus pœnis subjicitur :
stratus dato. Oportet eum qui ex prima vocatione
ex ipsius bonis dos, cum omni sponsalitia largi-
summonitus est, libellum litis quæ movetur ac-
tate mulieri dator : si vero illa indotata, quar-
cipere, et viginti dierum inducias habere. Qui ex
tam partem bonorum illius habeat : reliquas ejus
recusatione secundum judicium acceperit, nequit
qui deliquit bona inter liberos et parentes dividun-
secundum judicem recusare. Post juramentum
tor usque ad tertium gradum : si vero delinquenti
rei latitantis, neque intra diem statutum se
neque filius, neque parens sit, convenienter ejus
exhibentis, actor in ejus rerum possessionem
bona fisco addicuntur. Mulierem adulteram dili-
mittitur : neque alias reo ejus bona restituantur,
genter observatam, maritus, si velit, intra bien-
quam si damna et omnes priores sumptus re-
nium impunitam recipito : effluxo vero constituto
pendat. Si vici locupletis pauper uxor non per-
tempore, illa in monasterium merito deluditor,
fectis dotalibus instrumentis decedat, vel dives
cum monialibus omni vitæ tempore vestes nigras
mulier viro pauperi sit superstes, in solam quar-
induta : si liberi fuerint, ejus bonorum duas par-
tam demortui bonorum partem superstes succe-
tes habento, monasterium tertiam capito. Eorum
dat. Qui ter adduxit testes, iterum ne produ-
bona quos crimen morti subjeit, liberis vel ascen-
cito. Mediator scientibus et volentibus partibus,
dentibus competunt. Clericorum pecuniarias cau-
ea de re de qua litigant, etiam invitus testimo-
sas exacto judicio episcopi judicanto : altera vero
nium dicito. Ne tamen omnes novellas, o domine,
partium sententiæ judicantis non acquiescente, eam
utiles crede. Quædam enim positæ non sunt in
exactius locorum magistratus examinet. In crimi-
Leonis libris, quorum scientia firmissima, et no-
nibus civilibus clerici magistratibus merito sub-
men Regium est : quædam, licet ibi collocatæ,
jiciuntur. Humiles testes reperta veritate judex
tempore feriatae sunt, quædam otiosæ sunt, muta-
castigato, et nemo causetur. In criminalibus
tionem vita recipiente. Quales quæ de Decurioni-

(4) Ἐκκλησιῶν.

Τὰ περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι οἴκοι τὰς λειτουργίας,
 Τὰ περὶ τοῦ διηνεκῶς ποιεῖν τὰς ἐμφυτεύσεις,
 Τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀφρική, θείων ἀφιδρυμάτων.
 Εὐχρηστα δὲ καὶ θαυμαστά, τὰ περὶ Φαλκιδίου
 Τὰ περὶ γάμων λύσεως τοῖς καθήκουσι τρόποις,
 Τὰ περὶ ἀποδόσεως πραγμάτων προικιμαίων,
 Τὰ περὶ καινοτομιῶν, τὰ περὶ κηδεμόνων,
 Τὰ εἰς ἀμέτρους διορεᾶς ἀποτετοξευμένα,
 Τὰ περὶ τῆς ἐν τῇ προικί σαφοῦς ἀναργυρίας
 Οὐ τοίνυν ὄλον εὐχρηστον τῶν νεαρῶν βιβλίον,
 Ἄλλ' ὧν ἡ πρᾶξις συνεχῆς νόμοις κεκροτημένη.

Τῶν δ' ἀγνοῶν ἡ σύνταξις πολλή τε καὶ ποικίλη,
 Ἰταλικοῖς ὀνόμασι μὲν κατωνομασμένη,
 Ἑλληνικαῖς δὲ κλήσεσιν αἴθις ἀντικληθεῖσσι,
 Τούτων ἡ τυμολόγηται τὰ πλείω θαυμαστίως.
 Ἀδουλτερίης ὄνομα κεῖται περὶ μοιχείας,
 Καὶ θαύμασον τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνοματοθέτου·
 Ὁ Ἰταλὸς τὴν νόθευσιν καλεῖ πῶς ἀδουλτέραν,
 Ἐνθεν γοῦν κατωνόμασται, τὸ στρωπτον τῆς μοιχείας,
 Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις, καὶ παραχάραξις τις.
 Κινούσι δὲ τὸ μοιχικὸν ἀνὴρ, πατήρ, καὶ θεῖος,
 Πρὸς τῆς μητρὸς, πρὸς τοῦ πατρὸς, σύγγονός τε πρὸς
 [τούτοις,

Μετ' ἐγγραφῶν οἱ σύμπαντες, κἂν εἰ τὸν ἄνδρα
 [λέγῃς.

Ἡ Ἀδοπτίων, δέσποτα, θέσεως ἑνομά τι,
 Εἰς δύο δὲ ὀνόματα τὴν διαίρεσιν ἔχει,
 Ὡν τὸ μὲν ἀδουγάτων, τὸ δὲ ἀδόπτιον λέγει.
 Τὸν τοίνυν αὐτεξούσω λαμβάνει τις εἰς θέσιν,

A Τῇ τῆς ἀρνογατίονος κλήσει τε καὶ δυνάμει,
 Ὁ δὲ γε υἱοθετηθεὶς ἀντιθεὸς ἐκουσίως,
 Ἐξερεδάτος γεγονὼς τρίτον λαμβάνει μέρος.
 Ὁ δὲ γε Ἀκουίλιος ἀγωγή τις τογγάνει,
 Κατὰ τοῦ μὴ παρέχοντος τῷ σεδάσμιῳ τόπιρ,
 Ὅπερ λεγᾶτον ὄρισε σκοῶς ὁ τελευταῖος,
 Ἐχει δ' ἀπαίτησιν καρπῶν εἴπερ ὑπερβοῖτό τις.
 Ἡ δὲ γε Ἀδεξιόένδουμ λίαν ἐστὶ χρειώδης,
 Πραγμάτων δ' ἐστὶν ἑκπραξίς τῶν ἀποκεκρυμμέ-
 [νων,

Περτοναλία τε ἐστὶ, πρὸς δὲ, ἀρβιτραρια,
 Εἰσπράττει δὲ ὀλόκληρον τὸ πρᾶγμα προστηκόντως,
 Μετὰ γονῶν, καὶ τοκετῶν, μετὰ αἰτίας.
 Ἀμμίτους, νόμος πούβλικος κινούμενος πρὸς πάντας,
 Οὐκ ἐστὶ κεφαλικὸς, κἂν ἀτιμῇ τελείως,
 Κινεῖται δ' εἴ τις τὴν ἀρχὴν χρήμασιν ἀγοράσῃ.

B Καὶ ἡ Ἀννόνα, πούβλικον καὶ πλέον τῶν πουβλικῶν,
 Κινούσι γὰρ τὴν ἀγωγὴν καὶ δοῦλοι καὶ γυναῖκες,
 Κινεῖται δ' εἴ τις τυραννεῖ τὴν εἰθηνίαν Ῥώμης,
 Καὶ καταπραγματεῖται πρὸς χάριν τῶν βαρβάρων.
 Ἦν δὲ τις Ἀκουίλιος δήμαρχος ἐν τῇ Ῥώμῃ,
 Καὶ νόμον εἰσηγάγετο περὶ ζημίας τότε,
 Ἐκλήθη δ' Ἀκουίλιος ὁ νόμος φερωνύμιος.
 Διεῖλε δὲ τὸ πρᾶσταχθὲν ἐν τρισὶ κεφαλαίοις,
 Ὡν ἀχρηστον τὸ δεῦτερον τοῖς πράγμασι τογγάνει,
 Οὗτος δ' ὁ νόμος, δέσποτα, πολύχρηστος ὑπάρχει,
 Καὶ περὶ φόνου πολλὴν ἀκρίθειαν εἰσάγει,
 Καὶ εἴ τις τὸ στρατόπεδον (5) νεμόμενον φονεύσει,
 Ἡ ἀγωγή δὲ πέφυκεν αὐτὴ καὶ ποιναλία,

Vers. 501.

bus, de Prætoribus, de Moderatore, de Quæstoribus, de Provinciis enumeratis, quæ de solutione nuptiarum ex consensu, de indulgentia reliquorum publicorum, de Appellationibus Siciliæ, Ne Domi Missæ celebrantur, de Emphyteusi perpetuo faciendæ, de divinis domibus Africae. Utilia sane et miranda, quæ de lege Falcidia, quæ de nuptiarum solutione, convenientibus locis de restitutione rerum dotialium, de novi operis nuntiatione, de curatoribus, de immensis donationibus, collimata sunt: quæ docte de dote non numerata. At non totus Novellarum liber utilis est, sed quarum actio et praxis continua legibus est comprobata.

Actionum vero collectio multiplex est, et varia, Italicis nominibus vocata, et rursus vocibus Græcis vicissim nuncupata. Multa mirum in modum earum etymona enarrant. *Adulterii* nomen ponitur pro μοιχείᾳ, et admirare compositionem ejus qui nomen imposuit. Latinus νόθευσιν vocat adulterium; recte igitur stuprum adulterii denominatur: adulterium enim est vitiatio seu νόθευσις, et falsa signatio sive παραχάραξις. Accusant vero de adulterio, vir, pater, avus, post patrem et matrem, post illos cæteri cognati, omnes tamen cum inscriptione,

C etiam ipse maritus *Adoptio*, o domine, nomen generis in duo specierum nomina dividitur, quorum alterum adrogatio, alterum adoptio. Cum scilicet quis in liliam quem natura negavit, alium qui sui juris est recepit, vi et nomine adrogationis impubes sponte adoptatur: exheredatus tertiam partem capit. *Aquilia* actio datur contra non præstantem loco venerabili legatum, quod quis moriens reliquit, habet repetitionem fructuum, si quis procrastinaverit. *Ad exhibendum* actio admodum est in usu, et est rerum absconsarum repetitio: personalis est; postmodum arbitraria. Et rem integram convenienter exigit, cum felu, partu, et omni causa. *Ambitus*, lex publica, ab omnibus movetur, non tamen capitalis est, licet extrema infamia nolet. Movetur autem contra eum qui pecuniis magistratum emerit. *De annona* etiam publicum iudicium est, et plusquam alia publicum, nam actionem movent et servi et mulieres. Movetur autem, si quis Romanam ubertatem vexet, et ad egestatem inducendam in gratiam Barbarorum negotietur. Fuit Romæ tribunus plebis Aquilius, qui de damno legem tulit, quæ ab ejus nomine lex Aquilia congrue vocatur. Ea tribus capitulis dividitur, quorum secundum nostris in negotiis in usu non est. Illa lex

Ἔστι δὲ καὶ οὐτίλιος, ἔστι δὲ καὶ διρέκτα.
 Εἰ μὲν τις σῶμα σώματι βλάψει, τότε διρέκτα,
 Ἐῖ δὲ τις ἄλλως ἔβραψεν, οὐτίλιος τυγχάνει.
 Εἰ δὲ μὴδ' οὕτως ἔβλαψε, μήτε σώματι σῶμα,
 Ζημία δὲ προσγένονεν ἢ ἱμψάκτουμ κινεῖται.
 Ὁ δὲ γε Ἄκουλιος κατὰ μὲν ἀρνούμενων
 Διπλῆν ποιεῖται εἴσπραξιν, τοὺς δὲ ὁμολογοῦντας
 Εἰσπράττει μόνον τὸ ἀπλοῦν, οὐδὲ ζητῶ τι πλῆον.
 Ἡ Βι βενουρουμ δ' ἀγωγή ραπτορουμ κεκλημένη,
 Κινεῖται κατὰ ἄρπαγας πραγμάτων ἀλλοτρίων,
 Ἐντὸς μὲν χρόνου ἔσωθεν τετραπλοῦν ἀπαιτοῦσα,
 Τοῦ πράγματος τῆ τετραπλῆ ἑνταῦθα προκειμένου,
 Ὅσπερ συμβαίνει τὴν ποινὴν εἰς τὸ τριπλοῦν τυ-
 [χάνειν,
 Ἐκτὸς δὲ χρόνου πέφυκεν ἀπλοῦν εἰσπράττει μόνον.
 Καὶ κινηθεῖσα πρότερον τὴν φοῦρτην κατακαθεῖ
 Ἐῖ δὲ τὴν φοῦρτην πρότερον κινήσει τις ραπτορουμ
 Κίνει καὶ ταύτην δέσποτα, οὐκ ὑπερβαίνει δὲ γε
 Τοῦ τετραπλοῦ τὴν εἴσπραξιν ἀν ἄμφο τὶς κινήσει.
 Ἡ Δεποζίτης ἔστιν ἡ περὶ παραθήκης.
 Ἢ τις καὶ δόλον ἀπαιτεῖ πρὸς δὲ καὶ λάταν κοῦλπᾶν
 Καὶ τόκος ὑπερθέσεως καὶ συγχύσεως ἄμα,
 Καὶ κληρονόμοις δίδοται, καὶ κατὰ κληρονόμων,
 Οὐκ ἔστι γὰρ ἀτιμουργὸς εἰ μὴ οἰκείῳ δόλῳ.
 Ἢ περὶ δόλου δὲ ἔστι ποινὴ καὶ παιναλία,
 Δίδοται καῦσα κόγνιτα, ἔστι περσοναλία,
 Ἐν τοῖς δυσὶ δ' ἐνιαυτοῖς ἄρχεται καὶ πληροῦται,
 Ἄλλης δ' ὑπόσεως ἀγωγῆς, οὐ κινεῖς τὴν δὲ δόλῳ.
 Ἢ δὲ δε Φαλσις ἀγωγή νόμος Κορνελίου,

Α Κινεῖται δὲ κατὰ τίνος πλαστὸν πεποίηκός.
 Τοῦ δὲ πουβλίκου, δέσποτα, ἢ δὲ φάλσις τιμωρία.
 Κατ' ἐλευθέρων μὲν ἔστιν ἢ τε δεπορτατίον (6)
 Καὶ ἢ τελεία δήμευσις· κατὰ δὲ δούλων πάλιν,
 Ἐσχάτην ἔχει κάκισιν πάνδεινον τιμωρίαν.
 Νόμος ἔστιν Ἰούλιος ὁ δὲ γε Πεκουλάτου
 Ὅστις κατὰ τοῦ κλέφαντος ἐξ ἱερῶν ἀδύτων,
 Ἢ ἐκ μνημάτων ἀσφαλῶν ἔτιο: βελεγιόσιων
 Κινεῖται, καὶ τραχύνεται καὶ τιμωρεῖ πανδείως·
 Ἐπάγει γὰρ ἐναλλαγὴν τάξεως τῆς προτέρας.
 Δερποτατεύει, δέσποτα, τὸν ἐξεληλεγμένον,
 Ἐχει δὲ καὶ τὴν δύναμιν ἐντὸς πενταετίας.
 Ἡ δὲ Δονατιωνίβους ἀγωγή διαίρουσα,
 Τῶν δωρημάτων τὸ διττὸν, δόνουμ γὰρ τοι τὸ δῶρον,
 Τὸ μὲν ἔστιν ἴντερ βίβων, τουτέστιν ἀπεντεῦθεν,
 Β Τὸ δὲ γε μόντις καῦσα πὼς θανάτου γὰρ αἰτία,
 Μόντις γὰρ ὁ θάνατος, τὸ καῦσα δ' ἐν ἐκάτου (7),
 Ἢ τοι τὸ δὲ ὑπονοίαν θανάτου δεδωμένον.
 Τυχὸν γὰρ ἔμελλέ τις πλεῖν πλοῦν ἐπικινδυνώδη,
 Καὶ δεδωκέτω χρήματα τῆ φύβου τοῦ θανάτου,
 Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγὰς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου
 Δεσπότης πάλιν πέφυκε τῶν γε δεδωρημένων.
 Ὁ δὲ λαθῶν τὴν δωρεὰν φυσικὴν νομὴν ἔχει.
 Ἡ δὲ γε ἐπερώτησις τινὶ κροσπορισθεῖσα,
 Εἰς κληρονόμον πέφυκε καὶ μόνον μεταπέμπειν.
 Ἡ δὲ Ἰνοφικισσο ἡ διαθήκης μέμψις,
 Εἰσαγωγὴ πρὸς ἀγωγὴν, οὐκ ἀγωγή τυγχάνει,
 Τὴν περὶ ἀπαιτήσεως λέγω κληρονομίας,
 Δίδοται δ' αὕτη καὶ παισὶ κατὰ πατρὸς εἴ γε πὼς
 Verg. 558.

certe, o domine, multum utilis est, et circa ea- C
 dem exactam regulam inducit, si quis pecudem
 gregatim pascentem occidat. Actio hæc est pœna-
 lis, est utilis, et directa: si quis corpore corpori
 damnum intulerit, tunc erit directa: si aliter no-
 querit, utilis: si vero nec eo modo, nec corpore
 corpori damnum datum est, actio in factum com-
 petet. Lex Aquilia ab inficiantibus duplum exigit,
 a consitentibus simplum, neque enim amplius pe-
 titur. Actio vocata *vi bonorum raptorum*, move-
 tur contra raptores rerum alienarum, intra annum
 quadruplum repetit, re rapta in quadruplo compre-
 hensa, atque adeo consequens est ut pœna in tri-
 plo consistat: at extra annum simplum solum re-
 poseit. Et si prius actum est *vi bonorum raptorum*,
 cessat actio furti: si furti ante quis egit, move-
 bit nihilominus bonorum raptorum actionem; po-
 terit enim quis, o domine, ita demum agere, modo
 non excedat quadrupli exactionem, etiam si utram-
 que furti et bonorum raptorum moveat. Actio *De-*
positi vocatur περὶ Περκαταθήκης, ex qua quis
 dolum præstat, et latam culpam, et usuras pro-
 pter moram et usum, et hæredibus datur, et contra
 hæredes, non enim infamat, nisi proprius dolus
 intervenerit. Actio *de Dolo*, est et pœna, et pœna-

lis, datur causa cognita, et est personalis; intra
 biennium incipit, et finit: si alia actio competat,
 non agis de dolo. Actio *de Falsis* ex lege Corne-
 lia movetur contra eum qui falsum fecit, ejus pœna
 o domine, publica est, in ingenuis hominibus de-
 portatio, et omnimoda honorum publicatio; rursus
 in servo gravissima pœna, et extremum suppli-
 cium. Est etiam lex Julia *de Peculatu* contra eum
 qui furtus est ex sacris penetralibus, et ex tutis
 monumentis sive religiosis: movetur, damnat, et
 punit gravissime, inducit enim prioris ordinis mu-
 tationem; deportat, o domine, eum qui convictus
 est, et robur obtinet intra quinquennium. *De Do-*
nationibus actio divisa est, donatio enim duplex
 est; donum est δῶρον: alia est inter vivos, qua
 confestim valet: alia est mortis causa, θανάτου αἰ-
 τία. Mors enim θάνατος, causa, ejus gratia: sive
 quod datum est ob suspicionem mortis. Si quis
 enim periculosam navigationem ingressurus, metu
 mortis del pecunias, et dimittat res datas, is qui
 metu donat, dominus earum remanet, qui vero
 donum cepit, naturalem possessionem consequitur.
Stipulatio alicui acquisita ad solum hæredem trans-
 mittitur. *De Inofficioso*, est querela de testa-
 mento, introductio ad actionem non proprie actio

(6) Δεπορτατίον.

(7) Ἐνεκάτου.

Ἐξαιρέτους ἔγραψε τούτους ἐν διαθήκῃ,
 Καὶ κατὰ παίδων τῆ πατρὶ ἐξ ὁμοίας αἰτίας.
 Ἡ δὲ ἐν Ῥεμ πολυσχεδῆς, καὶ πολυώνυμος τις,
 Καθόλου γὰρ καὶ μερική ἐστι, ἴμ βόνα φίδε,
 Ἡ μὲν γὰρ οὐτιλίαι τις δανεισταῖς διδομένη,
 Ἡ δὲ κόμψορορία τις, ἡ δὲ νεγατορία,
 Ἡ δὲ πριδιτορία (8) τις, ἡ δὲ σπεκιαλία,
 Ἐτέρα τις σερβιανή, ἄλλη πουβλικιάννα.
 Καὶ οἱ ἱμφακτοῦμ ἀγωγαὶ πολλαὶ τε, καὶ ποικίλαι,
 Τούτων αἱ μὲν πραιτώριαι, αἱ δὲ πουπιλαρίαι·
 Αἱ μὲν ἐκ νόμου τρέχουσιν, αἱ δὲ ἀρβιτραρίαι,
 Αἱ μὲν ἀπλοῦν, αἱ δὲ διπλοῦν, αἱ δὲ τὸ διαφέρον,
 Αἱ δὲ τὸ τετραπλάσιον τοῦ χρέους ἀπαιτοῦσιν,
 Αἱ μὲν αὐτῶν ἀναλίαι, αἱ δὲ καὶ περπετοῦαι,
 Ἡ χρῆσις τῶν ἱμφακτοῦμ πολύμλρφος τυγχάνει·
 Ἡ Ἰουδικατι δ' ἀγωγὴ μηνῶν τεσσάρων ὄρον
 Πρὸς καταδίκην ἔλαθε πρὰ τοῦ νεμοθέτου·
 Ἡ δὲ γε περὶ ὑβρως ἀγωγὴ ἀναλία,
 Γίνεται δὲ καὶ πράγμασι, καὶ ῥήμασι τὸ πλεον,
 Εἰς σῶμα, εἰς ἀξίαν τε, πρὸς δὲ καὶ ἀτιμίαν·
 Κινεῖται δ' ἐγκληματικῶς, χρηματικῶς δ', εἰ θέλεις,
 Καὶ σθένεται παραδρομῇ ἐνὸς καὶ μόνου χρόνου.
 Ὡς τῶν ἐν ῥεμ τῶν ἱμφακτοῦμ, οὕτω τῶν Ἰντερ-
 [δικτιων,
 Ἡ χρῆσις πολυδύναμος, πολλὰς ἔχουσα κλήσεις.
 Ἔστι δὲ τὸ Ἰντέρδικτον, πραιτώρος ὁμιλία,
 Οὐ τέμνει δὲ ὑπόθεσιν, ἀλλὰ ῥυθμίζει μόνον,
 Πῶς χρῆ τὸν δικαστὴν τεμεῖν τὴν κινουμένην δίκην,
 Εἴ τινες ἀμφισβῆλλουσι περὶ νομῆς ἀλλήλοις.
 Καὶ φυσική μὲν τις νομὴ κατοχὴ τῶν πραγμάτων,

(de petitione hæreditatis loquor). Ea datur filiis
 contra patrem, si eos exhæredatos scripserit in
 testamento, et contra filios patri ex simili causa.
 Actio in Rem, multiformis est, et multinominis ;
 in genere enim et specialis est bonæ fidei : ea qui-
 dem est utilis, quæ creditoribus datur, confesso-
 ria, negatoria, prohibitoria specialis, altera ærvia-
 na, alia publiciana. Et in Factum actiones plures
 et diversæ sunt, quædam prætoris, quædam pu-
 pillariæ, quædam ex lege descendunt, quædam ar-
 bitraris sunt : quædam simplum, quædam duplum,
 triplum, et quadruplum debiti repetunt ; aliæ an-
 nales sunt, aliæ perpetuæ. Usus actionum in fa-
 ctum est multiformis. *Judicati* actio quatuor men-
 sibus a iudicis condemnatione enumerandis defi-
 nitur. Actio *de Injuria* annalis est ; sit rebus, at
 mage verbis in corpus et existimationem ad infamiam
 prolatis : ages ea et pecuniarie et criminale-
 liter, si velis, et unius ac solius anni elapsu
 comprimitur. Ut actionum in rem, et in factum,
 ita *Interdictorum* usus pluripotens est, et multa
 nomina obtinet. Est autem Interdictum prætoris
 colloquium et denuntiatio, quo litem non diri-
 mit, sed docet solum quomodo iudicem oporteat

(8) Προιδιτορία.

A Ἡ δ' ὡσανεὶ νομὴ χρῆσις ἀλλ' ἀσωμάτων.
 Τῶν δ' Ἰντερδικτιων πέφυκε τὰ μὲν πρὸς παραστάσεις,
 Τὰ δ' εἰς ὑποκατάστασιν, τὰ δὲ πολυτικά πως,
 Τὰ μὲν εἰσι διηνεκῆ, τὰ δ' ἐνιαυσιαῖα,
 Τὰ μὲν εἰσι δημοτικά, τὰ δὲ τισὶν ἀρμόζει.
 Ἰντέρδικτον τὸ οὐδε βι, πρὸ δὲ καὶ τὸ αἰδουρέβους,
 Ἰντέρδικτον τὸ κουοδ βι, αουτ κλαμ, ὄνομασμένον,
 Ὅπερ ἐφερμηνεύεται τὸ βία ἢ τὸ λάθρα.
 Καὶ μὴ μηκύνω, δέσποτα, ὄνόματτ συλλεγων,
 Καθολικῶς εἰπεῖν καὶ γὰρ Ἰντέρδικτον τυγχάνει,
 Ῥυθμίζουσα τὸν δικαστὴν πρὸς δίκης ὁμιλίας (9).
 Καὶ ἄλλα κατ' ἐπιδρομὴν οὕτω δὲ σοι ῥητέον.
 Κονουκτιο, ἡ μίσθωσις, Λοκατι, ἀγωγὴ τις,
 Ἡ τις ἀρμόζει, δέσποτα, τῶ γε μισθωσαμένω,
 Κατὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος, τοῦ μισθωθέντος χάριν.
 Μανδατι, περὶ ἐντολῆς, ἔστι δὲ τῆς κονσένσο,
 B Ἡ Μετους καυσα, πρόσσεισι τῶ φόβω δυναστείας,
 Ἡ δόντι πράγμα τῶν αὐτοῦ, ἡ χρέος ἀφεικότε,
 Περσοναλία δὲ ἐστι καὶ χρόνιη περατοῦται.
 Ὁ Μασατατις, δέσποτα, νόμος τῆν Ἰουλλίου·
 Κινεῖται δ' εἴ τις ἔπραξέ τι κατὰ βασιλέων,
 Καθοσιώσεως ἐστὶν ἐγκλημα τοῦτο μέγα,
 Καὶ πιδῶν ὄντων δῆμευσιν ἔχει νοῦ κολασθέντος.
 Ἐρδιτατις δὲ ἐστι περὶ κληρονομίας,
 Εὔτ' οὐκ ἔσει διαφορὰ ἀδνάτων καὶ κογνάτων,
 Ἄλλ' οὐδὲ σοῦων, δέσποτα, καὶ τῶν ἐμαγκιπάτων,
 Αἱ Νοξαλιοι ἀγωγαὶ πᾶσαι, καὶ πραιτωριαί,
 Κινουῦνται κατὰ δεσποτῶν οἰκετῶν πλημμεκοῦντων,
 Ἡ Ῥεπετουνδισ φέρεται κατὰ τῶν διοροδίκων,
 Καὶ μάλιστα τῶν ἐν ἀρχαῖς, καὶ κατὰ τῶν συνέδρων,
 Vers. 617.

C litem motam dirimere si qui invicem de posses-
 sione contendunt ; naturalis quidem possessio est
 rerum detentio, sed quasi possessio est usus in-
 corporalium. Interdicta alia sunt ad exhibitiones,
 quædam ad restitutionem, alia prohibitoria : quæ-
 dam perpetua sunt, quædam annalia, quædam pu-
 blica, quædam aliquibus compellunt, interdictum
 unde vi, postea et illa quæ de rebus, interdictum
 quod vi aut clam nuncupatum, quodque Græci in-
 terpretantur τὸ βία ἢ τὸ λάθρα. Neque verbosus
 sum, o domine, nomina colligens ; nam, ut gene-
 raliter dicam, interdictum est colloquium, et enun-
 tiatum, iudicem edocens de lite. Sed alia rursum
 tibi dicenda sunt. *Conductio* Μίσθωσις ; Actio *Locati*
 competit illi, qui rem mercede locavit, in eum, qui
 conduxit, ut mercedem solvat ; *Mandati*, περὶ Ἐντο-
 λῆς, est ex consensu. *Metus causa* ei competit qui
 timore potestatis rem suam dedit, vel debitum ac-
 cepto tulit ; personalis est, et anno terminatur.
Majestatis, o domine, est lex Julia qua agitur
 contra eum qui adversus reges aliquid patravit.
 Grave est læsæ sacræ Majestatis crimen, etiam
 existentibus liberis damnati bona proscribuntur.
Hæreditatis est de successione sive περὶ κληρο-

(9) Πρὸ δίκης ὁμιλία.

Κινεῖται δ' εἰ καὶ τέθνηκεν ὁ κατηγορημένος.
 Ἡ Ῥερουμ Ἀμοταρουμ δὲ κονδικτικίσιος λόγος.
 Ἀρμόζει δὲ καὶ γυναίξῃ κατὰ τῶν συνοικούντων,
 Ἀνδρὶ τε κατὰ γυναικὸς κλέφαντος, ἢ κλεφάτης.
 Στελιονατους δὲ ἐστὶ πράξιως πονηρία.
 Ὅποιον εἰ χρεώπτης τις τινι τῶν ὀνειδιάντων,
 εἰς ὑποθήκην πρᾶγμα δι' προϋποτεθειμένον.
 Ἐχει δ' ἐξτραορδινάριον τοῦτο τὴν τιμωρίαν.
 Ἀγωγή διαιρητικὴ ἤγε Τριβουτορια.
 Ἡ δὲ γε μὴν Γουτελαε, ἢ κατ' ἐπιτρόπων.
 Τὸ δὲ Τερτουλιανειον δόγμα πρὸς συκοφάντας.
 Τὸ δὲ φαμιλίας ἐρκισκούνδας τύπος.
 Ἐν φ' τὰ δικαστήρια διπλὴν ἔχει τὴν φύσιν,
 Τῶν ἐγκαλούντων δ' ἕκαστος ἄκτιωρ ἐστὶ καὶ ῥέος.
 Ἡ Φουερατικια δὲ, ἀπαιτεῖ τὴν δαπάνην,
 Τῶν ἐν ταφῇ παρά τινος καλῶς καταβλήθέντων,
 Καὶ προτιμάται τῶν χρεῶν, ἔτσι αὐτῇ δαπάνῃ.
 Δόγμα δὲ τὸ Ἀτιλιανειον, τὸν ἀκριθῆ νομέα
 Μήτε κερδαίνειν περιττόν, μήτε μὲν ζημιουῖσθαι.
 Δόγμα τὸ Ἀμφιάνειον παντελῶς ἀνηρέθη.
 Δόγμα τὸ Ἀδριάνειον παντελῶς ἠθετήθη.
 Δόγμα δὲ τὸ Ἀτίλειον κωλύει τὰ κλαπέντα,
 Διὰ νομῆς δεσπόζεσθαι χρονίως προσηκόντως.
 Ὁ νόμος δ' ὀγνάριος (10) τὸν ὄρου μεταθέντα,
 Χρυσοῦς εἰσπράττει ἑκατόν, ἐφ' ἑκάστην τῶν ὄρων.
 Ὁ νόμος ὁ βοκώνιος παντελῶς ἀνηρέθη,
 Δόγμα δ' Ἀσουμνιάνειον, ἐστὶ τοιοῦτον, ἀναξ.
 Ἐάν τις ὑπὸ ἀίρεσιν, ἢ ἴσως ὑπὸ ὄρον,

A Ἐλευθερίαν χρεωστῇ φιδικομισσαρίαν,
 Ἔπειτ' ἀπολιμπάνηται δι' εὐλογον αἰτίαν,
 Αὕτη μὲν ἵνα προχωρῇ δι' εὐλογον αἰτίαν (11),
 Αὐτὸς δ' ἐστὶν ἀνέκπτωτος πατρωνικῶν δικαίων.
 Νόμος ὁ Ἰούλιός ἐστι περὶ μοιχείας.
 Περὶ καθοσιότητος, περὶ βίας ἐνόπλου.
 Δόγμα τὸ Κλαυδιάνειον τελείως ἀνηρέθη.
 Τὸ δὲ Καρβωνιάνειον βοηθεῖ τοῖς ἀνύθοις,
 Ὁ νόμος δ' ὁ Κορνήλιος κατὰ τῶν πλαστογράφων.
 Δόγμα Λαργιτιάνειον ἐσχόλασε τελείως.
 Δόγμα τὸ Νινιάνειον τανῶν οὐκ ἔχει χρῆσιν.
 Τὸ δὲ Ὀρφιτιάνειον παρέχει τοῖς ἐκγόνοις.
 Νόμιμα εἰκαῖά τινα διαδοχαῖς μητέρων.
 Ὁ νόμος δ' ὁ Πάπιος παντελῶς ἀνηρέθη.
 Δόγμα τὸ Σιλιάνειον ἐκδίχησιν εἰσάγει,
 Ἐ' τις βίαιον πέποιθεν αἰφνιδίως.
B Δόγμα Τερτουλιάνειον βοηθεῖ ταῖς μητράσιν,
 εἰς τὴν τῶν παίδων νόμιμον πάντως κληρονομίαν.
 Ὁ νόμος ὁ Φαλκίδιος αὐτίκα σοι ῥητέος,
 Ἔχει γὰρ πρὸς κατάληψιν οὐ μικρὰν δυσκολίαν.
 Ὁ εἰκοστόπεμπτος καιρὸς τῶν ἐνηλικίων ἀναξ,
 Ἀπὸ ῥοπῆς μέχρι ῥοπῆς νομικῶς ἀριθμεῖται.
 Ἄν ἀίρεσις τεθῇ τινὶ καιροῦ μὴ ὀρισθέντος,
 εἰς πλήρωσιν αἰρέσεως ἡμέρας ἔχει δύο.
 Ὁ νομικὸς συμψηφισμὸς τὸν χρόνον, Στεφηφόρε,
 Ἐβδόμησ ὥρας δ' ἀρχεται νοκτός, καὶ μέχρι ἑκῆς
 Νοκτός τῆς ἄλλης ἀκριθῶς τὴν περᾶωσιν ἔχει.
 Ἡ ἐκκλητος ἐκδίδεται ἐντὸς ἡμερῶν δέκα.

Vers. 673

νομίας, in qua nulla est differentia agnatorum et
 cognatorum suorum, o domine, et emancipatorum.
 Omnes *Noxales actiones* Praetoriae, moventur con-
 tra dominos servorum delinquentium. De *Repe-*
tundis fertur contra munera accipientes, maxime
 magistratus, et eorum assessores; movetur etiam
 si reus mortuus sit. *Rerum Amotarum* conditio
 competit et mulieribus contra conjuges, et viro
 contra mulierem furantem, vel furatam. *Stelliona-*
tus est actionis improbitas, quemadmodum si
 debitor uni ex creditoribus rem prius alteri obliga-
 tam hypothecae dederit, extra ordinem plectitur.
Tributoria actio est divisoria. *Tutelae* contra tu-
 tores. *Tertullianum* senatusconsultum contra ca-
 lumniatores *Familiae erciscundae* formula, cujus
 iudicium duplicem habet naturam, provocantium
 enim uterque, est actor et reus. *Funeratitia* sum-
 ptus in alicujus funere jure factos reposeit, qui
 sumptus alia omnia debita praecedunt. Senatuscon-
 sultum *Atilianum* bonae fidei possessorem neque
 quod superest lucrifacere, neque damno affici
 decernit. SCum *Amphianium* omnino sublatum est,
 SCum *Adrianum* omnino in usu est. SCum *Attilium*
 rerum furto subreptarum dominium, longa posses-
 sione acquiri, convenienter prohibet. *Lex Cati* ab
 eo qui terminos transtulit, in singulos terminos

C centum aureos exigit. *Lex Voconia* prorsus sub-
 lata est. SCum *Asumianium* est hujusmodi, o rex,
 si quis sub conditione, vel aequae sub die, fidei-
 commissariam libertatem debeat, et ex juxta causa
 absit, ut ea procedat die vel conditione impleta,
 statuit, et ipse lapsus non est jure patronatus.
Lex Julia est, de adulteriis, laesa Majestatis, de
 vi armata. SCum *Claudianum* omnino sublatum
 est. *Carbonianum* fert opem impuberibus. *Lex*
Cornelia est contra falsarios. SCum *Largitianum*
 omnino in desuetudinem abiit. *Ninianum* non est
 in usu. *Orphitianum* praebet filiis jura quaedam
 legitima in successione matrum. *Lex Papia*
 omnino sublata est. SCum *Silavianum* ultionem
 inducit, si quis violentum quid repente passus
 est. SCum *Tertulianum* succurrit matribus, in
 universam legitimam filiorum hereditatem. Ex-
 plicanda est statim tibi *lex Falcidia*, cognita enim
 non parum difficilis est.

D Viginti quinque anni minorum, o rex, a mo-
 mento in momentum legitime computantur. Si
 conditio alicui appositae sit non definito tempore,
 ad implendam conditionem biduum habet. Haec est
 legitima temporum supputatio, o imperator, a
 septima noctis hora dies incipit, et usque ad sex-
 tam alterius noctis exacte transit. Intra dies de-

(10) Γάτος.

(11) Τοῦ ὄρου πληρωθέντος.

Μετὰ διαζευξίν ἀνδρὸς ἐν τριάκοντ' ἡμέραις
 Διαλαλείτω ἡ γυνὴ ὡς πέφυκεν ἐκκύμων.
 Καὶ μετὰ τὴν φανέρωσιν τῆς διαθήκης, ἀναξ,
 Ὁ κληρονόμος ἔνθεντον ἐν τρισὶ μῆσὶ δράτω.
 Τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αἱ δικκατυχαὶ δὲ,
 Ἡμερῶν ψῆφον ἑκατὸν ἔχουσι προθεσμίαν.
 Τέσσαρας μῆνας ἔχουσιν αἱ κατακεκριμένοι,
 Ἐνεκεν ὑπερθέσεως, καὶ κατὰ ταῦτα τόπους
 Δίδουσι τοῖς ἐνάγουσιν ἑκατονταίους, ἀναξ.
 Ἢ βεδιδιτόρια δὲ ἀγωγή, Στεφηφόρε,
 Ἦτοι ἡ ἀναστρέφουσα πράγμα τὸ πεπραγμένον,
 Μητῶν ἔξ πάντως ἔσωθεν κινεῖται οὐτιλίω.
 Καὶ ἡ μειοῦσα τίμημα ἀγωγή τοῦ προθέντος,
 Τοῖς ἔξ περιορίζεται μῆσιν εἰς προθεσμίαν·
 Εἰ δ' ὁ πωλήτας τὸ πραθὲν ἀντιφωναὶ βεβαίως,
 Χρόνος ὁ ἐνιαύσιος οὐκ ἔτι περαιτέρω.
 Ἐνιαυτὸς ἀφώρισται τῇ δόσει τοῦ λεγάτου,
 Ὅπερ τις καταλέλοιπεν εἰς σεθάσμιον οἶκον.
 Ἐνιαυτὸς ἀφώρισται τῇ ἀντιτιθεμένῳ,
 Μετὰ συνοίκου τελευτήν, περὶ ἀναργυρίας,
 Ἀντεγναλοῦντι τῆς προικὸς πρὸς τὸν κατηγοροῦντα.
 Ὁ δὲ μέγα ἔγκλημα ζητούμενος εἰς δίκην,
 Εἰ μὴ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ νομίμως ἀπαιτήσῃ,
 Περὶ οὐσίας ἔκπτωσιν ὑφίσταται δικαίως.
 Ἢ κατὰ τοῦ ἀρπάσαντος ἀγωγή πράγμα ξένον,
 Ἢ ἀπὸ ἐμπρησμοῦ τινος, ἢ ἀπὸ ναυαγίου,
 Χρόνῳ περιορίζεται τοῦ τετραπλασιάζειν,
 Ὅπερ οὗτος ἀφήρπασεν οὐδὲ γε περαιτέρως,
 Μετὰ δὲ χρόνου πλήρωσιν τὸ ἀπλῶν ἐκδικεῖται.
 Πᾶσα γυνὴ χηρεύουσα, πενθείτω μόνον χρόνον·
 Ἢ περὶ δόλου ἀγωγή, χρόνοις ὄρισται δύο.
 Περὶ ἀναργυρίας δὲ παραγραφόμενός τις,
 Δύο ἔξει συναπτὰ, ὡς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις.
 Ἐμφυτευτῆς καὶ μισθωτῆς εὐαγοῦς τοχὸν τύπου,

cem appellatur. Mulier intra dies triginta a divor-
 tio, marito nuntiat quod prægnans sit. Post apertas
 testamenti tabulas, o rex, hæres inventarium tri-
 bus mensibus facito. Bonorum possessionibus
 quæ propinquis a latere deferuntur, centum dies
 statuti sunt. Condemnati dilationis causa quatuor
 menses habent : quibus elapsis usuras centesimas
 actoribus solvunt, Actio redhibitoria, o imperator,
 quæ rem venditam restituit, omnino intra sex
 menses utiles movetur. Actio quæ pretium rei
 venditæ minuit, id est quanto minoris, sex fatali-
 bus mensibus finitur : si vero venditor de re ven-
 dita firmiter promittit, actio annum tempus non
 transgredietur. Intra annum dari debet legatum
 quod quis reliquit religioso loco. Annus præli-
 nitur excipienti post conjugis mortem, ad oppo-
 nendam non numeratæ dotis exceptionem. Qui
 propter magnam crimen ad iudicium requiritur,
 nisi sese intra annum offerat, omnibus bonis
 suis merito ejicitur. Actio quæ datur contra eum
 qui ex incendio vel naufragio rem alienam rapuit,
 anno finitur quoad quadruplum, non ulterius ; nam
 anno completo in simplum condemnatur. Omnis
 mulier viduata solum annum lugeto. Actio de dolo

A Χεῖρον ποιῶν τὸ μισθωθὲν, ἢ δρῶν ἀγνωμοσύνην,
 Ἐν δύο ὅλοις ἔτεσι. τοῦ πράγματος στερεῖται.
 Ἐὰν ἐν ἔτεσι δυσὶν ὁ γάμος ἐξετάθη
 Καὶ μετὰ ταῦτα λέλυται ἐν νόμῳ τοχῶν λύσει,
 Ἀπαιτούμενῳ τῷ ἀνδρὶ τὴν γεγραμμίνην προῖκα
 Ἐξέστι παραγράφεσθαι ὡς ἐξ ἀναργυρίας·
 Εἰ δ' ἐπὶ δέκα ἔτεσιν ὁ γάμος παρετάθη,
 Τρεῖς μόνον μῆνες δίδονται τούτῳ κινεῖν τὴν δίκην.
 Δίκη πᾶσα χρηματικὴ ἐνόμῳς κινουμένη,
 Οὐκ ὀφείλει μηκύνεσθαι τῶν τριῶν χρόνων πλέον.
 Μετὰ τὸν εἰκοστήπεμπτον τοῖς ἀφήλιξι χρόνον
 Εἰς τὴν ἀποκτάσασιν τετραετίαν δίδου.
 Τῆς δὲ ἑξαετίας χρόνος πενταετία.
 Πενταετία σθένεται, τὸ περὶ τῆς μοιχείας.
 Καὶ τὸ δὲ πεκουλάτους δὲ ἔγκλημα πάντα χρόνοις,
 Ὁρίζεται πρὸς ἀγωγήν, οὐκέτι περαιτέρω.
 Ὁ ἔμφας ἦτοι νήπιος ἑτῶν ἑπτὰ τοχῶναι.
 Ὁκτώ δὲ χρόνων ἔστωεν οὐκ ἔστιν ἀναγνώστης.
 Τῶν ἀκινήτων πέφυκεν, ἀναξ, ἡ προθεσμία,
 Τοῖς μὲν παροῦσι δίκαιος ἐνιαυτὸς καὶ μόνος,
 Τοῖς δὲ ἀποῦσιν εἰκοστής, οὐκέτι περαιτέρω.
 Τὰ ἔτη τῆς περὶ προικὸς ἀναργυρίας δέκα,
 Ἢ πρὸ τῶν δωδέκα ἑτῶν ἀθέσμως γαμουμένη
 Οὐκ ἂν γάμον ποιήσειεν, εἰ δὲ προὔπῃν μνηστεία,
 Αὕτη καὶ πάλιν πέφυκε τῇ νόμῳ παραμένει·
 Εἰ μὴ τις λύσειν βούλοιο τούτην ὡς ἀπὸ νόμου.
 Ταῖς μὲν θελείαις δωδέκα εἰς ἐρηθίαν χρόνους,
 Οἱ δὲ τέσσαρες καὶ δέκα τοῖς ἄλλοις κριτταίοι,
 Συνηγορεῖν δὲ δύναται ὁ ὀκτωκαιδεκαέτης.
 Ὁ δὲ υἱοθετῶν τινα μεζῶν ὀφείλει εἶναι,
 Χρόνοις ἐν ὀκτωκαιδεκα τοῦ υἱοθετουμένου·
 C Θήλεια μὲν αἰτήσεται συγγνώμην ἡλικίας,
 Ἐνόμῳς τοῦτο πράττουσα ὀκτωκαιδεκαέτης·
 Ἄνηρ δ' εἰκοσαέτης ἔστω πρὸς τὴν συγγνώμην.

Vers. 742

biennio finitur. Excipiens de non numerata pe-
 cunia, biennium continuum habebit, postea non
 excipiet. Emphyteuta, et conductor venerabilis loci,
 deteriorem faciens rem conductam, vel non agno-
 scens debitum duobus annis integris, re privatur.
 Si biennio matrimonium consiterit, et postea so-
 lutione legitima solutum sit, viro repetenti scri-
 ptam dotem competit exceptio de non numerata
 pecunia : si vero ad decem annos porrectum sit,
 tres menses solum illidantur ad movendam litem :
 D Omnis pecuniaria causa legitime mota, ultra trien-
 nium produci non debet. Post annum vicesimum
 quintum, ad restitutionem minoribus quadrien-
 nium dato. Querelæ inofficiosi tempus quinquen-
 nium. Adulterii crimen quinquennio exstinguitur.
 Peculatus crimen quinque annis finitur, nec ulte-
 rius actio competit. Infans est annorum septem.
 Intra octo annos lector esse non potest. Rerum
 immobilium, o imp., inter presentes usucapioni
 statutum est decennium, inter absentes viginti
 anni et non ultra. Anni non numeratæ dotis sunt
 decem. Quæ ante duodecimum annum nubit non
 contrahit matrimonium ; si quidem sponsalia sub-
 erant, illa rursus lege consistunt, nisi quis ea sol-

Ὁ ἥττων εἴκοσι ἐτῶν, οὐ δύναται δικάζειν.
 Περσέτωσις ἐγκλήματος ὄρος εἴκοσι χρόνων,
 Πενταετία μὴν δὲ σθεννύει τὴν μοιχείαν,
 Ταύτη γὰρ πεπεράτωται καὶ τὸδε τεκουλάτου.
 Ὁ χρόνον εἰκοστούπεμπτον πληρώσας ἡλικίας,
 Ἐρχέσθω πρὸς διοίκησιν τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.
 Ἀφ᾽ ἡλιξ αἰτησάμενος συγγνώμην ἡλικίας,
 Ἐἴπερ, δωρήσεται τινι ἀκίνητόν τι πρᾶγμα,
 Ἢ δωρεὰ οὐκ ἔρῶται, εἰ μὴ διέλθοι χρόνος,
 Μετὰ τὸν εἰκοστούπεμπτον δεκάτης ἢ καὶ πλέον.
 Τὴν ἐπὶ πράσει ἀγωγὴν μακρὸς χρόνος τέμνει,
 Ἢ περὶ ἀπαιτήσεως πάσης κληρονομίας,
 Προσωπικῆ τε σύμπασα τριακονταετία,
 Σθέννυται τε καὶ φθείρεται οὐδαμῶς περαιτέρω.
 Τὸ φινιάουμ βεγουνδῶρουμ, ἦτοι τὸ περὶ ὄρων
 Χρόνοις ἐν τοῖς τριάκοντα τοῖς ἀνεπιφωνήτοις.
 Σθέννυται τε καὶ φθείρεται οὐδαμῶς περαιτέρω.
 Ἀγωγὴ τε προσωπικῆ ταύτη τῆ προθεσμίας,
 Εἰ μὴ τμηθῆ τὸ μεταξὺ σθέννυται προσηκόντως.
 Ἀγωγαὶ τεμποράλια ταύτη σθέννυται μὴν
 Διπλᾶ δὲ δικαστήρια, ταῦτα τὰ τρία μόνη,
 Τὸ περὶ διαιρέσεως κοινῶν τινῶν πραγμάτων,
 Τὸ περὶ φαιμιλίας τε, τὸ περὶ ὄρων τρίτον.
 Οὔτε ἡ φούρτη ἀγωγὴ, οὔτε ἡ προ σοκίο,
 Οὔτε περὶ ἀρπαγῆς κινητιῶν, ἦν οἱ Λατίνοι
 Ωὔτω κατωνομάκασι βι βονόρουμ βραπτόρουμ,
 Ἐτῶν πλέον τριάκοντα εἰς ἀγωγὴν ἰσχύει,
 Ἢ δ' ἀπαιτουσα τὸ διπλοῦν ἐπὶ τοῦ κλοπιμαίου
 Τῷ χρόνῳ παρατείνεται τοῦ κλέψαντος τὸ πρᾶγμα.
 Ἔτεσι τεσσαράκοντα ἢ ὑποθηκάρια

vere velit tanquam ex lege. Feminis duodecim
 anni, maribus quatuordecim ad pubertatem suf-
 ficiunt. Natus annos decem et octo advocatus esse
 potest. Adoptans major esse debet adoptato annis
 octodecim. Mulier postulans veniam ætatis, legi-
 time id agat, si nata sit decem et octo annos :
 al vir vicennalis esto ad veniam. Minor viginti
 annis judicare non potest. Viginti annis crimina
 finiuntur, solum quinquennium exstinguit adulte-
 rium et peculatum. Qui vicesimum quintum an-
 num implevit venit ad administrationem rerum
 suarum. Minor postulata ætatis venia, si alicui rem
 immobilem dederit, non valet donatio, nisi post
 vicesimum quintum annum, decennium et am-
 plius transierit. Actionem venditi longum tempus
 resecat. Petitio universæ hereditatis et omnis
 personalis actio triginta annis exstinguitur et cor-
 rumpitur, nullo modo ulterius. Finium regundo-
 rum triginta annis nulla denuntiatione interrump-
 ta, exstinguitur. Et actio personalis eodem præfi-
 nito tempore nisi interrumpatur, convenienter
 tollatur. Actiones temporales, eo etiam solo tem-
 pore exstinguuntur. Ut et duplicia judicia, hæc tria
 solummodo quæ sequuntur : scilicet communi
 dividendo, familiæ ereiscundæ, tertium finium
 regundorum. Neque furti, neque pro socio, ne-
 que de raptu mobilium, quam Latini vocarunt vi
 bonorum raptorum, plus quam annis triginta ad

A Ἀγωγὴ παρεκτείνεται τὸ πρᾶγμα τοῦ χρεώστου,
 Ἐχοντος καὶ κατέχοντος καὶ σαφῶς νεμομένου.

Καλῆ δὲ πίστει ἀγωγαὶ τοιαῦται καὶ τοιαῦται
 Πράσις, ἀγορασία τε, μίσθωσις, κοινωνία,
 Ἐκμίσθωσις, διοίκησις πραγμάτων ἀλλοτρῶν,
 Κατ' ἐπιτρόπων ἀγωγὴ, ἐντολὴ, παραθήκη,
 Ἀγωγὴ περὶ τὸ χρησθὲν, ἢ περὶ ἐνεχύρου,
 Ἢ περὶ διαιρέσεως τῶν συγκληρονομούτων
 Ἢ διαιρουσα τὰ κοινὰ, καὶ χωρὶς κοινωνίας,
 Ἢ πραεσκριπτίς βέρβις τε τῶν αὐταλλατομένων,
 Ἄλλη δ' αὔθις ὁμώνυμος ἢ οὐ ἐπιματόρια,
 Ἢ δὲ ἐρεδιτάτις τε κληθεῖσα πετίτιον,
 Ἢ ἀπαιτουσα, δέσποτα, τὰ τῆς κληρονομίας.
 Στρίκτα τε πρὶν ἐτόγγχανε, καὶ ἢ ἐξ στικουλάτου.

Ὁ νόμος δ' ὁ Φαλκίδιος τοιαύτην ἔχει φύσιν,

B Ἐἴπερ τις τελευτήσῃ πατὴρ ἐνὸς παιδίου,
 Γράψας τε διατύπωσιν, τοῦ παιδὸς οὐκ ἐμνήσθη,
 Ἄλλ' ἄλλοις καταλέλοιπεν ἀκέραιον τὸν κλῆρον,
 Ὁ παῖς τὸ τρίτον λήψεται πραγμάτων τῶν πα-
 τρῶν

Εἰ δ' ὅταν ἐγέννησε παῖδας ἐν βίῳ δύο,
 Οὐδ' ἐνὸς ἐμνημόνευσε ποιήσας διαθήκην,
 Ἐκαστος ἕκτον λήψεται τῶν πατρικῶν πραγμάτων
 Εἰ δὲ γε τρεῖς τυγχάνουσιν οἱ παῖδες τοῦ θανόντος,
 Ἐκαστος ἕξει ἕνατον τῆς πατρικῆς οὐσίας
 Δωδέκατον δ', εἰ τέσσαρες τυγχάνουσιν οἱ παῖδες
 Εἰ δὲ πλείους τυγχάνουσι, δέσποτα, τῶν τεσσάρων,
 Τοῦτοις ἀποκεκλήρωται τῆς πατρικῆς οὐσίας,
 Μερὶς πάντων ἡμίσεια, δοκοῦν τῷ Φαλκιδίῳ.

Οἱ ἀνευ δεφενσίωνος πρᾶσιν τινος ποιοῦντες,

Vers. 801

C agendum robur obtinent. Ea vero quæ duplum
 exigit a fure in omnem furis vitam producitur.
 Hypothecaria actio debitoris rem habentis, et probe
 possidentis, ad annos quadraginta extenditur.

Hæc vero sunt actiones bonæ fidei, emptio, et
 venditio, conductio, societas, locatio, administra-
 tio rerum alienarum, actio tutelæ, mandatî, de-
 positi, commodati, de pignore, de divisione in-
 ter cohæredes quæ dividit communia etiam sine
 societate præscriptis verbis, sive sit de rebus
 permutatis, sive rursus alia similis nominis æsti-
 matoria, hereditatis petitio, quæ postulat, o do-
 mine, ea quæ sunt hereditatis : ex stipulatu fuit
 stricta.

D Lex Falcidia hanc naturam habet : si quis pater
 unius filii mortuus sit, scribens autem testamen-
 tum filii non meminil, sed intactam aliis reliquit
 hereditatem, filius tertiam partem bonorum pater-
 norum accipiet ; si Pater duorum filiorum mor-
 tuus sit, nec, testamentum faciens, eorum me-
 minerit, quisque sextæ partis bonorum pater-
 norum particeps erit ; si vero tres sint filii
 demortuo, quisque nonam partem substantiæ pater-
 næ habebit, duodecima vero in quatuor filios divi-
 detur : si plures sint, o domine, quam quatuor, illis
 partem substantiæ patris dimidiam dividi legi
 Falcidiæ placet.

Rem aliquam sine defensione vendentes, in solam

Εἰς μόνην κατακρίνονται τὴν τιμὴν τοῦ πραθέντος,
 Οἱ δὲ γε δεφενδεύοντες καὶ τὴν τιμὴν διδοῦσι,
 Τοῦ διπλασίου τε ποινὴν, οὕτω γὰρ ἐτυπώθη.
 Τὸ ἀντάλλαγμα, δέσποτα, τῷ δικαστῇ δικτέον.
 Τῆς παραθήκης μόνης δὲ ἀντάλλαγμα οὐκ ἔστι.
 Τὴν καταδίκην τὸν ἀπλῆν ἔχει, ἐξ στιπουλάτο,
 Ἡ ἀπὸ τοῦ δανείσματος, ἢ ἐξ ἀγορασίας,
 Ἡ ἀπὸ τῆς μισθώσεως, ἢ ἀπὸ ἐνταλμάτων.
 Διπλῆν δ' ἔχουσιν εἰσπραξίς, ἢ τοῦ Ἀκουιλίου,
 Ἡ ἀφανῆς ἀφαίρεσις, ἢ παρακαταθήκη.
 Τὸ δὲ γε τετραπλάσιον κλοπῆς ἐστὶ προδήλου,
 Ἄλλων τε πλείστων ἀγωγῶν καὶ ἱμφακτοῦμ πλειόνων,
 Φόβου, συκοφαντίας τε, καὶ δικίων ἄλλων πάλιν.
 Διπλοῦ, δὲ τετραπλάσιον ὁ ἀπὸ ναυαγίου
 Ἀρπάσας πρᾶγμα, δέσποτα, εἰσπράττεται δικαίως·
 Καὶ τὸ μὲν τετραπλάσιον προσκυροῦται τῷ φίσκῳ,
 Τὸ δ' ἄλλο τετραπλάσιον ὁ ναυαγίας ἔχει.
 Οὐδεὶς δ' ἐναγόμενος ὀνόματι οὐκείῳ,
 Ἡ δ' ἄλλοτριαν ἀγωγὴν ἐν δικασταῖς γυμνάζων,
 Μὴ ἐμφανίσας ἔγγραφον ἐντυλῆν πρωτοτύπου
 Καλῶς ἀπαιτηθήσεται τὸν ἰκανοδοσίαν.
 Αἱ μὲν ἐκ νόμου ἀγωγαί, αἱ τε ἀπὸ δογμάτων,
 Αἱ τε ἐκ διατάξεων τῶν βασιλικωτάτων,
 Διηγεκεῖς τυγχάνουσιν ὡς ἦρεσε τοῖς νόμοις.
 Οἱ νόμοι τῶν πραιτόρων δὲ μονόχρονοι τὸν φύσιν,
 Εἰσὶ δὲ καὶ πραιτόρικαι διηγεκεῖς ὀλίγαι,
 Ὡς ἢ περὶ τοῦ κλέμματος, ἢ τοῖς διακκτόχοις
 Παρερχομένοις, δέσποτα, τοῖς γε νομικωτέροις.
 Αἱ δὲ γε μὲν ποινάλλαι ἀγωγαὶ κεκλημέναι,
 Τοῖς κληρονόμοις δίδονται, οὐ κατὰ κληρονόμων,

A Ὅποιόν ἐστι ἡ κλοπὴ ἀρπαγὴ τε πραγμάτων,
 Αὐτὸς ὁ Ἀκουίλιος, ὁ περὶ τῆς ζημίας
 Ἡ δὲ γε περὶ ὕδρευς, οὐδ' ἐν τοῖς κληρονόμοις
 Εἰ λάθοι δὲ προκαταρξίς ἐν τοῖς δικαστηρίοις
 Καὶ κληρονόμοις δίδεται, καὶ κατὰ κληρονομίαν
 Γυνὴ δὲ μετὰ χήρευσιν μὴ δευτερογαμοῦσα
 Σὺν τοῖς παισὶ μερίζεται τὸν κλῆρον τὸν πατρῶον,
 Λαμβάνει τε ἰσάριθμον μοῖραν ἐνὶ τῶν παίδων,
 Καὶ κατὰ χρῆσιν κατ' αὐτὸ καὶ κατὰ δεσποτείαν·
 Ἡ δὲ αὐτὴ ἀντιστροφή καὶ τῷ ἀνδρὶ τυγχάνει.
 Ὁ αὐτεξούσιος υἱὸς ἀτεκνος ἀποθνήσκων,
 Νόμιμον ποστιμόριον (12) τοῖς γονεῦσι διδύτω.
 Ὁ κόρην βιασάμενος καὶ βιαίως ἀρπάσας,
 Μετὰ ξιφῶν βαρβαρικῶν, ξίφει τιμωρητέος.
 Εἰ δὲ τις ὄπλων ἀνευθεν ἀρπάσειε τὴν κόρην,
 Καὶ δήμευσιν ὑφίσταται, καὶ τέμνεται τὴν χεῖρα,
B Ἡ μᾶλλον οὐ δημεύεται· τῇ δὲ γε βιασθείσῃ
 Ἡ κτῆσις τούτου σύμπασα προσάπτεται δικαίως·
 Ἐκ δὲ γε τοῦ τολμήματος γάμος οὐ τελεστέος.
 Δεῖ κατὰ τὴν συνθήθειαν τὴν πάλαι τυπωθεῖσαν,
 Τῆς ἐποχᾶς ἀφίστασθαι ἀλλήλων ἐν θαλάσῃ
 Ταῖς ἀκριβέσις ὀργυιαῖς, καὶ προδιαταχθείσαις
 Ἡέντε πρὸς ταῖς ἐξήκοντα καὶ ταῖς τριακοσίαις·
 Ὡς εἶναι τὸ μὲν ἡμισυ τούτου παντὸς τοῦ μέτρου
 Ἐκ τῶν ὀρίων, δέσποτα, τοῦ γε θατέρου μέρους,
 Μέχρι τοῦ γειτονεύσαντος τοῦ λοιποῦ τεταμένου.
 Ἐχει τὴν ταυτοπάθειαν εἴ τις τυφλώσει κόρας,
 Ἡλὴν ὀφθαλμὸν ἀντ' ὀφθαλμοῦ εἰκότως ἀποδώσει,
 Εἰ δὲ τις ἐξορύξειεν ὄμματα, φεῦ! τὰ δύο,
 Αὐτὸς ἐξορυχθήσεται ὀφθαλμὸν ἓνα μόνον,

Vers. 862.

æstimationem rei venditæ condemnantur. Si vero **C**
 defendant, æstimationem et pœnam dupli dant ;
 sic enim statutum est. Compensationes, o do-
 mine, a iudice sunt suscipiendæ : solius depo-
 siti compensatio non est. Simplam condemnatio-
 nem habent, ex stipulatu, mutui, ex empto lo-
 cati, mandati. Dupli exactionem habent, Aquilia lex,
 furtum non manifestum, depositum. Quadruplum
 vero furti manifesti, aliæ quoque multæ actiones
 in factum, metus, calumniæ rursus, et aliæ actio-
 nes. Qui ex naufragio rem rapuit, o domine, juste
 rependit duplum quadruplum : aliud enim qua-
 druplum fisco adjudicatur, aliud habet naufra-
 gium passus. Nemo proprio nomine in iudicium
 vocatus dat satisfactionem iudicatum solvi : alic-
 nam vero litem in iudicio exercens, neque exhibens
 scriptum mandatum principalis actoris, **D**
 recte compellitur ad satisfactionem. Quædam actio-
 nes ex lege, quædam ex constitutionibus impe-
 rialibus perpetuæ sunt, ut legibus placuit. Le-
 ges prætorum natura annuæ sunt, et paucae qui-
 dem prætoricæ actiones perpetuæ sunt, ut de furto,
 et quæ datur bonorum possessoribus legitimis.
 Pœnales vero actiones vocatæ dantur hæredibus,

non contra hæredes, quemadmodum est furti,
 bonorum raptorum, Aquiliæ, damni, injuriarum :
 si quis litem contestationem ceperit in iudiciis, et
 hæredibus, et contra hæredes datur. Mulier post
 viduitatem secundo non nubens cum filiis dividit
 hæreditatem paternam, et æqualem uni liberorum
 partem capit, quoad usum, et quoad dominium :
 idem e converso marito competit. Filius sui juris
 sine liberis decedens, legitimam quartam partem
 parentibus dato. Puellam violans, et violenter
 cum ensibus barbaricis rapiens, plectendus est
 ense : si sine armis rapuerit, bonorum publica-
 tionem sustineat, et ei manus scindatur : vel
 potius bona non publicentur, sed violatæ et vim
 passæ juste omnia applicentur, ex eo vero faci-
 nore nuptiæ non sunt perficiendæ. Oportet secun-
 dum consuetudinem olim institutam remoras
 distare invicem in mari, exactis et præordinatis
 trecentis sexaginta quinque ulnis, ita ut dimidium
 omnis ejus mensuræ ab unius partis finibus, o
 domine, reliquum ad vicinum usque porrigatur.
 Si quis pupillas oculi occæcaverit, talio est ; dabit
 enim ut par est oculum pro oculo : si vero quis,
 heu ! oculos ambos effoderit, ei unicus oculus ef-

Ἄντι δὲ γε τοῦ λείποντος, δότω τὴν διμοιρίαν,
 Τῷ τυφλωθέντι παρ' αὐτοῦ τῶν ἰδίων πραγμάτων,
 Εἰ δ' ἔστιν ἀπορώτατος ἐξορύχθω τὰ δύο.
 Αἱ ἀποροὶ καὶ ἄπροικοι μὴ δευτερογαμοῦσαι,
 Τέταρτον μέρος λήφονται τῶν ἀνδρικῶν πραγμάτων,
 Καὶ τούτου δεσποζέτωσαν, καὶ παίδων ὑπαρχόντων.
 Ἐξαετοῦς οὐ γίνεται μνηστεία κατὰ νόμους.
 Ὁ τὸν φυγάδα δοῦλον δὲ πιπράσκων πρᾶνόμως,
 Τὸ διαφέρων δίδωσιν, ἢ διπλοῦν ἀπαιεῖται.

Ἄτιμουργοὶ τυγχάνουσιν ἀγίωγαί, δέσποτά μου,
 Ἡ ὕβρις, ἢ περὶ κλοπῆς, ἐπιτροπῆς, καὶ δόλου,
 Ἡ περὶ παρακαταθήκης τε, καὶ ἀρπαγῆς βίας,
 Περὶ κλοπῆς τε, δέσποτα, καὶ ὕβριος, καὶ δόλου,
 Καὶ τῆς βίας ἀρπαγῆς πραγμάτων ἀλλοτρίων,
 Κἂν μὴ τις καταδικασθῆ, ἀλλὰ τι δοῦς ἀπέλθῃ
 Τῆς καταδίκης, πέφυκεν ἐντὶς τῆς ἀτιμίας.
 Πρὸ τῆς ἐν πράγματι νομῆς, νομῆς ψυχῆ καὶ μόνῃ
 Οὐδεὶς ἐπιλαμβάνεται, νομῆν δὲ σώματί μοι
 Παραδοθεῖσιν δύναμαι ψυχῆ μόνῃ φυλάττειν.
 Τὸ οὐνδεδὶ ἐντέρδικτον νοεῖται προσηκόντως,
 Εἴ τις τὸν ἔχοντα νομῆν πράγματος ἀκινήτου,
 Τῆς νομῆς ἀπελάττειν, ὡς βίαιος τῆν γνώμην,
 Κἂν μὲν ᾗν ἢ ἀκίνητος κτήσις τοῦ νεμομένου
 Εἰσπράττεται καὶ τὴν νομῆν τὴν ἀπυτήρησιν τε.
 Εἴ δ' ᾗν αὐτὸς ὁ βίαιος τοῦ πράγματος δεσπότης,
 Τὴν τούτου πάντως στέρησιν ἔχει ποινήν τῆς τολ-
 [μης.

Ὄνομα γενικόν ἐστὶν ὁ δανειστής τῷ νόμῳ
 Πᾶς γὰρ ὁ χρεωπτούμενος ἐξ οἰασσῶν αἰτίας
 Ἐκ νόμου δανειστής ἐστὶ τοῦ κεχρεωωτημένου
 Καὶ πάλιν ἄλλος δανειστής ἰδικῶς κεκλημένος,

A Ὅστις ἀπηρεθμήσατο τῷ χρεώστῃ χρυσίον,
 Ἡ πράγμα τι σταθμώμενον, καὶ μετρούμενον φύσει,
 Ὅπερ ἐστὶν δὲ πόνδερε, νόμμερο, μανσουρά τε,
 Ὅσα σταθμοῦ, καὶ μέτρου τε, καὶ ἀριθμοῦ τυ-
 [χάνει,

Πόνδερε μὲν οἶον χρυσός, ἄργυρός, μάλυθός τε,
 Νούμμοι λεπτοὶ τὰ νόμμερο οἷνος τὰ μανσουρά τε.

Τῶν δὲ δανείων πέφυκεν ἡ διαίρεσις αὕτη,
 Τὰ μὲν γὰρ ἐνυπόθηκα, τὰ δ' ἄνευ ὑποθήκης·
 Καὶ τῶν ἐνυποθήκων δὲ δανείων λεγομένων,
 Τὰ μὲν ἔχει προνόμια, τὰ δ' ἄνευ προνομίων·
 Καὶ τὰ μὲν ἐνυπόθηκα προσωπικᾶ μοι λέγε,
 Τὰ δ' ὑποθήκην ἔχοντα πραγματικᾶ κλητέον,
 Καὶ τὰ μὲν προγενέστερα δημόσια τῷ χρόνῳ
 Προτιμητέα πέφυκε χρεῶν ἐνυποθήκων,

B Καὶ τῆς προικῆς αὐτῆς, φημί τῆς μεταγενεστέρας,
 Δανειστής δ' ἐνυπόθηκος ἔχων προγενεσίαν,
 Κἂν γενικὴν, κἂν ἰδικὴν, τοῦ μεταγενεστέρου
 Προτιμητέας πέφυκε πάντοτε δημοσίου.

Ἡ προῖξ δὲ καὶ τῶν δανειστῶν τῶν ὑποθηκαρίων
 Προτιμητέα πέφυκε καὶ μεταγενεστέρα.

Εἰσὶ δ' ἕτερα δάνεια τῶν μεταγενεστέρων,
 Τὴν δύναμιν κινήσαντα τῆς προικῆς παραδόξιας·
 Ὅπου τὸ διδόμενον ἀκοντισταῖς τοῖς πρώτοις,
 Καὶ τὸ προσάσει δανεισθῆν στρατείας ὠνούμενης.

Ἐξ λέγε κονδικτικῆς, εἰσπραξίς τις ἐκ νόμου.

Δανειστής δ' ἐνυπόθηκος τῶν μεταγενεστέρων,
 Νικᾷ τὸν ἐνυπόθηκον καὶ προγενέστερόν πως.

Μάρτυς ἐστὶν ἀπόκλητος πᾶς ὁ διεφθαρμένος,

Ὁ μῖμος, ὁ θυμλικός, καὶ ὁ θηριομάχος,
 Καὶ ὅσοι κατεκρίθησαν ἐν τοῖς δικαστηρίοις,

Vers. 922.

fodiat, at is pro reliquo dimidiam partem bo- C
 norum occaato dato: si sit pauperrimus, duo
 effodiantur. Indotatæ et pauperes mulieres, quæ
 ad secundas nuptias non convolarunt, bonorum
 mariti quartam partem accipiant, cujus pro-
 prietatem etiam liberis existantibus consequan-
 tur. Sexennis secundum leges sponsalia non
 contrahit. Servum fugitivum contra leges emens,
 id quod interest solvit, et ab eo duplum exigitur.

Actiones quæ infamant, mi domine, sunt inju-
 riarum, furti, tutelæ, doli, depositi, vi bonorum
 raptorum. Furti quidem, domine, injuriarum,
 doli, et vi bon. rapt. etiam si quis condemnatus
 non sit, sed quid dando condemnationem effu-
 gerit, notatur infamia. Ante realem possessio-
 nem, nemo solo animo possessionem recuperat.
 Possessionem vero corpore mihi acquisitam pos-
 sum solo animo retinere. Interdictum unde ut
 convenienter intelligitur, si quis cum qui possidet
 rem immobilem, possessione dejecerit; si enim
 sciat is qui vim infert eam rem immobilem esse
 possidentis, possessio et æstimatio ab eo exigitur:
 si vero qui vim infert, rei possessæ sit dominus,
 conatus pœnam sustinet, omnimodam scilicet ejus
 rei privationem.

Creditoris nomen lege generale est; unicunque

enim ex quacunque causa debetur creditor est
 debitoris ex lege: et rursus proprie vocatur cre-
 ditor, qui pecuniam debitori numeravit, sive rem,
 quæ natura penditur aut mensuratur, id est, quæ
 pondere, numero, aut mensura constat. Pondere
 quidem, qualia sunt, argentum, aurum, plumbum:
 numero, minuti nummi: mensura, vinum. Debi-
 torum hæc est divisio, aliæ sunt cum hypotheca,
 alia siue hypotheca: eorum quæ cum hypotheca
 sunt, alia habent privilegia, alia sine privilegio
 sunt. Quæ siue hypotheca sunt, personalia dicito:
 quæ hypothecam habent realia vocanda. Et fiscalia
 quidem debita priora tempore, potiora sunt debitis
 cum hypotheca, imo et dote, dico autem si poste-
 riora sint. Creditor hypothecarius habens prio-
 ritatem, siue ex generali, siue ex particulari hy-
 potheca, fisco posteriore semper potior est. Dos
 licet posterior, potior est tamen creditoribus
 hypothecariis. Sunt alia posteriora debita quæ
 virtutem dotis mirum in modum movent, quem-
 admodum quod primipilis, et quod militiæ emen-
 dæ causa creditur. Condictio ex lege dicitur, re-
 petitio quædam a lege inducta. Creditor hypo-
 thecarius etiam posterior, vincit creditorem non
 hypothecarum priorem. Rejiciendus est testis cor-
 ruptus, mimus, thymelicus, gladiator, qui contra

Ἔς συκοφάνται μὲν μοιχοὶ, ἢ κλοπὴν εἰργασμένοι,
 Οὐκ ἔστι μάρτυς ἄνθρωπος, οὐδὲ τῶν γυναικῶν τις,
 Εἰ δ' ἔστι τὸ γενόμενον μὴ θυνάμενον θῆεν
 Ἄνδρικήν καταδέξασθαι γυναῖκες μαρτυροῦσι,
 Καὶ δοῦλος ἔτι μαρτυρεῖ ἐν σπάνει τῶν μάρτύρων
 Εἰς ἅπαν ἄλλο πρόσωπον, ἀνευ αὐτοῦ δεσπότητος.
 Οἱ δ' ἀσθενεῖς, καὶ γέροντες, σὺν γε τοῖς στρατιώταις,
 Καὶ οἱ πρωτοσπαθᾶριοι, μετὰ τῶν ἱερέων,
 Οὐ μαρτυροῦσιν ἄκοντες, ἀλλ' ἐκουσίως μόνον.
 Ἄρχιερεὺς οὐ μαρτυρεῖ, οὔτ' ἄκων, οὔθ' ἐκὼν πως.
 Τοὺς δ' ἄλλους ἀναγκάσειας μαρτυρεῖν ἀκουσίως,
 Καὶ μᾶλλον εἰ τυγχάνων τις τῶν καταδεδειστέρων,
 Πρὸς ἄνδρα δίκην ἔλαχε τῶν ἐπὶ δυναστείας,
 Κάντεῦθεν ὑποκλάζουσι (13) τῷ φόβῳ τοῦ δυνάστου,
 Καὶ τοῦ πένητος οἱ μάρτυρες, τότε γὰρ καὶ πρὸς βίαν,
 Εἰς μαρτυρίαν ἔλκονται, καὶ τ' ἀληθῆς τιθέσκει.
 Ἄρκουσιν εἰς καταβολὴν δύο φωναὶ μαρτύρων,
 Εἰ λίτρα μόνη πέφυκεν ἢ καταβαλλομένη.
 Εἰ δέ τι πλέον πέφυκε, τρεῖς μάρτυρας δεκτέον.
 Ἐπὶ δὲ καταθέσειος πέντε μάρτύρας δέχου,
 Τὰς δὲ γ' ἐκ τοῦ παρήκοντος ἀθέτει μαρτυρίας,
 Εἰ λάθοι τις ἐν γράμμασιν ἐκ δανειστοῦ τι χρέος,
 Ἀποδιδούς, ἀπόδειξιν ἔγγραφον λαμβανέτω,
 Τριῶν μαρτύρων ἔχουσαν ὑπογραφὰς βεβαίας.
 Εἰ δὲ μὴ τοῦτο δράσειεν, αἰθίς ἐνοχος ἔσται,
 Εἰ μὴ γε πέντε μάρτυρας εἴποιεν παραχθέντες,
 Ἔς γέγονεν ἀπόδειξις τοῦ κεχρεωσθημένου,
 Ἢ τούτων κατ' ἐνώπιον, ἢ δανειστής ἐξείποι,
 Ἀπολαβεῖν τὸ ἴδιον χρέος ἐκ τοῦ χρεώστου,

A Εἰ δανειστής ἀπόδειξιν ποιήσεται τοῦ χρέους,
 Καὶ μετὰ ταῦτα ρεύσουσι τριάκοντα ἡμέραι
 Αὐτεκαλιῦν οὐ δύναται περὶ ἀναργυρίας,
 Καὶ λέγειν, ὡς ἀποδείξιν ἔγγραφον ἐξεθέμην,
 Πρὸ δὲ τῆς ἀποδείξεως οὐκ ἔλαβον χρυσίον.
 Εἰ δὲ ἐντος τριάκοντα ἡμερῶν ἐναγγέλι,
 Τότε καταναγκάζεται ὁ χρεώστης δεικνύειν,
 Ἔς ἀληθῶς διέλυσε τῷ δανειστῇ τὸ χρέος.
 Καὶ προικὸς τις ἀπόδειξιν ἐκθέμενος νομίμως,
 Τὸ πᾶν ἀναταξάμενος κατ' εἶδος τῶν πραγμάτων,
 Οὗτος οὐκ ἂν τιθῆσιν ἀναργυρίαν ὕλιος.
 Εἰ δὲ τις ὠμολόγησε δανείσασθαι ἔγγραφως,
 Δυσὶ χρόνοις ὀρίζεται κινεῖν ἀναργυρίαν.
 Καὶ τότε τις τὸν δανειστὴν δικάζων ἀναγκάζει,
 Δεικνύειν τὴν καταβολὴν ἐννόμως τοῦ δανείου.
B Εἰ δὲ τις ὠμολόγησεν ἐν γράμμασι τι χρέος,
 Ἄλλ' οὐκ ἐξ ἀριθμήσεως, ἀλλ' ἐξ ἄλλης αἰτίας,
 Τυχὸν ὡς ἀπὸ πράσεως καὶ φανερώσας τοῦτο,
 Ὑστερον ἀπαρνήσεται τὸ μὴ χρεωστῶς ἐκθεῖναι,
 Πρὸς τὸν κατήγορον αὐτὸν ὠμολογίαν χρέους,
 Αὐτὸς βαρεῖται μάλιστα σαφῶς ἀποδεικνύειν,
 Ὅτι καθῶμολόγησε μὴ χρεωστῶς τι χρέος,
 Καὶ κατὰ βίαν ἔγραψεν, ἢ τύχη κατὰ δόλον.
 Υἱοὶ δὲ ὑπεξούσιοι καὶ πατήρ μαρτυροῦσιν
 Εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, κἂν τῇ διατυπώσει.
 Ἢ δὲ γε διατύπωσις πέντε κερτὶ μαρτύρων.
 Ὑπογραφέσθω κατ' αὐτὸ καλῶς καὶ σφραγιζέσθω.
 Ὁ δὲ τὸ δάνειον δεικνύς χρεωστῶν ἀρνούμενων,
 Χρόνον ἀρκοῦντα εἴληψε τριακοντετταίαν.

Vers. 980.

bestias pugnat, et quicumque in judiciis damnati sunt, ut calumniatores, fures, adulteri. Impubes testis non est, neque mulier. Si vero res sit quæ expectationem et visum hominum effugiat, mulieres testimonium ferunt. Servus adhuc testis est ob penuriam testium, contra omnem aliam personam, excepto proprio domino. Invalidi, senes, milites, protospatharii, sacerdotes, inviti testimonium non perhibent, sed solum sponte. Episcopus neque invitus, neque volens fert testimonium. Alii etiam inviti testimonium dicere cogi possunt: maxime si pauper sit, et vilis conditionis, qui adversus potentiorē aliquem iudicium dictavit, cujus potestatis terrore, et metu, pauperis testes subitcent, ad hoc ut id quod et verum est deponatur, vi ad testimonium trahuntur. Ad solutionem duæ testium voces sufficiunt, si una solum libra soluta sit: si vero amplius, tres testes sunt exhibendi. Super deposito quinque testes exhibeto. Testimonia vero convenienter rejiciuntur, si quis debitum, quod a creditore in scriptis cœperat, persolvit, securitatem scriptam capiat, trium testium subscriptionibus firmatam, si enim illud non fecerit, iterum obligatus esto, nisi quinque testes producti dixerint, securitatem

C debitori fuisse conscriptam, et ipsis præsentibus creditorem dixisse, se a debitore proprium debitum accipere. Si creditor debiti securitatem fecerit, postquam triginta dies effluxerint, non potest excipere de non numerata pecunia, dicens, quod securitatem quidem scripsit, sed ante securitatem pecuniam non recepit: si vero intra dies triginta agit, tunc cogitur debitor probare se vere debitum creditori solvisse. Qui dolis securitatem legitime conscripsit, et in ea rem unamquamque secundum propriam speciem ordinavit, non numeratam pecuniam nullo modo dicat. Si quis autem in scriptis debere se confessus sit, querela non numeratæ pecuniæ duobus annis liatur, et tunc iudex cogit creditorem, jure factam debiti numerationem probare. Quod si quis debitum in scriptis confessus fuerit, non quidem ex numeratione, sed ex alia causa, veluti ex venditione, et illud manifestissime ostenderit, hoc secundum debitum non esse actori, et nullam esse confessionem dicens, gravatur probare, quod non debitum confessus sit, et quod per vim et dolum scripsit. Filiusfamilias et pater eidem negotio testes adhiberi possunt, etiam testamento. Testamentum quinque testium manibus subscribatur, et signetur.

(13) Ὑποσχολάζουσι.

Εἰ δ' ἴσως πρὸς παράστασιν ἠτόνησε μαρτύρων,
 Ὅρκον ἐπάγειν δύναται οὗτος τῷ ἀφειλέτῃ,
 Κἂν οὗτος ἐπομόσῃται ὁ δανειστής ἠτιᾶται ·
 Εἰ δὲ ὁ ἐ-αγόμενος ὄρκον ἀντεπαγάγῃ,
 Ὁ δανειστής δ' ὁμύσειε, λαμβάνει τὸ χρυσίον.
 Ὁρκίον δὲ σημείωσαι καὶ ζητούμενον πρᾶγμα,
 Ὡς ἔξεστι μεταπεδῶν ἐκ δικαιολογίας
 Ταύτης πρὸς ἄλλην, δέσποτα, μεμψεύς τινος δίχα,
 Ἡ κομθεντίων, δέσποτα, εἰς τρία διαιρεῖται.
 Ἡ γὰρ πουβλίκα πεφυκεν, εἰ τύχοι, ἢ πριβάτα ·
 Τὴν δὲ πριβάταν διέλεν εἰς δύο πάλιν μέρη,
 Εἰς λεγιτίμαν, κρίτιστε, καὶ εἰς λουρισγεντίαμ.
 Μὴ τοίνυν τίθει τέσσαρα, μόνον δὲ τρία λέγε,
 Ἡ λεγιτίμα γὰρ αὐτὴ, καὶ ἡ λουρισγεντία ;
 Ἡᾶσαν κατεδαπάνησαν τὴν γενικὴν πριβάταν ·
 Οὐκοῦν τὴν κομθεντίονα εἰς τρία ταῦτα τέμνε,
 Πουβλίκαν, λεγιτίμάν τε, καὶ τὴν λουρισγεντίαν,
 Καὶ πουβλικὸν μὲν πέφυκεν, εἰρήνη δημοσία ·
 Λεγιτίμον, τῷ ἰδικῷ νόμῳ κεκυρωμένον ·
 Τὸ δὲ μή τε λεγιτίμον, μήτε μὲν τῶν πουβλικῶν,
 Ἰουρισγέντιον γοῦν ἔστι, κομθέντιον ἔν γένει.
 Τῶν δὲ τοιούτων, δέσποτα, πάλιν κομθεντιόνων,
 Αἱ μὲν γεννώσιν ἀγωγὴν, αἳ δὲ παραγραφὴν πως,
 Ἄλλ' ὅσκι μὲν ὁμώνυμον παραγραφὴν γεννώσιν,
 Φημί τοῖς συναλλάγμασι ὅφ' ὧν ἀπογεννῶνται,
 Εἰσὶ μὲν κομθεντιῶνες γενικῶς κεκλημέναι,
 Εἰς ἰδικὴν δὲ πίπτουσι συναλλάγματος κλήσιν,
 Εἰς πρᾶσιν, εἰς τὴν μίσθωσιν, ἢ καὶ τὴν κοινωσίαν.
 Εἰ δ' ἴσως ἀμετάπτωτος εἰς ἰδικὸν τι μείνοι,
 Καὶ μᾶλλον, εἰ προδέβηκεν, ἢ δόσις ἐπὶ δόσει,

A Ἡ ἐπὶ δόσει ποιήσεις, ἢ ἐν ποιήσει δόσις,
 Ἡ δόσις διὰ ποιήσιν, τετράτροπον γὰρ τοῦτο.
 Τίκεται πάλιν ἀγωγή ἢ πραεσκρίπτις βέρβις
 Μὴ γὰρ εὐροῦσα εὐλογον, ἢ κομθεντίων αὐτῇ,
 Ἐναγωγὴν ὁμώνυμον τῷ συναλλάγματι πως,
 Τῷ γενικῷ ὀνόματι συνάλλαγμα καλεῖται,
 Καὶ δίδωσιν ἐναγωγὴν τὴν πραεσκρίπτις βέρβις,
 Ἡ ἐν δομιστρατίωνι τὸ πρᾶγμα διηγείται,
 Ἡ δὲ ἀπὸ ἰντεντίονος ἰνκέρτα καλουμένη,
 Εἰς τὸν κομθεντιόνον τὸ τέλος καταλήγει.
 Τῶν δὲ γε πάκτων πέφυκε, τὰ μὲν ἐξ κόντινέντι.
 Ὅσα τοῖς συναλλάγμασι σύγχρονά πως τυγχάνει.
 Τὰ δὲ φασιν οἱ παλαιοὶ ἐξ ἰντερβάλλω νόμοι,
 Ἦτοι μεταγενέστερα τῶν πρὶν συναλλαγμάτων.
 Ταῦτα κατονομάζουσιν ἐκεῖνοι νοῦδα πάκτα
 Τουόεστι σύμφωνα φιλά, ἀγωγὴν μὴ ποιῶντα.
B Οὐ γὰρ τις μετὰ χρόνιον ὄχληρόν ποιήσας πάκτον,
 Ἐντεῦθεν ἔξει ἀγωγὴν τὴν περὶ τοῦ συμφώνου.
 Εἰ δὲ τις περιστατικῶς ἀντεναγάγοι τούτῳ,
 Ἐντεῦθεν παραγράφεται τὸν ἀντεναγαγόντα.
 Σάκρα μὲν κωννόμαζε νοῦς τοὺς δημοσίους,
 Τοὺς τάφους, βελεγίσσα, τοὺς σεβασμίους κάλει.
 Καὶ πουβλίκα, δημοσία, χρήσεως τῆς παγκοίνου (15),
 Στὴν θάλασσαν, τοὺς ποταμοὺς ὄρμους, καὶ τοὺς λι-
 μίνας.

Τὰ δὲ γε πουπουλάρια, δημοτικὰ τυγχάνει,
 Τὰ θέατρα, καὶ στάδια, καὶ βουλευτήριά τε.
 Κινῶν δὲ ἅπας δανειστής τὴν ὑποθηκαρίαν.
 Κατ' ἀνδρὸς ἐξωτικῶ, τὸ πρᾶγμα νεμομένου,
 Παραγραφῶ μὲν εἴργεται τῶν ὠοισμένων χρόνων,
 Vers. 1040.

Qui vero probavit sibi ab inficiantibus esse debi-
 tum, sufficiens triginta annorum tempus cepit.
 Sin autem testium praesentia destituatur, potest
 jusjurandum deferre debitori, qui si juraverit
 creditor debito occidit: si vero reus juramentum
 referat, et creditor juraverit, pecuniam capit. Ob-
 serva, domine, pulchrum quid et opportunum rei
 de qua disputatur, quod licet transilire ab una
 allegatione ad aliam, absque ulla reprehensione.
 Conventio, o domine, in tria dividitur, nam alia
 publica est, alia privata: privatam rursus in duas
 partes dividunt, in legitimam, imp. et jurisgenti-
 um. Nunc vero quatuor ne ponito, sed tria
 tantum dicito, nam legitima illa, et jurisgentium,
 omnem privatam generalem consumpserunt. Igi-
 tur conventionem in illa tria dividito, publicam,
 legitimam, et jurisgentium. Et publica quidem
 est, pax publica: legitima, quae propria lege con-
 stituta: quae vero neque legitima neque ex publi-
 cis est, jurisgentium est conventio in genere.
 Earum iterum conventionum, o domine, aliae gi-
 gnunt actionem, aliae exceptionem, sed quaecun-
 que actionem similis nominis gignunt, dico autem
 cum contractibus a quibus derivant, generaliter

C quidem conventiones vocantur, sed in propriam
 contractus denominationem incidunt, venditionis,
 locationis, societatis: si vero in proprium numen
 non cadant, et maxime si praecessit, vel do ut des,
 vel facio ut des, vel do ut facias, vel facio ut fa-
 cias, quod quadruplex est, rursus gignitur actio
 praescriptis verbis: illa enim conventio non inve-
 niens actionem alicui contractui homonymam, ge-
 nerali contractus nomine vocatur, et dat actionem
 praescriptis verbis, quae in demonstratione rem
 enarrat, et ab intentione incerta nominatur, cujus
 finis in condemnatione desinit. Pactorum alia
 sunt ex continenii, quae una cum contractibus nas-
 cuntur; alia quae antiquae leges ex intervallo di-
 cunt, sive posteriora prioribus contractibus: haec
 nuda pacta illae vocant (id est consensus meri)
D quae actionem non gignunt. Non enim qui post
 tempus pactus fuerit, illico ex pacto actionem ha-
 bebant: si quia vero per circuitum et dolo egerit,
 excipitur statim de pacto adversus eum. Sacra
 vocant templa publica, sepulera veneranda reli-
 giosa dicunt. Publica quae omnium in usu sunt,
 mare, flumina, ripas, et littora. Popularia, thea-
 tria, stadia, basilicae. Omnis creditor movens.

Πρωτοπικλήν δ' ἐναγωγήν ἔχει πρὸς τὸν χρεώ-
[σην.

Ὁ ἀνηθὸς εἰς ἐγκλημα εἴργεται μαρτυρίας.
Κατὰ πολλοὺς δὲ λέγεται ἀδιάθετος τρόπος,
Ὁ γὰρ μὴ διαθέμενος, καὶ ὁ μὴ κατὰ νόμους,
Καὶ ὁ τὴν δικτύωσιν ἔχων σπαραιομένην,
Καὶ ὅταν ἐστὶν ἄκυρος, καὶ χωρὶς κληρονόμου,
Καὶ ὁ μὴ διαθέμενος ποιεῖ κωδικέλλον πως,
Καὶ πρὸ διατυπώσεως κωδικέλλον τις γράφει,
Ἀπόκληρος οὐ γράφεται φησὶν ἐν κωδικέλλῳ,
Οὐδὲ κληρονομία τις φιδεικομισσάρα·
Οὐδὲ κληρονομίαν τις ἐν κωδικέλλῳ γράφει,
Ὅθ' αἵρεσις προστίθεται κἂν ἄλλως κληρονόμοις.
Τῶν δὲ γ' ἐπερωτήσεων ταύτην τὴν γνώσιν ἔχει.
Ἡ μὲν ἐστὶ δικαστικὴ, ὡσπερ ἡ περὶ δούλου,
Ἡ δὲ ἐστὶ τοῦ πράκτωρος, ἡ δὲ μικτὴ τὴν φύσιν,
Ἡ δὲ ἐκ συναινέσεως τῶν μερῶν ἑκατέρων.
Αὐθεντικὴ ὀρφανικὴ διατύπωσις μία,
Κληρονομία δὲ διτταὶ τῆς μίας διαθήκης.
Ἀκυρομένης, δέσποτα, δευτέρως διαθήκης,
Καὶ τῆς προτέρας, δι' αὐτὸ εἰκότως ῥηγνυμένης,
Ἄδιατύπωτός ἐστιν ὁ ποιήσας τὰς δύο·
Ὁ κληρονόμος γὰρ γράφει δευτέρως διαθήκη,
Ταύτην μὲν ὑπερχόμενος ἄκυροί παραυτίκα,
Ταῦτο ἐστὶν ἀκύρωσις εἰκότως διαθήκης·
Πολλοὶ καὶ ἄλλοι τρόποι δὲ τῆς γε μὴ κυρουμένης.
Πολλὰ γὰρ πάθη πέφυκε τῆς διαθήκης, ἀναξ.
Ἀκύρωσις, ἀτέλεια, ῥῆξις, πρὸς δὲ καὶ μέμφις.
Ἡ μέμφις δὲ τῶν φυσικῶν μόνων τυγχάνει παίδων,
Ὅποταν ἀμνημόνευτοι γίνωνται τοῖς πατράσι·

contra virum tertium extraneum qui rem possidet hypothecariam, definitorem quidem annorum præscriptione excluditur, personalem vero actionem habet contra debitorem. Impubes in crimine prohibetur a testimonio. Multis modis intestatus quis dicitur, qui nequo testatus est, qui non secundum leges, qui testamentum habet dilaceratum, et cum est irritum, et cum sine hæredes. Qui testatus non est facit codicillum, et ante testamentum quis scribit codicillum: Exhæres in codicillo non scribitur, neque hæreditatis fideicommissaria: neque in codicillo hæreditatem quis scribit, neque conditio etiam universis hæredibus adjicitur. Stipulationum vero hanc notitiam habe. Quædam est judicialis, ut quæ de dolo; quædam prætorica; quædam natura mista: quædam ex conventionem utriusque partis. Authenticum et pupillare, unum testamentum, hæreditates vero duæ unius testamenti. Irrito, domine, secundo testamento, et primo propter illud jure rupto, intestatus est qui duo fecit. Hæres enim scriptus secundo testamento, non succedens illico, illud irritum facit. Illa est irritatio legitima testamenti. Sed et alii sunt modi nullius testamenti, nulla enim vitia testamenti

Καὶ ἀδελφοὶ δὲ μέμφονται συγγόνιων διαθήκαις,
Εἰ κληρονόμους γράφουσι πάντη κατεγνωσμένους·
Τὸ τρίτος δὲ μέτρος πέφυκε τοῦ παντός, ἀναξ, λό-
[γου (15).

Κοινὸν γὰρ ἐστὶ, δέσποτα, καὶ γυναικῶν καὶ ἀρ-
[ρένων,

Τὸ τις γὰρ εἰπὼν, δύο γένη λέγει,
Ἄλλη μὲν ἐστὶ τῆς ἀγωγῆς ἡ φύσις,
Ἄλλη δὲ ἐστὶ τῆς παραγραφῆς πάλιν·
Κἂν ἐγκλοῦντος θς παραγραφὴν ἔχει,
Ἐν ταῖς δίκαις εἴληφε τάξιν καὶ τόπον.
Φύσει χρεωστῆ πᾶς ἀνηθὸς τὸ χρέος,
Καὶ πᾶς δανειστής τῶν ἀνηθῶν τυγχάνων,
Φύσει δανειστής ἐστὶν, οὐχὶ τῷ νόμῳ.
Τὸ τῆς κλοπιμαίας δὲ δούλης παιδίον,
Οὐκ ἐστὶν αὐτῆς ἐν κλοπῇ τεχθὲν μέρος·
Β Ποινὴ γὰρ οὐ πέφυκεν αὐτοῦ τοῦ τόκου.
Ὁ συμπλοκὴν ἔχων δὲ μὴ τομὴν λόγος,
Ἐκ τοῦ προενέγκαντος εἰς γνώσιν πέσει·
Ἢ γὰρ τις οἴκων, χωρίων τε δεσπότης,
Γράφειεν οὕτω, ληγατεύω τῷ φίλῳ,
Ὅκους ἀγροῦς, ἄδουμον εἰπὼν τὴν φράσιν,
Συμπλεκτικῶς ἔγραψεν· εἰ δ' οὔτω φράσει,
Ὅκους Πέτρῳ δίδωμι ἀγροῦς ἀδέτως·
Παύλῳ δ' ὁ Πέτρος ἐκλογὴν ποιησάτω,
Διεῖλεν, οὐκ ἔπλεξε τῷ Παύλου λόγῳ·
Πρόδηλόν ἐστι πλήθεσιν ἐναντίον,
Δεῖ γὰρ παρόντων τῶν ἀπάντων μαρτύρων,
Ἡ λέξιν εἰπεῖν, ἢ πράξαι τι συντόμως.
Ἡ τῆς ἀγωγῆς κλήσις εἰσπραξίν φέρει,

Vers. 1097.

C o rex, irritati imperfectio, ruptio, deinde querela. Querela quidem est solum naturalium liberorum, cum præteriti sunt a parentibus. Fratres quidem quærentur de consanguineorum testamentis, si scribant hæredes omnino damnatos. Atque hæc est, o rex, tertia pars totius sermonis.

Commune est hominis nomen, domine, feminis et maribus, quod qui dicit duos sexus dicit. Alia est actionis natura, alia iterum exceptionis, etiamsi qui exceptionem habet, actoris in iudicis locum et ordinem capiat. Debito natura obligatur omnis impubes: et omnis impuberum creditor, natura non lege creditor est. Ancillæ furtivæ, quod in furto natus est, infans ipsius non est pars: sic nec usuræ poena. Oratio quæ neque conjunctionem, neque divisionem habet, ex mente pronuntiantis significationem habeat: si quis enim domorum et agrorum dominus ita scripserit, lego amico domos agros, phrasim disjunctam dicens, complexive locutus est: si vero ita loquatur solute: Domos do Petro, agros Paulo, Petrus electionem facito; divisit, non conjunxit Pauli sermone. Quod palam est in conspectu multitudinis est, oportet

(15) Ἰαμβοὶ οἱ ἐξῆς στίχοι.

Ὁ γὰρ πιπράσκων τὴν ἀγωγὴν ἣν ἔχει,
 Τῇ τῆς ἀγωγῆς ἐν πρατηρίῳ φράσει,
 Δοκεῖ πιπράσκειν τὴν ἀπαίτησιν τάχα.
 Τὸ τῆς δίκης ὄνομα κυρίως γένος.
 Δηλοῖ τε πᾶσαν τὴν ἀγωγὴν κυρίως.
 Ὅπλον τις εἰπὼν καὶ λίθους προσλαμβάνει.
 Ἐλευθερία τῇ δόσει ταυτὸ φύσει,
 Εἰ γὰρ τις εἴποι μαρτύρων παρουσίᾳ,
 Ἐλευθερός μοι ὁ χρεώστης τοῦ χρέους,
 Εἴρηκεν ὡς εἴληφε σκφῶς τὸ χρέος.
 Ἄπην μύγα βῆθμον τυγχάνει δόλος.
 Βῆλανον εἰπὼν παντάκαρκόν μοι λέγεις,
 Καὶ πάντα δένδρα τῆς δρυὸς μνησθεὶς μόνης.
 Υἱὸν τις εἰπὼν καὶ τὸν ἔγγονον λέγει
 Καὶ φόντα φάσκων τὸν τε πάππον εἰσάγει.
 Ἄπεστιν αἰχμαλώτος οὐδαμῶς χρόνῳ,
 Ληστῶν δ' ἐν χερτὶν ἐγκρατῆς δεδαιγμένος.
 Κατ' αἰχμαλώτων οὐδὲς γὰρ χρόνος τρέχει
 Τοῖς δ' αὖ γε ληστευθεῖσιν εἰκότως βέει.
 Τῶν χρημάτων ἡ κλήσις ὡς γένους τόπος,
 Καὶ τῶν κινητῶν τῶν τε μὲν ἀκινήτων,
 Τῶν σωματικῶν τῶν τε μὲν ἀσωμάτων,
 ἔχει δίκαια τῷ συνεκτικῷ λόγῳ.
 Φίλους λέγομεν οὐχὶ τοὺς ἐγνωσμένους
 Ἐν τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τοὺς κακτημένους
 Σαφεῖς προφάσει εὐπροσώπου φιλίας.
 Τὸ δεσμὴ κοινῶν ἐστὶ κοινῶν ἰδίων,
 Ἡ δ' αὖ φυλακὴ δημοσία καὶ μόνη.
 Ἀποκαθιστῆν ἐστὶ κυριοτρόπως,
 Ἀποκατάστασις τις ἀκριβεστάτη,

A Τύχης ἀπάσης, αἰτίας τε σωμάτων.
 Τοῦ νόμου μὲν ἡ ἀγνοία συγγνώμης οὐ λαμβάνει
 Τοῦ Φάκτου συγγινώσκεται τοῖς νόμοις προση-
 [κόντως.

Παράνομος ἀντιγραφὴ ἐρρώσθη βσιλέως,
 Ἐπεξουσίας νέμουσα ἄπεισιν τιμωρίας.
 Τῆς ἀκριβείας, δέσποτα, τὸ δίκαιον προτίμα.
 Ἐγκλημα περατούσθω σοι ἐντὸς τῆς δικταίας.
 Ὁ πρυσφυγὼν τοῖς δυνατοῖς εἰς δίκης προστασίαν,
 Πάσης ἐκπίπτει, δέσποτα, τῆς δίκης κατὰ νόμον.
 Ὁ καταδικαζόμενος ἐντὸς τῆς τετραμήνου,
 Εἰσπραξὶν οὐχ ὑφίσταται τῶν ἀπὸ καταδίκης.
 Εἴτις ψευδέσι μάρτυσι κρατήσῃε τῆς δίκης,
 Καὶ κόλασιν ὑφίσταται καὶ λύσιν τῶν κριθέντων.
 Τὸ κατὰ φύσιν γεγονός οὐκ ἐστὶν ἐρρώσιμον.

B Ἄπης ὁ βιαζόμενος εὐθύνεται καὶ δόλος,
 Ἡ περὶ δόλου δίδεται αἰτίας ἐξ εὐλόγου,
 Ἄλλης ἀπούσης ἀγωγῆς, ἐσχάτη γὰρ τυγχάνει.
 Ἦτων ἀδύνητος ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων.
 Σύμφωνον κατὰ δωρεὰν θήλων ἐστὶ πραγμάτων.
 Τῶν ἀμφιβάλων δὲ ἐστὶν ἡ διάλυσις λύσις,
 Ἐπὶ τοῖς σὺν αἰρέσεισιν ἡ διάλυσις μόνις.
 Ἐπὶ μὲν τῶν δι' αἵματος ἐχόντων τιμωρίαν,
 Ἐξεστὶ διαλύεσθαι ἔξωθεν τῆς μοιχείας.
 Ἐπὶ τῶν ἀναμάκτων δὲ χωρὶς πλαστυγραφίας,
 Οὐκ ἔξεστι διάλυσιν τοὺς ἀντιδίκους γράφειν.
 Ὁμολογίας δ' ἔνευθεν, ἢ ὁύσεως πραγμάτων,
 Διάλυσις οὐκ εἴωθε προβαίνειν κατὰ νόμους.
 Καὶ πρόσκαιρος καὶ πάντοτε προβαίνει κοινωνία.
 Προβάσα δὲ διαίρεσις, δέσποτα, κατὰ δόλον.

Vers. 1156.

coram omnibus testibus vel quid dici, vel breviter fieri. Actionis voce persecutio continetur, qui enim vendit actionem quam habet, hoc actionis nomine, fori locutione, persecutionem illico vendit. Actionis nomen proprie genus est, nam omnem actionem proprie significat. Arma dicens, et lapides intelligit, Liberatio eandem naturam cum solutione habet: nam si quis coram testibus dixerit, liber sit debitor a debito, dixerit perinde ac si debitum recte accepisset. Omnis magna negligentia dolus est. Glandem dicens, omnem fructum dicis, et omnes arbores, quercus mentionem faciens. Filium dicens, et nepotem dicit; et parentem dicens avum inducit. Nullo tempore abest, qui ab hostibus captus est, sed qui in latronum manibus vinctus est. Contra captivos nullum tempus currit, contra eos qui a latronibus capti sunt convenienter fluit. Pecuniæ nomen generale est, nam mobilium et immobilium, corporalium et incorporalium jura significatione sua comprehendit. Amicos vocamus non casu cognitos, sed certos et speciosæ amicitiae occasione possessos. Vincula communia sunt et privata, custodia vero tantum publica. Restituere proprio modo, est exactissima omnis utilitatis, causæ et corporum restitutio. Juris ignorantia veniam non habet: facti vero ignorantia congrue leges ignoscunt. Rescriptum imperatoris

C contra leges elicatum valeat, si pœnæ incursæ gratiam faciat. Justitiæ ratio potior sit stricto jure, o domine. Causa criminalis intra biennium finiatur. Confugiens ad potentiores propter litis patrociniū, omni causa, o domine, secundum leges cadat. Condemnatus intra quadrimestre tempus non subicitur exactioni rerum quæ in condemnatione sunt. Si quis falsis testibus causam obtinuerit, et punitionem, et rei judicatæ solutionem sustineat. Quod metu factum est, robur non obtinet. Quicumque vim intulit, obligatur dolo: ex rationabili causa datur actio de dolo, alia actione deficiente. Minori in criminibus non succurritur. Pactum est de rebus certis, et manifestis donationis causa: transactio est rerum incertarum et dubiarum dissolutio: transactio est tantum de quibus inter convenientes placuit. De his criminibus, quibus pœna sanguinis irrogatur, licet transigere, excepto adulterio: de his vero quæ pœnam criminis non ingerunt, non licet, excepto falsi crimine, partibus transactionem scribere: sine confessione, vel datione rerum, non consuevit juxta leges procedere transactio. Et ad tempus, et in perpetuum societas procedit. Divisio, o domine, quæ dolo facta est extra judicium, legibus intolerabilis est. Licet res deposita tempore deterior facta sit, movetur actio depositi. Incerta stipulatio

Τοῖς νόμοις ἀνοποστατος, δικαστηρίου δόξα.
 Κἂν χειρὸν τὸ παρὰ τὸν γένηται διὰ χρόνου,
 Κινεῖτω τις τὴν ἀγωγὴν τὴν παρὰ παραθήκης.
 Ἄφρην ἐπεριώτερος ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.
 Εἰ τὸ τικτόμενον ἐστὶν ἐξ ἵππου καὶ φορβάδος,
 Ὁ τῆς φορβάδος κύριος τοῦ τόκου δεσποζέτω.
 Εἰ ἀγοράσω ἔδαφος καλῆ, τὰ πρῶτα πίστει.
 Εἶτα μισθὸν ἀλλότριον οἰκοδομήσω τοῦτο,
 Τῶν οἰκοδομηθέντων μὲν δαπάνας οὐ λαμβάνω,
 Τὰ δ' ἐκτισμένα δύναιμι λαμβάνειν ἀζημίως.
 Ἐκδικουμένου τοῦ ἀγροῦ ὁ νομὸς οὐ λαμβάνει,
 Τὸν σπόρον ὃν κατέσπειρεν εἰς τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.
 Ὁ χρῆσιν ἔχων τῶν καρπιῶν δίδωσι καὶ τὰ τέλη.
 Ὁ ἔχων χρῆσιν νομικῶς τυχόν τινος αἰκίας,
 Οἰκείους ἀνελώμασι ταύτην ἐπισκευάσω,
 Ἦτοι τὰ κατακεράμενα ταύτης ἐπανορθούσω,
 Εἰ δὲ τι καταβάλωσι τούτου τι περαιτέρω,
 Εἰκότως ἀπολήφεται τοῦτο πρὸς τοῦ δεσπότη.
 Ἀπείργεται δανείζεσθαι τῆς τῶν ὑπεξουσίων,
 Μᾶλλον ἀξιώματικὸς, μόνος δ' ὁ κεκτημένος
 Πικρούλιον δανείζεται, καὶ τοῦτο κατὰ νόμους.
 Ἐπίτροπος ὀρφανικὸν οὐκ ἐξωνεῖται πρᾶγμα.
 Διὰ μικρὸν νι αἴτιον πρᾶσιν οὐκ ἀνανρέψεις.
 Ὁ σῖτον ὠνησάμενος κανόνος δημοσίου,
 Κεφαλὴν ὑφίσταται, δέσποτα, τιμωρίαν.
 Ὁ πρᾶτης μὴ παραδιδούς ἀγοραστῆ τὸ πρᾶγμα,
 Τὸ διαφέρον δίδωσι εἰκότως κατὰ νόμους.
 Ἐν τῇ δικαστηρίῳ δὴ τῆς νομῆς, δέσποτά μου,
 Διδούς ὁ πρᾶτης τὸ διπλοῦν οὐκ ἀπαιτεῖται πλέον,

A Προφάσει τῶν ἐξ ἔθους πως τῇ πράσει γεγραμ-
 [μένων.

Οἱ μετὰ τὸ συνάλλαγμα καρποὶ βεβλαπτερότερος,
 Τῷ τὸν ἀγρὸν προσήκουσι πάντως ἡγοραστότι.
 Τοῦ πρᾶματος δι' ἀδικον ἀποσπασθέντος γνώμη,
 Κατὰ τοῦ πρᾶτου ἀγωγὴν ἀγοραστῆς οὐκ ἔχει.
 Εἰ δὲ τις τὸ ἀλλότριον ὡς εἰδὼς ἡγόρασεν,
 Οὐδέποτε δι' εἰδῶσιν τοῦ πρᾶματος δεσπότη.
 Εἰ δὲ τις ἐξωνήσεται ἀλλότριον τι πρᾶγμα
 Οὐκ εἰδὼς ὡς ἀλλότριον, ἐστὶ τὸ πεπραγμένον,
 Αὐτὸς μὲν διὰ χρήσεως τοῦ πρᾶματος δεσπότη,
 Ὁ πεπρακὼς δ' ἐνάχσται δικαίως τῷ δεσπότη.

B Εἰ δὲ τις πρᾶγμα λήψεται ἐπι τινι αἰτία,
 Πληροῦτῳ τὴν ὑπόθεσιν (16) ἢ τὸ πρᾶγμα διδῶτω.
 Ὁ τῷ ἐγγλίματι ληφθεὶς τῷ παρὰ ἀδικίας,
 Οὐ δύναται τι βεβαιῶν οἰκεία μαρτυρία.
 Ὁ ἀγοράσας δείκνυσι τὸν δούλον πεφουγότα,
 Εἰ λέγει πρὸς τῆς πράσεως, οὕτω δοκοῦν τοῖς νό-
 [μοις

Ἐπικράτεστερός ἐστιν ὁ κῆντος τῶν μαρτύρων,
 Οὐκ ἐστὶν ἀξιώπιστος τοῦ χρέους μαρτυρία,
 Ἐπερ τις ἀπὸ τῶν αὐτοῦ δείκνυσι συμβολαίων,
 Τελευτησάντων δὲ ποτε συμπάντων τῶν μαρτύρων
 Αὐτοῦ τε ταβελλίωτος συγκρίσις προβαίνεται.
 Ὁρκος ἐπιφερόμενος ἀμφισβήτησιν τέμνει.
 Ὁ μηδενὸς ἐπάγοντος ἀμνὸς οὐκ ὠφελείται.
 Ὁμῶσας δὲ τις ἴδιον τὸ πρᾶγμα πεφικέναι,
 Καὶ τοὺς καρποὺς εἰσπράξεται, καὶ γονὴν τῶν
 θρεμμάτων.
 Vers. 1211.

repetitionem non habet. Si quid natum est ex equo et equa, dominus equæ solum habeat. Si primo bona fide emio solum, deinde alienum sciens in illo ædificio, sumptus ædificii non recipio, sed materiam sine injuria capere possum. Possessor agri evicti non capit fructus quos in illo sevit. Usufructum habens præstat fusiones fisco. Qui jure habet alicujus domus usum, propriis sumptibus eam reluciat, sive tegulas illius instauret: si vero quid ultra sumptus insumpserit, solemniter a domino recipiat. Prohibetur Christi filiis familias etiam si in dignitate sint: illi enim solum qui peculium habent muluari possunt secundum leges. Tutor rem pupillarem emere non potest. Ex parva causa venditionem ne subvertas. Frumentum vendens ex canone publico capitali pænæ, o domine, subicitur. Si venditor rem emptori non tradiderit, convenienter secundum leges præstat, quod emptoris interest. In judicio possessionis, mi domine, venditor duplum solvens, amplius nihil præstat earum rerum nomine, quæ in venditione scribi solent. Post contractum fructus nati, competunt omnino emptori agri. Emptor cui per violentiam res empta ablata est, nullam habet actionem adversus venditorem. Qui rem alienam

C sciens emit, propter scientiam dominus rei non fit: qui vero emit rem alienam nesciens quod res vendita aliena sit, usu rei dominus sit, venditor autem domino obligatur. Si quis propter causam aliquam rem capiat, vel causam impleat, vel rem reddat, Damnatus crimine repetundarum non potest aliquid proprio testimonio firmare. Emptor probat fugitivum servum, si dicit quod ante venditionem erat fugitivus, sic placuit legibus. Census potior est testibus. Non est fide dignum de debito testimonium, si quis id probet suis instrumentis, cum omnes testes obierunt, sed prævaleat ipsius tabellionis comparatio. Jusjurandum delatum controversiam decedit. Qui nemine deferente juravit nihil profecit. Qui juravit rem suam esse, repetit fructus, et fœtus pecorum. Si quis juravit ex ea actione quæ duplum exigit, forte ex inficiatione, non dupli, sed simpli solum persecutionem habet: post juramentum vero agens principali actione duplum exigit, si sibi debitum esse probaverit. Nolens jurare, neque referre, tanquam ex confessione condemnatur. Si eum qui juramentum detulit pœnituerit, tanquam tute instructus sit aliis instrumentis, si deinde ponat secundo, non deferat iterum juramentum, o domine, atque illud

(16) Ὑπόσχεσιν.

Εἴ τις ἐξ ἀγωγῆς τινος διπλασιαζομένης,
 Τυχὸν ὡς ἐξ ἀρνήσεως τὸν ὄρκον ἀποδώσει,
 Οὐ τοῦ διπλοῦ τὸν εἴσπραξιν, ἀλλ' ἀπλοῦν μόνον ἔχει.
 Μετὰ τὴν ὄρκον δὲ κινῶν τὴν ωρωτότυπον δίκην,
 Ἀπαιτεῖ τὸ διπλάσιον τὸ χρέος ἀποδείξας.
 Ὁ μὴτ' ὀμνῶναι βουλευθεὶς μήσε μὴν ἀντεπάξαι,
 Αὐτοθεν κατακρίνεται ὡς ἐξ ἁμολογίας.
 Ὁρκον δὲ τις ἐπενεγκῶν, εἰ μεταμεληθεὶς,
 Ὡς εὐπορήσας ἀσφαλῶς ἄλλων δικαιομάτων,
 Εἶπερ ἐντοῦθεν ἠττηθῆ δεύτερον, ὄρκον πάλιν
 Οὐκ ἐπενέγκοι, δεσποτα, καὶ τοῦτο προσηκόντως,
 Μέχρι γὰρ ἀποφάσεως τὸν ὄρκον περαιτείσθω.
 Οὐκ εὐχερῆς ἡ ζήτησις ἔστιν ἐν δίκῃ ὄρκου.
 Εἰ τόκον τις ὑπέρμετρον ἴσως ὁμολογήσει.
 Ἡλύεται τὸ παράνομον καὶ διδοῖ τὸ προσῆκον.
 Τόκος μὴ χρεωστημένος εἰ πρὸ τοῦ κεφαλαίου,
 Καταβληθῆ τῷ δανειστῇ τοῦ κεφαλαίου μέρος,
 Εἰ δὲ γε καταβάλλει τις ἐπὶ τῷ κεφαλῆ
 Πάντως ἀναλαμβάνεται, δόξαν οὕτω τῷ νόμῳ.
 Οἱ κατὰ μέρος τόκοι δὲ διδόμενοι τοῦ χρέους,
 Καλῶς οὐχ ὑπερβαίνουσι τοῦ διπλοῦ περαιτέρω.
 Ὁ μὲρτις καῦσα δωρεᾶν πρὸς τινα πεπραγμένος,
 Ῥωσθεὶς ἀναλαμβάνεται τὸ δοθὲν παραυτίκα,
 Μετὰ καρπῶν, καὶ τοκετῶν, καὶ τῶν ἐπηυξημένων.
 Ὡς κληρονόμος δὲ τις δοῦς ὁ μὴ ἴων κληρονόμος.
 Ἀναλαμβάνει τὸ δοθὲν δικαίως Στεφύφορε.
 Ἢ προῖξ οὐχὶ δημεύεται συζύγου δημευθέντος.
 Ἐπίτροπος καὶ φροντιστῆς ἄμφω καταβαλόντες,
 Οὐδὲν ἀναλαμβάνουσι τῶν καταβεύλημένων,
 Ἄν ὁ χρεώστης ἄτοκον ἴσως ἔχη τὸ χρέος.

A Παρακρατεῖν ὁ δανειστῆς ἐκ τῶν καρπῶν ἰσχύει,
 Καὶ τοῦτο πράττει προχωρῶς ἄχρι νομίμου τόκου
 Εἰ δ' ἴσως τὸ ἐνέχυρον πολοῦντος δημοσίου,
 Καθεύδει πῶς ὁ δανειστῆς, ἀπόλλυσι τὸ πρᾶγμα.
 Ὁ δανειστῆς ἐνέχυρον μέλλων ἴσως πιπράσκειν,
 Δῆλον τὸ βουλευόμενον ποιείτω τῷ χρεώστῃ.
 Ὁ πενθερὸς καὶ πενθερὰ τῷ μνηστεύσαντι κύρην
 Διδόντες οὐ λαμβάνουσι τοῦ γάμου λυομένου.
 Τὸν γάμον ἢ διάθεσις τελεῖ ἢ ἀμοιβαία
 Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικῶν συμβολαίων,
 Εἰ μὴ πρωτοσπαθῆρις, ἢ πλέον τις τυγχάνει.
 Εἰ γάμον τις ἄθεμιτον ποιήσει παρὰ νόμον,
 Ἐκπτώσιν κατακρίνεται τῶν οἰκείων πραγμάτων,
 Εἰ μὴ που γέγονε πατήρ ἐκ γάμων πρὶν νομίμων.
 Λυτεξουσίου γαμετῆς τοῦ γάμου λυομένου,
B Εὐθὺς ἀποκαθίσταται, οὕτω δοκοῦν τοῖς νόμοις *
 Οὐδ' ἔστιν ὑπεξούσιος ταῦτα δ' ἡ προῖξ πατρόθεν,
 Αὐτῆς τε καὶ τοῦ φύσαντος κοινῇ καθίσταται πως.
 Δίδεται προῖξ τῇ γυναικὶ καὶ συνεστῶτος γάμου,
 Ἐπὶ τῷ δοῦναι δανεισταῖς ἢ ἀγροῦς ἀγυράσαι,
 Ἢ ὡς τε προνοήσασθαι παίδων ἑτέρου γάμου.
 Διαίρεσις δὲ πέφυκεν αὕτη θάπανημάτων,
 Τὰ μὲν ὡς ἀναγκαῖα γὰρ, τὰ δὲ καὶ διὰ κέρδος,
 Τὰ δὲ πρὸς τέρψιν πέφυκεν ἐκδεδαπανημένα.
 Τῶν ἀναγκαίων πέφυκεν ὁ μῶλος (17) τῆς θαλάσσης,
 Παιῖσαι τε νεόφυτα ἄμπελόν τε καὶ δένδρα,
 Ἐπὶ τε χρησιμότητι ἀγροῦ σπερματοθήκας.
 Διακερδᾷ τὸν πράττοντα βελτίονα τὸν προῖκα,
 Ὅποιον τὸ νεόφυτον ἢ τὸ ἀρτοκοπεῖον.

Vers. 1270

convenienter, usque ad sententiam juramentum
 revocetur. Non facilis est questio de juramento in
 litem. Si quis forte usuras supra modum confes-
 sus est, cessat exactio ejus quod est contra le-
 gem, quod vero legitimum est solvitur. Usuræ
 indebitæ si ante sortem solutæ sint creditori,
 partem sortis faciant : si vero quis solvit post
 sortem, omnino repetat, sic visum legi. Usuræ
 debiti particulatim solutæ duplum recte non ex-
 cedunt. Mortis causa alicui donans, convalescens
 repetit illico quod dedit, cum fructibus, fœtibus,
 et accessionibus. Qui non est hæres, tanquam
 hæres aliquid solvens, repetit solutum, o imp.
 Dos ne publicetur, mariti bonis publicatis. Tutor
 et curator solventes, nihil ex solutis repetunt.
 Si debitor sine usuris debitum habeat, potest
 creditor ex fructibus retinere, et illud faciet
 commode usque ad legitimas usuras. Si cum fiscus
 pignus distrahit, creditor silet, rem remisit. Credi-
 tor volens pignus distrahere, manifestam faciat suam
 voluntatem debitori. Socrer et soc us sponso puellæ
 aliquid dantes, soluto matrimonio non repe-
 tunt. Mutua affectio nuptias perficit sine acces-
 sione dotalium instrumentorum, nisi protospa-

C tharius, vel superioris dignitatis sit. Si quis contra
 legem nefarias nuptias contraxerit, propriarum
 rerum jacturam patiatur, nisi ex prioribus legiti-
 mis nuptiis pater factus sit. Mulieris emancipatæ
 soluto matrimonio dos recte restituatur, sic pla-
 cet enim legibus : si vero illa in potestate sit, et
 dos a patre profecta fuerit, communis est patris
 et filiiæ repetitio. Datur dos mulieri etiam constante
 matrimonio, ut det creditoribus, agros emat,
 vel ut liberis ex alio matrimonio prospiciat. Divi-
 sio impensarum hæc est, quædam ut necessariæ,
 quædam propter lucrum, aliæ propter voluntatem
 insumptæ sunt : necessariæ, moles in mare pro-
 jecta, inserere novas vites et arbores, et ad usum
 agri seminarium facere : utiles meliorem dotem
 faciunt, quales sunt novellata et pistrinum : quæ
D dotem quidem non minuunt, tamen repetuntur ;
 idem circa voluptuarias. Nemo contra uxorem
 furti actionem moveat, sed rerum amolarum. Ma-
 ritus æstimatam dotem accipiens, res dotales non
 videtur accipere, sed solum capit rerum æstima-
 tionem, quam præstat soluto matrimonio. Mater
 filiiæ, ut legibus placuit, non cogitur dotem dare.
 Mulier potest etiam adhuc constante matrimonio,

Ἐπιπροϊκὰ οὐ μισοῦσι μὲν ἄλλ' ὁμοῦς ἀπαιτοῦνται,
 Περὶ τὰ δαπανήματα τὰ τέρφιν ἐμποιοῦντα.
 Μηδεὶς κατὰ τῆς γυναικὸς κλοπῆς κινεῖτω δίκην,
 Ἐφαίρεσιν κινεῖτω δὲ τῶν κλαπέντων πραγμάτων.
 Προϊκὰ λαβῶν ὁ σύζυγος διατετιμημένην,
 Οὐχὶ τὰ πράγματα δοκεῖ λαμβάνειν τὰ προικῆα,
 Μόνην δὲ διατίμησιν ὧν ἔλαβε πραγμάτων,
 Ὡς τὴν τιμὴν εἰσπράττεται τοῦ γάμου λυομένου.
 Ἡ μήτηρ ὑπὲρ θυγατρὸς, ὡς ἔδοξε τοῖς νόμοις,
 Οὐ φασιν ἀναγκάζεται προϊκὰ ἐπιδιδόναι.
 Γυνὴ τῶν γάμων δύναται ἐπι συνισταμένων,
 Βλέπουσά πως τὸν σύζυγον ἄπορον πεφυκότα
 Ὡς ἐνυπόθηκον κρατεῖν τὴν ἐκείνου οὐσίαν,
 Οὐ μόνως ὑπὲρ τῆς προικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξωπροικίων,
 Ἐπὲρ προγαμιαίων τε δικαίων δωρημάτων.
 Οὐχὶ συναίνεσις πατρὸς, ἀλλὰ νόμιμος πρᾶξις,
 Τῆς ὑπεξουσιότητος ἐλευθεροῖ τὸν παῖδα.
 Εἰ δὲ τις ἔχων φυσικοὺς παῖδας τε καὶ νομίμους,
 Καὶ τῆς τῶν φυσικῶν υἱῶν ἐπι ζώτης μητέρος,
 Τοῖς φυσικοῖς αὐτῆς παισὶ πρὸς δὲ καὶ τῇ τεκούσῃ,
 Οὐ δύναται καταλιπεῖν πλεόν μιᾶς οὐγγίας,
 Παίδων δ' οὐκ ὄντων φυσικῶν, ἢ συναικούσα μόνως,
 Ἐχέτω ἡμιούγγιον τῶν ἐκείνου πραγμάτων,
 Εἰδ' οὐτε παῖδας ἔχει τις ἐνόμους ἢ γονέας,
 Διδότω πᾶν εἰ βούλεται τὸ μέτρον τῆς οὐσίας,
 Τοῖς φυσικοῖς αὐτοῦ παισὶν, οὐδεὶς γὰρ ὁ κωλύων.
 Εἰ δ' ἀποθνήσκων ἔχει τις τινὰς τῶν αὐτόντων,
 Διδότω τὸν νόμιμον αὐτοῦ αὐτοῖς μερίδα,
 Τὸ δὲ λοιπὸν τοῖς φυσικοῖς παισὶν ἀπακληροῦτω.
 Εὐνοῦχος, σπάδων δύναται υἱοθετεῖν καὶ μόνως,
 Τοῦτο γὰρ ἀπηγόρευται καστράτοις καὶ θλιδίαις,

A Ὁ γὰρ τοι σπάδων δύναται παιδοποιῆσαι τάχα.
 Εἴ τις ποιήσας πρότερον ἐνόμως διαθήκην,
 Δευτέραν ἄλλην γράψειν, ἢ πρώτη μὴ βῆγνύσθω
 Εἰ μὴ γε πρῶτον κυρωθῆ νομίμως ἢ δευτέρα.
 Οὐ διατίθεται ἐτῶν ἑπτῶν δεκατessάρων.
 Ὁ μὴ δίδους τοῖς μάρτυσι πάροδον μαρτυρίας,
 Ἐπίσταται τὴν ἔκπτωσιν τοῦ κλήρου παραυτίκα.
 Τὰ παραχαρττόμενα ἢ ἀπαληλαιμμένα,
 Εἰ μὲν κατ' εἰδησίην εἴσι τοῦ διατιθεμένου,
 Ἄκυρα πάντως πέφυκεν, εἰ δ' οὐ, ἐβρώσθω πάντα.
 Λίρετικὴ τις ἐνστασις εἴ τις οὕτω συγγράφει,
 Ἐὰν αὐτὸς πεντήκοντα ἐτῶν ἀποδιώσῃ,
 Ὁ Νικηφόρος ἔστι μου τοῦ βίου κληρονόμος.
 Τί ἐστι φιδεκόμεισον εἴαν τις οὕτω εἴπῃ,
 Ἀποκατάστησον, εἰδ' οὐ, τῷ δεῖνι τόδε πρᾶγμα,
 Τὸ δὲ γε φιδεκόμεισον τὸ καθ' ὁμάδα τοῦτο,
 Πᾶσαν ἀποκατάστησον τὴν ἐμὴν τούτῃ κτῆσιν.
 Ἐν διαθήκῃ ἀχρηστον οὐδεὶς κληρονομίαν
 Ἐν κωδικέλλοις βεβαίῳ, δόξαν οὕτω τῷ νόμῳ.
 Πρὸ δὲ διατυπώσεως κωδικέλλοι γραφέντες,
 Μετὰ τὴν διατύπωσιν εἰ μὴ βεβαιωθῶσιν,
 Οὐδὲν ὅλως ἰσχύουσιν ὡσπερ ἠθετημένοι.
 Ἐπίτροπος ἐπιτροπῆς παυθείσης διδοῖ τόκους,
 Μέχρις ἂν ἐλλογιστεύθῃ τὰ τῆς ἐπιτροπίας.
 Ἐπίτροπος ὠνούμενος, προσώπῳ παρενθέτω,
 Οὐκ ἔχει τὴν ἐξώνησιν τοῖς νόμοις ἐβρώμενην.
 Εἰ μὲν μετὰ προκάρξιν τῆς κατὰ διαθήκης
 Μέμφεως ἢ διάλυσις προβαλεῖ κατὰ νόμους,
 Ἐχε τὴν διατύπωσιν τελείως ἐβρώμενην.
 Ὁ παρὰ γυναικὸς τινος υἱοθεσίαν ἔχων,
 Καθ' ὧν αὐτῇ διέθετο κινεῖν οὐκ ἐξίσχυει,

Vers. 4332

si maritum inopem fieri videat, illius substantiam C
 tanquam ex hypotheca sibi habere, non solum
 pro dote, sed etiam pro paraphernis et juribus
 donationum antenuptialium. Non patris consen-
 sus, sed actus legitimus, liberali filium a patria
 potestate. Si quis naturales liberos, et legitimos
 habeat, et naturalium liberorum mater adhuc vivat,
 ipsi matri et ejus naturalibus liberis, non potest
 relinquere ultra unam unciam: si vero non existi-
 stant naturales liberi, sed solum concubina, illa
 rerum ejus dimidiam unciam habeto: si vero
 neque legitimos liberos, neque parentes habeat,
 omnem substantiam, si velit, filiis naturalibus det,
 nemo enim prohibet: si vero decedens aliquos
 ascendentium habeat, det illis legitimam partem,
 reliquum vero naturalibus liberis relinquat. Eu-
 nuchus et spado solum adoptare possunt, illud
 enim castralis et thlibiis prohibetur, nam spado
 potest forte liberos generare. Si quis legitime
 prius testamentum condiderit, et aliud secundum
 scripserit, prius ne rumpatur, nisi ante secundum
 jure robur obtineat. Minor quatuordecim annis
 testari non potest. Non dans testibus viaticum
 testimonii, illico jacluram hæreditatis sustinet.
 Quæ cancellata, vel deleta sunt, si quidem sciente
 testatore, omnino irrita sint: si vero secus

omnia valeant. Institutio conditionalis est, si qu
 ita scribit: si ipse annorum quinquaginta moria
 Nicephorus mihi hæres esto. Fideicommissu
 est, si quis ita dixit, rem tali, filii, restituit
 Universale vero fidei commissum est illud, omne
 meam substantiam illi restituito. Inutiliter data
 testamento hæreditatem, nemo codicillis confi
 rat, sic placuit legi. Codicilli scripti ante test
 mentum, nisi postea testamento confirmantu
 penitus non valent, ac si scripti non essent. Tut
 finita tutela dat usuras, quo usque tutelæ ratio
 nes reddiderit. Tutor emens rem pupillarem p
 interpositam personam non habet emptionem l
 gibus roboratam. Licet post litis contestatione
 transactio super querela de inofficioso facta secu
 dum leges procedat testamentum tamen perfec
 valeat. A muliere adoptatus contra ejus testame
 tum querelam movere non potest. Tutor bonoru
 possessionem potest petere, nullo modo vero re
 pudiare. Primus gradus non est generis ex later
 solus enim ille est eorum qui supra, et qui inf
 sunt: supra quidem parentes, infra liberi: an
 horum patris et filii primus est gradus: libe
 præferuntur in successione: parentes vero p
 tiores sunt illis qui ex latere veniunt, except
 fratribus fratrumque filiis: illi quibus part

Αἰτεῖν μὲν διακατοχὴν ἐπίτροπος ἰσχύει,
 Ὑποῦσαν παρατεῖσθαι δὲ οὐ δύναται κἄν ὄλιως.
 Πρώτος βαθμὸς οὐ πέφυκε τοῦ ἐκ πλαγίου γένους,
 Μῖνος γὰρ οὗτος πέφυκε τῶν ἄνω, καὶ τῶν κάτω,
 Τῶν ἄνω μὲν οἱ φύσαντες, οἱ φύντες δὲ τῶν κάτω,
 Ἄμφοιν δὲ τέκνου καὶ πατρὸς ὄντος βαθμοῦ τοῦ

[πρώτου,

Οἱ παῖδες προτετρίμηνται εἰς τὴν κληρονομίαν,
 Οἱ δὲ γονεῖς τυγχάνουσι πρότεροι τῶν ἐκπλαγίου,
 Ἐξηρημένων ἀδελφῶν καὶ τῶν ἀδελφοπαίδων,
 Οἷς μέλη περισσεύουσι παῖδες εἰσὶν ἐκῦτως.
 Κεφαλικῆ ἢ ἔγκυας ἐγκαταδικασθεῖσα.
 Ἐλεύθερον υἱὸν γεννῆ, δόξαν οὕτω ταῖς νόμοις.
 Θεοῦ δικαίου πέφυκεν ἕνα τῶν πραγμάτων,
 Ὡς ἱερὰ, καὶ μνήματα, καὶ πόρται, καὶ τείχη,
 Ἄλλα δὲ εἰσὶν ἀνθρώπινα, ἃ δὲ καὶ τέμνων καλεῖ,
 Τὰ μὲν ὡς ἰδιωτικὰ, τὰ δὲ ἀημόσια πῶς,
 Ταῦτα μὲν τῆς κοινωνήματος, τὰ πρότετα τῶν καὶ

[ἕνα.

Εἰς πόρτην ὁμοίως ἀσπίδος ἐρρίωται κατὰ νόμους,
 Τὴν δ' ἐρρίωμένην δωρεάν, οὐδ' αὐτοκράτωρ παύει.
 Πάντα μὲν χρησιμώτατα τὰ Λεόντος βιβλία.
 Πολύχρηστον δὲ πέφυκε τούτων τὸ τελευταῖον,
 Τῆς συγγενείας οἱ βαθμοὶ σταυρικῶς γεγραμμένοι,
 Ἄνω καὶ κάτω, δέσποτα, διχόθεν δ' ἐκ πλαγίου,
 Δηλώσουσί σοι τοὺς βαθμοὺς, τοὺς πρώτους, τοὺς

[ἰσχυτοὺς,

Κἄν οὕτως (17) παραγράφεις τούτοις ἀναξ, τὸν
 [στίχον,
 Εὐσύνοπτον ποιήσει σοι τὴν γνώσιν τῶν γραφέντων.
 Μάθε καὶ τὸν ζητούμενον σήμερον πλέον νόμον.
 Ὅν ὁ πρεσβύτερος Ῥωμανὸς εἰσήνεγκε τῆ βίῳ,
 Οὕτως καὶ γὰρ ἐκώλυσε τὰς πράξεις τοῖς χωρήταις,

abundant recte filii sunt. Prægnans ultimo supplicio damnata, liberum filium parit, ita placuit legibus. Nonnullæ res divini juris sunt, ut templa, monumenta, portæ, muri. Aliæ sunt humane, quæ ita dividuntur: quædam privatæ, quædam publicæ. I hæ sunt universitatibus, primæ vero uniuscujusque. Meretrici facta inhonesta donatio secundum leges valet. Donationem recte factam neque imperator rescindit. Certe omnes Leonis libri multum utiles sunt, ultimus vero maxime utilis: nam in eo consanguinitatis gradus in modum crucis descripti sunt: supra, et infra. O domine, bipartito, et ex latere, demonstrabunt tibi gradus primos et ultimos, quos si quis, o rex, his versibus adscripserit, scriptorum notitiam in pulcherrimo compendio tibi dabit. Discce hodie, et audi perscrutantem legem quam senior Romanus vivens exposuit: Sic enim cohibuit venditiones a rusticis prius personis illustribus factas: illis usque ad ultimum prohibuit, prædia et agros, vel emptione, vel dotatione, vel successione acquirere, et restitutionem etiam non numerato pretio villanis

A Τὰς πρὸς μεγάλα πρόσωπα τὸ πρῶτον γινομένης,
 Τούτοις γὰρ ἀπατεῖχισε μέχρι καὶ τῶν ἰσχυτῶν,
 Χωρικὴν ἀγροικικὴν ὄλιως κτήσασθαι κτήσιν,
 Ἡ ἀγοραῖς ἢ δωρεαῖς ἢ καὶ κληροδοσίαις.
 Ἀντιστροφή καὶ γὰρ αὐτοῖς ἀνάρχουρος ἐτάχθη.
 Καὶ τοῖς πολλῆσαι μέλλουσι τῶν χωρικῶν ἐνίων
 Τὴν κτήσιν τὴν ἀκίνητον ἦν ἔσχον ἐν χωρίοις,
 Δέδωκεν εἰς ἐξίωτησιν τοὺς συμπαρακειμένους,
 Ὡν πρῶτον μὲν οἱ κείμενοι τῶν συγγενῶν πλησίον,
 Μεθ' οὗς οἱ μόνον ἀναμῆς τούτοις συμβυβλημένοι,
 Καὶ μετ' αὐτοὺς ὁμοτελεῖς συμπαρακειμένοι,
 Μεθ' οὗς οἱ μέρει συναπτοί· οὔτοι γὰρ τελεότατων,
 Τυχάνουσι δ' ὁμοτελεῖς ὡς ἤρесе τοῖς νόμοις,
 Ὅμοῦ πάντες οἱ τῆς αὐτῆς ὑποταγῆς τυχόντες,
 Κἄν διακρήρων ἔχουσιν τελέσματα τοπίων.

Οὗ δὲ πορφυρογέννητος Βασίλειος δεσπότης,
 Β Τοῖς δυνατοῖς ἀπέκλεισε πᾶσαν ἰσχύον τοῦ χρόνου,
 Κἄν εἴποις τεσσαράκοντα, κἄν εἴποις δις τοσοῦτους,
 Ἀπεῖπε δὲ τοῖς δυνατοῖς τιμὰς ἀναλαμβάνειν,
 Ὡν ἴσως ἠγοράκασιν ἐκ χωρικῶν τοπίων,
 Τὸν νόμον δ' ἀντανέλυσε τούτον ἀπὸ τοῦ πάππου,
 Τὴν πᾶσαν ἔχειν δύναμιν τῶν διηγορευμένων.
 Εἰ δὲ τινες τῶν χωρικῶν εὐκτήρια τελοῦντες
 Κλήσεις ἐπιτεθήκασιν τούτοις μοναστηρίων,
 Κέντεῦθεν ἐκπροφάσιστον ὄρμηίν ἐφευρηκότες,
 Τῶν ἐπισκόπων ἕνιοι ἐκράτησε τὸν τύπον,
 Ἐναίρεσιν ἢ νεαρὰ τούτων πάντων ποιεῖται,
 Καὶ πάλιν ἀποδίδωσι τὰς κτήσεις τοῖς χωρίταις.
 Ἡ δ' ἴσως ἐκηρυχθήσαν αἱ κτήσεις αἱ τοιαῦται,
 Πολλοὶ τε ἀπεκάρησαν τῶν πεπληστιακότων,
 Ἐπίδοσις τις γέγανε τούτων τῶν εὐκτηρίων,
 C Ὀκτώ καὶ ὄκτα μοναχῶν τούτοις ἀποκαρέντων,
 Τούτων οὐδὲν ἀνήρητο καλῶς ὀνομοθέτης.

Vers. 1394

statuit. Quod si vellent quidam rustici immobilem prædialem possessionem vendere, circumadjacentes ad emptionem vocavit: primum quidem positi sunt, cognati, deinde qui promiscue cum illis possessiones habet, et post illos qui eadem tributa pendentes circumpositi sunt, tandem qui pro parte vicini sunt, illi enim ultimi. Vocantur vero ὁμοτελεῖς, ut legibus placuit, qui simul ejusdem subjectionis sunt, licet pro diversis locis et fundis tributa pendant. At dominus Basilius in Porphyra natus, potentioribus omne temporis robur præclusit, sive annos quadraginta dicas, sive illos duplices: et prohibuit potentioribus recipere pretia agrorum quos a villanis emerunt: illam vero legem a proavo relexuit, edictorum omnem virtutem habituram. Si quidam rustici oratoria ædificantes, illis nomina monasteriorum imposuerunt, et deinde quidam episcopi specioso quodam impetu delati, locum in suam potestatem redigunt: illa omnia novella sustulit, et rursus possessiones rusticis reddit. Quod si auctæ sint illæ possessiones, cum multi vicini in illis tansi sint, et donatio collata

Πρὸς τοῦτοις ἐδογματίσεν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου.
 Ἴνα μὴ χρόνος κατ' αὐτοῦ τὸ σύνολον ἰσχύσῃ.
 Ἰσπί δὲ νόμον εὔρατο τοὺς πρωτοπαθάρτους,
 Καὶ τοὺς ἄνω συγκλητικούς φονέας γινόμενους,
 Τὴν κόλασιν ὑφίστασθαι μόνην τῆς ἀτιμίας.
 Ἐτερον αὐστηρότερον εἰσήνεγκε τῷ βίῳ,
 Τοὺς ἐκ μελέτης ἅπαντας φονέας δεδειγμένους,
 Κἂν εἴεν τῶν συγκλητικῶν φονεῦσθαι δίκαιον.

illis oratoriis sit, tonsis ibi octodecim monachis, nihil illorum recte sustulit legislator. Post hæc statuit de fisco, ne contra eum tempus ullum valeat. Dginde legem invenit, protospatharios et supra omnes patricios, homicidas, infamie solius pœnæ subjici. Aliam severiorem exposuit, omnes qui ex studio homicidæ probati fuerint, etiam si sint

Ἄρκεῖ σοι ταῦτα, δέσποτα, τῶν νόμων εἰρημέναι
 Τὰ μὲν γὰρ ἰδικιώτερον τυγχάνει γεγραμμένα.
 Τὰ δὲ κανονικώτερον ἐγγράφη, στεφηφόρα.
 Πάντων δ' ἠψάμην τῶν μερῶν, δέσποτα, τῶν νο-
 [μίμων
 Καὶ σοι συνοπτικώτατον βιβλίον εἰργασάμην,
 Ἐτοιμον εἰς κατάληψιν, καὶ πρόχειρον εἰς γνῶσιν.
 Vers. 1407

ex patriciis, justum esse occidi. Hæc legum dicta o domine, tibi sufficiant, quorum quædam proprie scripta, quædam regulariter delineata sunt, o imperator, quæ ex omnibus legum partibus, o domine, colligavi, et tibi compendiosissimum librum perfeci, ad comprehensionem paratum, et ad notitiam manuale.

FRANCISCI BOSQUETI

JURISCONSULTI

AD MICHAELIS PSELLI SYNOPSIS LEGUM BREVES NOTÆ, SEU LOCORUM JURIS
 AD HUIUS OPERIS LUCEM INDICES

Inscriptio hujus operis est diversa, nam in Bibliotheca Vaticana unus codex habet hanc inscriptionem, Τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ εἰς τοὺς νόμους πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Ἀλέξιον ἐπιτομή. Alter vero, Σύνοψις ἐπιτομὸς τῶν νομικῶν κεφαλαίων πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Δούκα. Ille incipit, Μέγα καὶ δυσθεώρητον ἴστε, Πολὺ καὶ, etc. Finis tamen, Ἐτοιμον εἰς κατάληψιν, etc.

Vers. 1, 4, 7. Anton. Augustinus in lib. De nominib. τοῦ Πανδέκτου primus hos versus edidit quibusdam immutatis, ut versu 14: Πανταδακῶν χωρίων. Recte hic codex δοχεῖον, Harmenop. lib. 1, tit. 1, c. 5: Ἄ καὶ Δίγιστα ἔτοι Πανδέκτην, ὡς πάντων δεικτικὰ τῶν νόμων ἐκάλεσεν. Quod spectat ad hujus Pandectes genus, ejus gratia hos versus protulit Augustinus, notavit ante Casaubon. ad Strabon. recte feminam a Latinis credi, quibus et χάρτης, charta, ejusdem sexus est.

Vers. 18. Justinian. in constit. de confirm. Digest, : Τὰ τε γὰρ καλούμενα παρὰ πᾶσι πρῶτα ἐν τέσσαρσι ἀπεθέμεθα βιβλίοις. Et in Constit. De rat. doc.; Primam legum partem eis tradi sancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, qua nihil est anterius, quia quod primum est aliud ante se habere non potest, Psellus autem forte hic accipit nomine priorum, universam Digestorum priorem collectionem, quæ ad quintam partem pertingit, quam intra contractum omnium, natura explicatur: ideo versic. 49 primi quatuor Digestorum libri qui κυρίως πρῶτα sunt, priorum prima pars dicuntur. Aliquando volui legere, Περὶ διαταγμάτων a prætoris edicto quod hanc partem universam implet, et a quo Pandecten se auspiciatum fuisse Justinianus testatur, dict. Constit. De rat. doc.

Vers. 20 et seqq. Justinian. dict. constit.: Ἐφεξῆς τε γὰρ De judiciis ἐν ἑτέρῳ ἑπτὰ καὶ τὰ De rebus οὐκ ἐν πλείοσι τῶν ἄλλῳ, etc.

Vers. 26. In dict. constit. Latin., quartus autem

locus qui et totius compositionis quasi quoddam invenitur umbilicum, octo libros suscepit. Græc.: Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συγγράμματος μέρος, ὅπερ δὴ τεταρτόν τε ἅμα καὶ μέσον ἐστὶ τοῦ παντός ὁπὸ βιβλίοις ἄλλοις ἐναπεθέμεθα. Et infra: Καὶ μεσαίτατον, ὡς εἴρηται, τοῦτο μέρος τῆς πάσης συντάξεως, etc.: quæ me ducunt, ut legam hoc versu καθάπερ εἴεις ὁμοαλμός.

Vers. 28. Justinian. ibid.: Συνηγάγομεν εἰς ἐννέα βιβλίων ἀριθμὸν, ὧν ἡγεῖται μὲν τὰ περὶ διαθηκῶν, etc.

Vers. 30. Sexta pars varia tractat, de quib. consule dictam Justin. constitut. Duo vero singulares libri qui id volumen, quod Neoterici Infortiatum vocant, concludunt recte, de variis gradibus inscribuntur, cum omnes fere eorum tituli in edicto successorio versentur. Ideo merito Justin. dict. constit., Καὶ ἀπὸ τὰς τῶν γενῶν τάξεις, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦτοις βῆθμοις ἐγγράψαντες τῷ βιβλίῳ, etc.

Vers. 38. Justin. dict. constit. Et post hoc duo terribiles libri positi sunt, pro delictis privatis et extraordinariis, necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem pœnarumque atrocitatem.

Vers. 44. Harmenop. lib. 1, tit. 1: Τὰ Δίγιστα καὶ τοὺς Κώδικας καὶ τῶν Ἰνστιτούτων ἤγουν τὴν τῶν νόμων εἰσαγωγὴν πολλά. Καὶ τὰς Νεκρὰς αὐτὰς εἰς ἐν πάντα συναγαγὼν ὁμοῦ, καὶ τὴν τοιαύτην πραγματείαν ἐν βιβλίοις συμπληρώσας ἐξήκοντα, τὴν λεγομένην ἐξήκοντάβιβλον τελείως ἐπήρτησεν, etc. vide Attaliatam in Synopseos præfat.

Vers. 50. Harmenop. dict. tit.: Τὰ Ἰνστιτούτα, ταυτάστιν τῶν νόμων εἰσαγωγὴν, ὡς πρῶτα στοιχεῖα τοῖς τοῖς νόμους παιδευομένοις. Attaliata dicto loco: Τὴν τῶν νόμων εἰσαγωγὴν συντεμῶν, ὡς πρῶτα στοιχεῖα τοῖς νομοτρεβομένοις. Et Justiniano in Proem. Instit. § 4: Ut sint totius legitimæ scientiæ prima elementa; Πάσης νομικῆς παιδεύσεως

ἔσομένης πρώτα στοιχεῖα vertit Theophilus. Glossae Basilic. Ἰνστιτούτων, εἰσαγωγικῶν νομίμων εἰσαγωγὴν νόμων.

Vers. 63. Indicat sine dubio Eustathium Antecessorem in lib. Περὶ χρονικῶν διαστημάτων ἀπὸ ῥοπῆς ἕως ρ' ἑτῶν, ex quo multa decerpisse intra videbimus. Notanda sane est inscriptio ejus libri hic a Psello relata, alia ab ea quae vulgo editur, cujus primus titulus est Περὶ ῥοπῆς.

Vers. 66. Difficile est admodum e qua juris parte haec priora collegerit Psellus advertere: nobis maxime Græcorum collectionibus destitutis, quales Μικρὸν, Πρόχειρα, et Ἐπιτομαί juris quae superioribus κατὰ στοιχείων scribuntur. Videtur tamen decurrisse aliquam epitomen Institutionum instar compositam, ut suis locis notabimus, hic autem versus explicat definitionem legis relatae a Papiniano lib. 1, Definit. l. 1, D. De legib. sane Epitome τῆς ἐξ ἀβέλλου quae habetur in Bibliotheca Vaticana, tit. 1, Περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης, κέφαλ. α'. Νόμος ἐστὶ κοινὸν παράγγελμα ἀνδρῶν φρονίμων δόγμα, ex qua potuit haec excerpere Psellus, et sequentia.

Vers. 72. Ea est mens Pselli, ut duplex statuat jus naturale, aliud quod omnibus animantibus commune sit, et quod naturale proprie vocetur, l. 1, § Jus naturale, D. De justit. et jur., aliud quod inter solos homines valeat, in bonorum nempe et malorum conscientia, de quo D. Paul. Epistol. ad Rom. cap. 2: Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, οὕτως τὰ τοῦ νόμου ποιῆ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰς νόμος, οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμπαινοῦσας αὐτῶν τῆς συναϊδέσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων. Jus vero gentium esse quo gentes utantur secundum definitionem datam, d. l. 1, § ult.; non tamen gentes omnes; sed esse demum quae ad aliquam rationis normam vivunt: quod Theophil. l. 1, Instit., tit. 2: Νόμιμόν ἐστι τὸ κατὰ πάντων ἀνθρώπων, ἢ γούν τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐπιελόντων ἐπεκτεινόμενον.

Vers. 79. Non aptior mihi visa est σχέσις interpretatio, quam instinctus et appetitus; quid enim animantibus naturalius instinctu, quo veluti ratione, et, ut ait Plutarchus, quasi genio utuntur? Item autem quod ὀρμηὶ Hesychio σχέσις. Ut animalia χρῶνται τῇ ὀρμῇ φυσικῶς ἀγούσῃ πρὸς τὸ φαινόμενον οἰκεῖον. Plutarch. adver. Colot.: Λέγετε aliquando volui στέργεωσιν ut mutuum parentum et liberorum affectum significarem, eo enim juris naturalis exemplo utuntur Græci interpretes. Theophil. lib. 1, tit. 2 Instit.: Καὶ τῆς πρὸς τοὺς ταχθέντας πορρῆς. Harmenopol. lib. 1, tit. 1, hoc solum adducit, Οἷον τὸ τὰς μητέρας στέργειν τὰ γινόμενα ἐξ αὐτῶν.

Vers. 87. Apparet manifeste legendum esse τοπικόν, non τε πικόν. Theoph.: Τί ἐστὶ πολιτικὸν νόμιμον; Ὅπερ τοπικόν καὶ χρειωδες. Ex usu, utile videtur dixisse Harmenop.: Πολιτικὸς νόμος ἐστὶν ὅτινι μὴ πόλις μόνῃ κέχρηται, διὰ τὸ συμφέρον αὐτῆ.

Vers. 88. Non secutus est Papinianum l. n. definit, ubi jus civile a prætorio distinguit, illiusque partes enumerat. Jus autem civile quod ex legibus, plebiscitis, senatus consultis, decretis principum, auctoritate prudentium, venit, Jus prætorium est, quod prætores induxerunt, etc. l. Jus autem civile vii De just. et jur.; quae tamen confundit Justinianus De jur. nat. gent. et civ., et sex partes juris scripti statuit; de quo et Basilic. lib. ii, tit. cap. 14; Εἰσήχθη δὲ ἢ ἀπὸ Δωδεκαβέλλου, ἢ τῶν τῆς Θεμιστιάδου, ἢ τῶν βασιλικῶν δογμάτων, ἢ τῆς νόθεντις τῶν σοφῶν. Καὶ τὸ πραιτωρίον νόμιμον, ζῶντων τῶν πολιτικῶν ἐστὶ.

Vers. 91. Hic est institutionum juris, et edicti perpetui ordo, quem tamen versu sequenti invertit; quemadmodum et Attaliata, qui ipso in ini-

tio suae Synopsicos, tit. 4, Περὶ ἐνοχῶν καὶ ἀγωγῶν tractavit. Quare venit in mentem ut existimem, Psellum, et eum e quo hos versus decerpit ille, illa juris prolegomena de justitia et jure, de lege, etc. præmississe, tum demum ab actionibus tanquam a præcipua juris, parte coepisse. Porro ad hos versus vid. l. i et ii, D. De stat. hom. et ul. l. De jur. nat. gent. tit. 13, Μητέρες γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαὶ vocat Psellus, δεσμοῦς, δικαίους. Justinianus, obligatio est juris vinculum, ἐνοχῆ, δεσμοῦς δικαίου. Theoph.

Vers. 95. Vid. Instit. De obligat. § 2 Cuius litteris omisit l. 1, D. Oblig. et act. Græci; Αἱ ἀπὸ συναλλάγματος ἀγωγαί, ἢ ἐν πράγματι εἰσιν, ἢ ἐν ἐπιρωτήσῃ, ἢ συναίνεσιν, lib. iii Basil. tit. 1, cap. 1.

Vers. 96. Nescio ex quo juris capite hauserit Psellus obligationem quae re contrahitur parere solum actiones reales. Id enim juri nostro manifestissime adversatur. Nam ple raeque personales actiones ab obligatione reali nascuntur, conditiones quidem mutui, et indebiti § 4 quib. mo. contrah. oblig. l. n. Itaque legemus οὐδὲ μόνας.

Vers. 100. Exemplum est obligationis quae litteris contrahitur, in exceptione non numeratae pecuniae, quam infra quinquennium opponere olim licebat, sed Justinianus biennio conclusit. l. In contractib. xiv. c. De non num pec. § ult., l. De litter. obligat. Quod autem versu 104 scribitur, referri debet ad id exemplum, nam, tacente debitore per biennium, ex illo silentio junctis litteris, quae debitum continebant, litterarum obligatio nascitur: vel certe exceptionis ope tollenda silentio vires sumit, quae jam oratione litterarum contracta erat. l. Non figura litterarum xxxviii, D. De oblig. et act.

Vers. 107. Falsum est exacte loquendo quod hic Psellus protitetur; neque enim una actio aliam parit eam sola obligatio unica sit actionis mater. Multae quidem ex una eademque obligatione actiones nascuntur (licet non semper omnibus agi possit) quae tanquam germanae sorores obligationis filiae concurrunt; at nusquam eorum alia alteram parit. Forte Psellus de obligationibus hic accipendus: ita ut præcipuas ex obligatione datas actiones ἐν πλάτει pro ipsis obligationibus ponat; ut, cum ex ipso actu furtivo, actiones dupli et quadrupli, et conditiones, ex lege Aquilia multae item actiones nascantur: ex ipsa furti et Aquiliae actione, alias prodire dicat. Quod sane recto sermone offerri non potest, cum actu sive contractu, delicto vel quasi, pro diversis causarum figuris actiones diversae ex ipsa obligatione, non invicem ex se ipsis emanent. Ex actu enim et contractu obligamur, ex obligatione multae contra nos et nobis ob reciprocactionem contractus actiones competunt.

Vers. 117. Contractum dixi secutus Ulpianum l. Labeo xix D. De verb. sign. l. vii, § 2; D. De pact. haec vero contractus definitio, et omni pactiōni communis est, quae duorum pluriumve in idem placitum consensus definitur l. 1, § 2, D. De pact.

Vers. 132. Cum notissima sit actionis divisio, ut alia sit in rem quae dicitur vindicatio, alia in personam quae condictio. l. xxv, D. De verb. oblig.; et Psellus hic dicat ἐν ῥέμ δὲ ἡ καθόλου certum est legendum Οὐνδικτίσιος. Basilic. lib. i, tit. 1, cap. 3: Τῶν ἀγωγῶν β', γένη εἰσιν, ἢ γὰρ ἐν ῥέμ εἰσιν, καὶ καλοῦνται Οὐνδικτίσιος. Gloss. Basilic. in rem: Καθόλου ἔγουν ἢ διὰ πράγματος ἀγωγή. Scholion. Græc. citatum a Carlo Labbaeo D. loc. Basilic. Οὐνδικτίσιος λέγεται ἢ ἐκδίκησις: Κονδικτίσιος δὲ ἢ ἀπάτησις.

Vers. 143. Verum est quod generaliter dixit Psellus, duas ex stipulatu actiones, ex verborum obligatione nasci. Cum tamen super diversis rebus

stipulationes interponantur, e quibus actiones aliquando certo nomine insignitæ, aliquando nullo, sed sub generali nomine veniunt: hic recenset quasdam ex illis, ut hoc versu æstimatoriam quæ præscriptis verbis est actio. L. 1, § 1, D. *De æstimat. act.* Recte Gloss. Basilic.: Πραεσκρίπτis βέρβις ἡνίκα τι διακριμεισάμενος πράγμα παρασχῶσαι ἐπὶ ᾧ πωλῆσαι εἰπὼν, ἢ φέρε μοι εἰς τοῦτο τίσα νομίσματα, ἢ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Vers. 146. Alia actio nata ex verbis, damni infecti de qua elegans est Glossa Basilica, quam ita verto. Damni infecti, videlicet de imminenti et futuro damno, est prætoriana stipulatio, ex obligatione verborum nata, quæ personalis est, et transit contra hæredes, et ad hæredes. Monetur autem, quando vicini domus propter subeantem putredinem casum minatur, si noluerit vicinus ejus curam habere, neque stipulari. Quod si contigat ex illa ruina me damno affici, ad illud damnum resarciendum mittor in possessionem ruinosa domus. Illud igitur timens vicinus universarum ædium dominus, stipulationem illam interponit. Ergo si nolit vicinus stipulari, mittor in possessionem ad reparandam domum: et si intra quatuor menses sumptus recipio a vicino, decedo de possessione, si vero non recipio, dominus in possessionem ex altero decreto. Legendum enim hic existimo, εἰ δὲ οὐκ, δευπότης γίνουμαι τῆς ἐξ ἐτέρου νόμου.

Vers. 149. Accipe de stipulationibus olim hæredem inter et eum cui restitui debebat hæreditas, positus, de quibus. Vide Justinian, l. *De fid. hæred.* et in *Basilic.* tit. Περὶ φιδεκαριστῶν ἀνωγῶν ἀποκαταστάσεως Ἀποκαταστατικὴ dicitur lib. xxvii. *Basilic.* tit. 7. cap. 41, et in Schol. Synopsis lib. xviii, p. 186: Ἡ κινουμένη κατὰ τοῦ προαγέντος ἀποκαταστήσεται τινὶ κληρονομίαν.

Vers. 154. Legatorum absolute vocat satisfactionem quæ legatariis ab hærede præstatur. Gloss. *Basil.* Λεγατόρουμ ἱκανοδοσίαν Λεγατόρουμ, ὀνόματι λεγάτου De qua tit. ut leg. vel fideic. non. can. vulgaris vocatur l. *filiusf.* cxiv. D. *De l. i.*

Vers. 154. Novationem legendum, quæ est prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem, vel naturalem, transfusio atque translatio. Hoc est, cum ex precedenti causa ita nova constituatur, ut prior perimatur. Novatio enim a novo nomen accepit. Gloss. *Basilic.*: Νοδάτιον καινισμὸς καὶ μετάθεσις τοῦ παλαιῦ χρέους εἰς ἐτέραν ἐνοχλήν, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἀναίρεθῆναι, Νοδάτιον δὲ λέγεται ἀπὸ τῆς κινῆς ἦτοι τῆς νέας ἐνοχλῆς. Eisdem Glossas emenda Νοβανδιάνδιμ. Loge Νοβάνδι ἀνιμο, ἀνανεῶντος ψυχῆ.

Vers. 197. Si quem ordinem hæc in Synopsi observare licet, putarim huic versui subnectendos esse versus 780 ad 794, quibus deinde conjungerem versus 812 usque ad 843, inseritis versibus: 05 ad 812, donec rediret oratio ad versum 458, a quo κατὰ στοιχείον agere incipit de actionibus. Atque eo tractatu finito, in ordinem cogere tractatum de temporibus versu 672, eoque acto ad hunc versum 198, retrogressus varias has regulas ex universo jure decerptas, una cum Novellarum regulis in unum colligerem usque ad versum 1078, a quo una linea ultima pars ad finem perducitur. At quia Græcorum interpretum penuria has in ambages nos detrudit, indigestos hos versus ita ut scripti sunt mendis solum manifestissimis liberabimus.

Vers. 205. Explicatio legis 202. D. *De reg. jur.* Ἦς νομικὸς κανὼν σαθρὸς ἐστίν· εὐχερῶς γὰρ ἀνατρέπονται: corrige ἀνατρέπεται, lib. ii. *Basilic.*, tit. 3, c. 194. Ita apud Harmenop. lib. vi, tit. 2, § 35.

Vers. 202. Est regulæ definitio, ex l. i, D. *De div. reg. jur.*

Vers. 206. Hi versus excerpti sunt ex Institutio-

nibus quarum tituli perversum carminum ordinem demonstrabunt. Vide lib. i, tit. 1 et 2.

Vers. 210 § 1, § 2. l. *De jur. person.*, quo titulo § ult. cum dixisset Justinian. in servorum conditione nulla est differentia; in liberis autem multæ. Ἔστιν οὖν ἀτομον ἡ δουλεία, ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων πολλάς εὐρίσκουμιν διαφοράς, ait Theoph. Inde sumpsit Psell. versum 212.

Vers. 214. Ex tit. *De ingenuis* l., § et e contrario, quia non debet calamitas matris ei nocere qui in ventre est. Ὁ γὰρ κροφορούμενος οὐ βλαυῆσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα. Theophil.; alio tamen induxerat ille e quo Psellus diceas στεροῦσα τῶν πατρῶων.

Vers. 215. Ex tit. *Qui et quib. ex caus. manum. non poss.*, et § ult. vers. 216 et 217. Hodie tamen et anno 14, in testamento manumittere minor potest: Ἀδείαν εἶναι τοῖς νόμοις ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ὅπερ ἔξιστιν αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῆς ἄλλης αὐτῶν περιουσίας καὶ τοῦς ἰδίους οἰκίας τελευταίας βουλήσασιν ἐλευθεροῦν. Novelia 119 cap. 2.

Vers. 218. § *Si adversus* 12, *De nupt.* l. Versu 220, § *Edicto* 14, l. *De usu cap.* Vers. 223. § *Hæ mortis causa*, l. *De donat.* Vers. 226. § *Nam dolare*, l. *quib. alien. non lic.* Vers. 228, § *Nunc ulmo nendi* 2, eod. tit. Versu 223 et seqq. tot. tit. *Per quas person. nob. acquir.* Reliquos versus percurrere, et Institutionum locis, adapta, nullo servato titularum ordine, nisi hos etiam versus velis invertere. Quædam tamen, raro licet, permista sunt ex diversis juris locis excerpta.

Vers. 235. Sunt ἰδικὰ κτήσεις et καθ' ὀμάδα. § ult. l. *Per quas pers. nob. acq.* Vers. 238 § ult. l. *De testam. ord.* Vers. 239, § 6 et seqq., l. eod. tit., id est, eorum qui in eadem potestate sunt, nec in testamento testes esse possunt, nec alio in quovis negotio, in quo parentis vel suo aliqua utilitas versatur, l. *Qui testamento*, xx § *Quæ autem*, D. *Qui test. fac. poss.* Recte Harmenop.: Αἱ οἰκειακαὶ μαρτυρίαι ἀποδοκιμάζονται, δταν δηλονότι μέλλη τιετᾶσθαι ὁ τὴν μαρτυρίαν προφέρων. Ex quo suppleendum puto cap. 24, tit. 1, lib. xxi Synopsis. *Basilic.*

Vers. 249, § *si filiusf.*, l. eod. t., § 3 et seqq., *De milit. test.* l.: § 2, *Quib. non est perm. fac. testam.* Versu 243, § 1, l. *Quib. non est perm. fac. test.* Vers. 245, § *Præterea versic. filius.* eod. tit. Vers. 246 § *Emancipatus* 3, l. *De exhereditat. liber.* Vers. 247, l. *De hæred. instit. imp.* Vers. 248, § *Hæreditas* 5, eod. t. Vers. 249: videtur erroneus hic versus, vers. 250, eod. § 5. *Versio.*: neque enim ex parte, l. *De hæred. institut.* Vers. 252, ex tit. de vulg. substit. ; videtur autem subnectendus versui 254 vers. 285.

Vers. 255. Redit ad lib. i. *Institut.*, tit. *De nupt.* § 1 *Inter eas*, et § *Si adversis* 12. Vers. 257, § *Atiquando*, 13 l., eod. tit. Vers. 239, § 4. Vers. item, non aliter, l. *de adoption.* A versu 221 ad 273 ex tractat. de tutel. de suspecto vers. 273 accipe, § 4. l. *De suspect. tut.*, et explicæ vers. 261 ex Novell. 22, cap. 40.

Vers. 274, § *Fere igitur.* 12 l. *De rer. divis.* Vers. 275 § *Est autem litus*, 3 l., eod. tit. Vers. 276 Theophil. § *Ripatum* 4, et § *Ex diverso*, 30 versic. Ἐκείνο, qui et canonem vocat. Vers. 277, ex tit. l. *de servit.* Gloss. *Basilic.*: Ἄκτος ἡ πλαυτέρη ὁδός. Vers. 278, § *Quod autem*, 3 versic.: unde l. *de usucap.* Vers. 280, § *Posteriore* 2. l. *Quib. mob. test. infirm.* Vers. 281, in princ. tit. *De inoff. test.* l. *Ab hinc adversum* 365 Institutio-num, et juris locis quæque adapta: sufficiat ordinem demonstrasse in superioribus.

Vers. 365. Ad versum usque 477 ex Justiniani Novellis promiscue et ἀτάκτως diversas regulas colligit: ut vers. 366, Novell. in præfat., vers. 368, Novell. 18, cap. 4; vers. 369, sine dubio ex cap. 1. Novell. 1, quod et Glossa vulgaris notavit,

vers. 372. Novell. 22, cap. 22; vers. 373, Novell. 54 in præfat. et cap. 1; vers. 374 *passim* (Vide Novell. 22, cap. 41 in fin. et cap. 46, § 1): vers. 575, Novell. 22, cap. 3 et Novell. 117, cap. 3; versu 337, Novell. 88, cap. 2, nisi de magistralib. defensoribus accipere malis; vers. 374. Novell. 94 et alibi; vers. 380, Novell. 113, Ὅτις ἐν μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θέλους τόπους, etc.; versu, 377 Novell. 136, cap. 4. Τὸ μὴ προσήκειν ἀνεπερώτητον τρέχειν τόκον vers. 379, Novell. 12. Περὶ ἀθεμιτογαμῶν. versu 385, forte legendum ὃ loco ὃ ex Novell. 124; vers. 383. Novell. 47, cap. 12; versu 388, ead. Novell. 47, cap. 9; vers. 389 et seqq., Novell. 134, cap. 10. Ad versum 407, vers. 402 ad 406, Novell. 118, cap. 24; vers. 413 et quod seqq., *vid.* Novell. de testibus 90; vers. 418 et seqq., ex Novell. *De exhib. et introduc. reis.* 53.

Vers. 436. Et illud apparet ex editione Latino-Græca Novellarum Justinian. in ejus margine sæpe scriptum ad Novellarum capita legitur, Ὅζ ἐβρέθη ἐν τῷ Βασιλικῷ ut vers. 443 intelligit Novellas 24, 25 et seqq. *De præsidibus seu prætoribus diversarum provinciarum*; et versu 446, certum est legendum esse Περὶ ἐκκλήτων, ex Novell. 75. Περὶ τῶν ἐκκλήτων Σικελίας. Porro huic Novellarum tractatui, vellem subnectere Novellas Leonis, e quibus versus 843 ad 875 paucis excerptis, qui ex ipsis Novellis Justiniani excerpti sunt; quodque continuationem horum versuum demonstrat.

Vers. 458. Hic actionum propria tractatio incipit, κατὰ στοιχείων ordinata: observato nimirum primo Latine vocis elemento; interrupta tamen alienis versibus, quos, ut aliquem ordinem observemus, proprius in sedibus collocabimus.

Vers. 462. Notanda est Glossa *Basil.*: Ἀδούλτερις, lege Ἀδούλτερις ὁ νόμος ὑπὸ Ἀδούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου ψευδομένου (forte legendum) ἀπὸ Ἀδούστου, et ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰουλ., κινεῖ δὲ περὶ μοιχείας καὶ (στόπτου στούπρου), καὶ μὲν μοιχεία ἐστίν, ἐπὶ τῶν γαμουμένων. Τὸ δὲ στούπρον ἐπὶ παρθένων καὶ χηρῶν καὶ παίδων ὀρφάνων κινεῖται. Ἀδούλτερις δὲ ὀνόμασται εἰς τὸ παραχαράττειν ἄδούλτερις γὰρ ἡ παραχάραξις (lege Adulterium, vel ὁ παραχαράττης), καὶ ὁ μοιχὸς δὲ παραχαράττει τῆν ἄλλοτριάν κοίτην, καὶ συγγεῖ τὸ τῆς φύσεως δίκαιον διὰ τῆς τῶν παίδων νοθείας.

Vers. 470. Recte θέσιως, est enim adoptio nomen rei quæ natura non est, jure tamen effingitur. Gloss. *Basilic.* Ἀδόπτειον, τεκνοποίημα, ita enim ibi legendum, et ἡ υἱοθεσία quæ cum Ἀδοπίονα, εἶδος υἱοθεσίας dixerunt, non tam ad hanc naturæ imaginem respexere; quam ad adoptionem in specie sumptam, ut alia est ab adrogatione. Eo vero nomine adoptio apud Græcos passim fertur, ut in eo Schol. lib. xxxv, tit. 43, *Synops. Basil.*: Ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν adoptio imitatur naturam.

Vers. 481. Græci Icti legitime, falcidie, et tertie et quartæ partis nomen, post Justiniani Novellam confuderunt: adeo ut sæpe legitimam falcidiam dicant, et eam partem tertiam bonorum. Ut hic quartam quæ ex constitutione D. Pii adrogata, ex suis bonis relinquere debet, sive emancipet eum sive exheredet, l. viii, § *Si quis impubes* D. *De inoffic.*; l. i, § *Si impubere*, D. *De collat.* Theophilus tamen ad § 3, l. *De adopt.* et Harmenop. tit. 8, § 88, lib. v, τὸ τέταρτον μέρος dixerunt. Eodem modo supra versu 290 Psellus falcidiam tertiam partem dixit, ut Harmenop. lib. v, tit. 9, § , et *Basilic.* lib. xii, tit. 1, cap. 71: Τὸ τρίτον τοῦ φαλκιδίου ἐκ πάντων τῶν λεγαταρίων πρὸς ἀναλογίαν παρακατέχεται, ita legendum observat G. Labbæus.

Vers. 477. Eo respiciunt Glossæ *Basilicæ.* Ἀκούλιος ἀγωγή κινουμένη κατὰ τοῦ ὑπερθεμένου δοῦναι τὸ καταλειφθέν.

Vers. 486. Ἀμύβλους est legendum de qua lege Gloss. *Basilic.* Ambitus dicitur libido effrenata diguilatis, munerum datio, circuitus, corruptio iudicii. Movetur autem contra eos qui magistratum, vel honorem pecunia emerunt. Infligit vero ambitus reo pœnam centum numismatum et infamiam, ut l. *Bas.* lx, tit. 46. Digest. 48, tit. 14. Ambitus est, et movetur contra corrumpentes judicia (lege κατὰ τῶν φθειρόντων τὰς κρίσεις, non ut corrupte habetur τὰς κόρας) et pœnam non capitale exigit: est lex Julia Publica, quæ ab omnibus jure publico moveri potest. Hacten. Gloss.

Vers. 489. Optime magis quam publicum, non quia publicum non sit, nam judicia inter publica numeratur, l. i, D. *De public. jud.*, sed quia non est permissum mulieri publico iudicio quemquam reum facere, l. i. D. *De accus. et inscript.*, nec militi. l. *Qui accusare* viii, eod. tit. neque servo: mulier tamen, miles et servus ad hanc, ex lege *Julia*, de *annonæ* accusationem admittuntur, l. *Mulierem* xiii; D. *De accusat.* l. i, D. *De ley. Jul. de annon.*

Vers. 491. Τυραννεῖν vexare reddidi, id enim proprium est ejus criminis verbum, ut et attentare, l. *Annonam* vi; D. *De extraord. crim.* Verbum autem καταπραγματεύεται mutuatus est sine dubio Psellus a Gregorio Nazianzeno, qui eadem in re de Dardariis annonam flagellantibus loquens, ait: Τηροῦσι τοὺς καιροὺς καὶ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδοσίας in oral, funeb. *Basil. Magn.*

Vers. 493. Neclendi sunt hi versus superioribus de lege *Aquiliana*: ea vero plebiscitum est, cum eam tribunus plebis rogaverit, ait Ulp. l. i, § 1, D. ad l. *Aquil.*, Ἀναγκαῖον ἤμιν ἐποίησε τὴν τοῦ δήμου πάλαι νομοθεσίαν ἀποδέξασθαι τὴν διὰ τινος τῶν οἰκείων ἔγραψε δημάρχων τὴν τοῦ Ἀκουιλίου προσηγορίαν ἐξ ἐκείνου δεξασμένην. Justin. Novell. 18, cap. 8, ubi interpret Latinus πάλιν legit, non πάλαι. Porro quæ Psellus hic habet usque ad vers. 510 fusc habes l. de leg. *Aquil.*; adverte solum vers. 500 τετράποδον legendum esse.

Vers. 510. Vi bonorum raptorum actio, quæ datur adversus improbe furantem, ait Justinian. in p. l. h. i. ἀναδέστατον κλέπτην, Theophil. improbiorem furem, Julian. l. ii, § 9. D. h. i in eo differt ab actione furti, quod illa alias duplum, alias quadruplum exigatur: in hac vero semper pœna sit tripli. § *Quæ actio*, l. eod., quadruplum quidem exigit, sed in eo res comprehenditur, eod. § cum ea tamen concurrat, ita ut si furti videl. nec manifesti, qua duplum tantum exigatur, actum sit, pro duplo reliquo, quod action. *vi bonorum raptor.* repetitur, agi poterit l. i, D. h. i. Porro res tantum mobiles hac actione repetuntur: quare emend. Gloss. *Basil.* quæ habet: Βῆ βονόρουμ ῥαπτόρουμ. ἢ κατὰ τῶν ἀρπαζόντων πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα. Iste οὐκ ἀκίνητα; l. i et ii, C. *vi bon. raptor.* Ita *Synops. Basilic.* lib. x, tit. 2; Ἡ βία ἐστὶν ἀρπαγῆς πραγμάτων ἀγωγή ἐπὶ τοῖς κινητοῖς, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀκίνητοις ἀρμύζει.

Vers. 520. Legendum est *Depositum*, quæ est actio bonæ fidei, et ideo et fructus et omnem causam, et partum in hanc actionem venire dicendum erit, l. i, § 23. *Hanc actionem* D. *Deposit.*; imo et usus ex mora, et ex usu, l. ii, iii, iv C. eod. Custodiam autem, et parem ac in rebus suis diligentiam et curam præstabit depositarius; ideo de solo dolo tenebitur, et de ea latiore culpa quæ dolo proxima est l. *Quod Neru* 32, D. eod. Gloss. *Basil.* Κούλπα ἢ μεγάλη ἀμύβλεια, ἢ δὲ μεγάλη κούλπα, δόλος ἐστίν. Eadem Glossæ editæ a G. Labbæo. *Depositum* est actio περὶ παρακαταθήκης obligationis quæ re contrahitur (τῆς βῆ) præstat dolum, et latam culpam, et usuras semisses centesimæ propter moram, et usum, casibus fortuitis non subjacet, nisi illud convenerit: Infamat, et est perpetua, datur hæredibus, et contra hæredes. Movetur etiam con-

tra sequestratos (lege κατά σεκουεστραρίων, ἤγουν μεσετών · eod. Gloss. Σεκουέστρω), et contra eos qui media manu rem acceperunt, et eam certo loco exhibere promise- runt. Hact. Gloss.

Vers. 525. Si de ea re quæ dolo facta dicitur, alia actio non est, et justa causa esse videtur, prætor actionem de dolo pollicetur : l. i, § *Verba D. Dolo* ; ideo subsidiaria dicitur actio in Gloss. Basil. Ἔστι δὲ σουβσιδιάρια, καὶ ἐντὸς δύο ἐνιαυτῶν συναπτῶν, καὶ ἀρχεται, καὶ πληροῦται : ita lege non σουβσιδιάρια. Olim quidem intra annum utilem movebatur, at Constantinus ad biennium redegit. l. *Optimum* viii. C. *De dol. mal.*

Vers. 529. *Vid.* l. ii, § ult., D. *De leg. Corn. de fals.*

Vers. 535. Ordinem litterarum semper observat, Græci enim Δὲ πεκολάτους scripserunt, ut patet ex Gloss. Basilic. *Vid.* l. i, iii, vii. *De leg. Jul. pecul.*, versu 558, littera E. Ἐπερωτήσεως, hanc solam regulam aifert ex l. *Veteres* xiii. D. *De contrah. et com. stip.* ; quam tamen ad litteram Σ reducere forte debemus, nisi Latine scriptum sit ex stipulatu.

Vers. 555. Optime Psellus querelam inofficiosi non proprie actionem, sed preparationem et introductionem dixit ad hæreditatis petitionem, cuius etiam causa in quærela in offic. bonorum possessio petitur. Id recte Gloss. Basilic. : Ἡ Ἴνοφικιόσο τεσταμέντο, ἤγουν ἢ κατ' ἀνάγκου διαθήκης μέμψις, οὐκ ἔστιν ἀγωγή διαθήκης, ἀλλ' αἰτία ἐστὶν ἀγωγῶν · λέγω δὲ τῆς ἐρεδιότητος πετιτζιόνος, ἤγουν περὶ κληρονομίας ἀπειρήσεως. Ἄσπερ γὰρ ἡ γραφή τοῦ τεστατόρος οὐκ ἔστιν ἀγωγή κληρονομίας, ἀλλ' αἰτία κληρονομίας, καὶ ἀποδείξις τοῦ θύοντος κινεῖν τὸν γραφέντα κληρονομόν. οὕτω καὶ ἡ μέμψις οὐκ ἔστιν ἀγωγή, ἀλλ' αἰτία ἀγωγῆς, εἰ., in qua inferius hæc verba corrige : Δοθεῖσα τοῖς παισὶ κατὰ τῆς πρώτης διαθήκης, lege κατὰ τῆς πατρὸς διαθ.

Vers. 561. Actiones in rem enarra ordine litterarum, ut, in Gloss. Basilic., ex quibus liquet versu 563 legendum esse προῖδοτόρια ἤγουν κωλυτική κωλύουσα τὸ γινόμενον εἰς βλάβην. Per σπεκιαλίαν autem intelligit singularem rerum petitionem, et vindicationem, specialem in rem actionem, non eam quæ est de universitate ἰδικῶν non περὶ ὁμάδος, ut est in Basilic., quorum Glossæ definiunt, Σπεκιαλίαν, ἢ βέμ., τὴν ἰδικὴν παρὰ δευποτείαν ἀγωγήν. Vers. 368 legendum constat ποπουλαρία. De his omnibus, *vide* l. *de actionibus*.

Vers. 574. Redit ad litteram l. v. l. i, ii, et ult. C. *De usu re jud.* Versu 581 *actio injuriarum annalis est*, l. 17, § 6 ; D. *De injur.* l. *Si non convicii* 5, C. eod. Id voluit Gloss. Basilic. Ἰνιουριάρουμ. ἐνιαυσιαία. Ad reliquos versus *Vide* l. i, § *Injuriam* ; l. vii § 6 ; l. xxxvii in f. D. eod. Vers. 558 et seqq. *vide* Theoph. tit. I. *De interdict.*, et Gloss. Basil., ex quibus corrige versu 588, γρησις ἀσωμάτων. Vers. 593 legendum puto πρὸς δὲ καὶ τὰ δὲ βέβους. Intelligit ea interdicta quæ de rebus divinis et sacris, vel generaliter interdicta quæ de rebus competere ait Ulpian. l. i D. *De interd.*

Vers. 600. Ex littera K, Conductio A, locati. Vers. 604. Metus causa actio vi ipsa in personam est, at in rem scripta est. V. l. *Metum* 9, § *Cum autem* 8. D. *Quod met. caus.* Vers. 606, l. *Quisquis* 5, § 4, C. ad l. *Jul. Majest.* Vers. 611, litteram N hic scribit, a qua Græci voces Latinas aspiratas incipere voluerunt. Vers. 616, l. i et ii D. *De leg. Jul. rep.* ; l. ii, C. ead. ; l. ult. D. *De leg. Jul. pecul.* Vers. 619, lege βέρουμ ἀμοτάρουμ. *Vid.* tit. D. et C. *De act. re amol.* Vers. 627, Stellionatus exemplum ab Ulpiano allatum l. iii, § 1, D. *de crimin. Stellion.* V. l. 3 et 4, C. eod. l. xvi, § 4 l. xxxvi, in f. *De pignor. act.*, Vers. 628, lege Τουρπι-

λιάνειον. *Vide* tit. D. ad SC. Turpill. qui libro ix. *Basilic.* est Περὶ σικοφάντων. Vers. 620, triu judicium, finium regundorum, familia creiscunda, communi dividundo, duplicia sunt, uterque enim et actoris, et rei partes sustinet : l. ii, § 3 ; l. xliii § 4 D. *Fam. creisc.* l. xiii D. *De judic.* Gloss. Basil. : Φαμιλίαις ἐρικισκοῦνδαι. Φαμιλίαις, ita lege, διαίρεσις, καὶ μερισμός. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ φαμιλ. ἐρικισ. τῶν διπλῶν δικαστήριον ἦν καὶ ἢ βέμ. ἐστὶ καὶ περσονάλιον. Vers. 632, l. xii § prætor. et seqq. II. D. *De relig. et sumpt. fun.* Græci hanc actionem ἐπὶ τῇ ταρῇ ἀγωγήν vocant ; lib. lix *Basilic.*, tit. 1.

Vers. 635. Inversum ordinem versuum existimo, et ita reponendum : ut ad Σ usque decurrat Psellus, sub quo Scorum nomine, pleraque edicta, leges aliquas. Scavaria explicet. Atque eo clemento peracto, T aggrediatur vers. 626 et seqq. ; deinde Φ vers. 629, 30, 31, 32, 53, 34, 694, 787 ad vers. 801.

Vers. 635. Lege Ἀδριάνειον intelligit autem senatus-consultum factum sub Adriano quod refertur in l. *Item veniunt* xx, § *Præter hæc*, D. *De hæred. petit.* *Vide* l. xxv, § 11, D. eod. Vers. 637, legendum forte in his duob. versibus, Ἀδριάνειον, plura enim Adriani temporibus senatus-consulta facta sunt l. *Si non lex* lxxxiii, § 1. D. *De hæred. instit.* ; l. *Sive contra* iii, D. *De agnosc. lib.*, et ejus edictum sublatum est, C. *de edict.* D. *Adriun.* toll. vers. 639. Attiniam legem accipe quam Attilianam vocat Justinian. § *Furtivæ*, l. *De usucap.* *Vide* iv, § *Quod aulem*, D. *De usurp. et usucap.* Vers. 641, lege Γάιος loquitur de lege agraria Cui Cæsaris de qua l. ult. D. *De term. mot.*, quæ quinquaginta tantum aureos pœnæ nomine numerat. et *Basilic.* lib. lviii, lit. 9 : Καθ' ἕκαστον ὁροθέσιον δίδωσι. v. N. N. Attaliat. in *Synops.* : Πεντήκοντα νομισματὰ τῷ δημοσίῳ. Vers. 643, olim lege Voconia ultra quadrantem bonorum mulieri testamento relinquere non licebat. *Vide* Dion. Cass. lib. xvi ; Gell. lib. xvi, cap. v. Vers. 644, lege Δατούμιάνειον Dasumianum, de quo l. *Neque* xxxvi, in p. l. *Non tantum* ii, § *Octo*, D. *De fideic. lib.*, ex quib. negative accipe ἀνέκπιπτοτον vers. 649, vel negationem inserte, ex d. l. *Neque*, versic. *Quid ergo*. Nam senatusconsulto Dasumiano libertas non eripitur his qui fraude cureant. Vers. 652, diversa edicta et senatus consulta a Ictis memorantur ; unum cum Liboniano, aliud cum Siliano conjungunt, alterum est de assignandis libertis, quartum de muliere ingenua quæ servo se junxerat, quod a Justiniano sublatum est l. *unic. C. de senatusconsulto Claud. toll.* Vers. 653, Carbonianum est edictum prætorium, non senatusconsultum, ex quo datur bonorum possessio impuberi cui status controversia movetur, quæ et Carboniana bonorum possessio. *Vide* tit. D et C. *De Carbon. ed.*

Vers. 666. Temporum tractatum aggreditur, secundum id quod initio operis proposuerat ; quem ex Eustathio sine dubio hausit, ut patebit cuique hos versus cum illo conferenti. *Vide* illum cap. Περὶ βροπῆς 4, et l. iii minorum. De minorib. vers. 669, est pars legis *Inter illam* 217, D. *De verbo. sign.* Vers. 670, ex l. *More* viii. L. *De feriis*. Est enim id intervallum νογθόμερον. Eustat. etiam recte habet : Ἡμέρα ἀπὸ τῆς ἕκτης ὥρας τῆς νυκτὸς ἀρχεται, καὶ τελευτᾷ εἰς ἕκτην ὥραν τῆς ἐπιούσης νυκτὸς. Hic tamen Psellus ἐβδόμης, forte numeri errore. Vers. 673, Authent. hodie. C. *De appellat.*, Novell. 23. Vers. 674, l. i, § *Permittit*, D. *De agnosc. lib.* Vers. 676, l. *Scimus* xxii § *Si autem* C. *De jur. delib.* Gloss. : Ἰνθέντων Καταγραφῆν. Vers. 678, l. i, § 8, 9, 12, 13, D. *De successor. ed.* l. iii *Unde cognat.* ; l. iv in f. *Quis ord. in bon. poss. servet.* ; l. *Si bonorum* ii, C. *Qui admitt. ad bon. poss. poss.* Vers. 680, l. ii, C. *de usur. rei jud.* Vers. 683, l. *Sciendum*, § *ult.*, D. *De adilit. ed.* Vers. 686.

Quando venditor non cavet de his quæ edicto ædilitium continentur, quanti emptoris intersit, intra sex menses agitur. l. *Si debitor*, xxviii, D. *De ædilit. ed.* quod si res vitiosa sit, annu utilis est, l. *Sciendum* xix § *ult.*; l. *Ædiles* xxxviii, in p., D. *cod.*; l. ii, C. *De ædilit. action.* Vers. 690, l. *Sancimus* xlvi, C. *de episc. et cleric.*, quam non esse in *Basilicis* Eustathius testatur, Vers. 692, l. *ult.*, C. *De non nu. pec.*; l. iii C. *De dot. caut. non nu.* Vers. 695, l. i et l. *ult.*, D. *de requir. reis*, Vers. 698, l. i, D. *De incend. ruin.* Vers. 703, l. xi, D. *De his qui not. infam.* Olim decem menses, hodie duodecim, sunt luctus tempora legitima, Vers. 704, l. *ultima*, C. *De dot.* vers. 705, l. *In contractibus* xiv, C. *De non num. pec.* Forte legendum vers. seq. δύο ἔτη σύναπτις. Vers. 707, *Novell.* 126 de alienat. emphyteus et local. cap. 8; expellitur enim si ἐπὶ διαίαν μὴ καταβάλλῃ τὸν παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα ἐμμεταστικὸν ἢ μισθωτικὸν κατόνοζ. Vers. 710, *Novell.* 100 de temp. non sol. pec. sup. dot. Vers. 716, l. *Properandum* xiii § 1, C. *De judic.*, ex qua supple: exceptis iis quæ ad jus fiscale pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones, et ad legata et fideicommissa de quib. *Vide* Cujac. ad *Novell.* 4. Vers. 718, successit anno utili, quadriennium continuatum, l. *Supervacuum ultim.*, C. *De tempor. in integ. restit.* Vers. 720, l. *Contra majores* xvi, C. *De inoffic. testam.* Vers. 721, l. *militis* xi, § *Adulterii* 4; l. *Quinquennium* xxxi, D. *Ad l. Jul. de adulter.* Vers. 722, l. *peculatus* vii, D. *Ad l. Jul. peculat.* Vers. 724, ita lege in *Gloss. Basil.*: Ἰνφανς ὁ ἐπταετής, καὶ Ἰνφανς ὁ ἕπτων τῶν ἐπτά χρόνων. Vers. 725, *Nov.* 126 de sanct. episc. sup. 13, quæ tamen οὕτως δὲ ἀναγνώστην ἐλάττονα τῶν ὀκτώ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. At Eustath., e quo Psellus, octo annis minorem habet. Certe constat, ex *synod. Nicæn.* ii, cap. 44, minores annis 48 lectores fuisse ordinatorum. De his nos alibi. Vers. 726, *Novell.* 149 ut sponal. larg., cap. 7, et C. *De pref. long. temp.* 40 vel 20 ann. Vers. 730, l. *Quæsitum* ix, D. *De sponsalib.* Vers. 736, l. i, D. *De postuland.* Vers. 737, § *Minorem*, l. *De adopt.* Vers. 739, l. *Omnes* ii, C. *De his qui ven. æt. impet.* Vers. 742, male interpretis Eustathii vertit litigare: judicare debuit dicere, l. *Cum lege* xii, D. *De recept.* Vers. 744, *Vide* Eustathium *Περὶ γρόνων* x' nu. 7, ubi exceptionem affert adulterii: e quo noster, ut et reliqua, quæ consule. Hæc indicasse sufficiat.

Vers. 775. Alia est actionum divisio, superiori actionum tractationi jungenda: huic est inferendus versus 805 et 806 nam compensatio bonæ fidei censetur, ex constitutione Justiniani l. *ult.* C. *De compens.* Psellus autem secutus est ordinem Justin. iii § *In bon. fidei*, l. *De actionib.*

Vers. 783. Hic abundat negatio, nisi legas οὐστὶματόρις, ea bonæ fidei est, l. *unic.*, D. *De æstimat. act.* *Vid.* tit. l. *De action.* ut has divisiones percipias.

Vers. 786. Accipe hunc versum de actione ex stipulatu, quæ rei uxoris actioni successit, et bonæ fidei facta est a Justiniano § *Iuerat antea* 29, l. *De action.* l. *unic.*, *De rei ux. act.*

Vers. 787. Horum ordinem versuum supra notavimus: Per Falcidiam autem intellige legitimam liberis debitam ex Justiniani *Novella*, ut supra monui.

Vers. 801. Alia est actionum divisio, quod scilicet alia simplum, alia duplum, triplum exigant, de quibus in seqq., et ab evictione, et duplæ stipulatione incipit, in qua Græci verbum, defendere, retinuerunt, ad rem defendendum debitorem conveniri dixit, Hermogon. l. *Si plus* lxxiv, D. *De evict.* Ita Harmenop. lib. i tit. 9 § 21: Ἀγωγὴν ἀναγκάζουσαν τὸν πρᾶτην δεφευδύειν.

Vers. 815. Ni me fallit conjectura, senatusconsulto facto Neratio Prisco et Annio Vero Coss. l.

Is qui servum vi. D. *Ad leg. Cornel. de sicar.*, cautum est eos qui ex miserrima naufragiorum fortuna rapuissent, lucrativo fuissent dolo malo, in quantum edicto prætoris actio daretur, tantum et fisco dare debere, l. *Quo naufragium* iii, § *ult.* D. *De Incend. ru. naufrag.* At prætor iudicium in quadruplum dat, l. i, in p. D. *cod.* Eo modo Scholiastes *Basilicon.* interpretatur hæc verba, πρὸς τῇ ἕδῃ ὁρισμένῃ ποινῇ, quæ habentur lib. lx *Synops.*, tit. 17, et apud Harmenop. lib. vi, tit. 7, § 6. Τοῦτέστιν, αὐτὸ καὶ τῷ δημοσίῳ τόσον παρέχῃ, ὅσον τῷ ἐνάγοντι. *Vide* *Novell.* 64, Leonis

Vers. 819. Forte hi versus sumpti ex tit. l. *De satisfat.* et tit. *De perp. et temp.*, qui titulum *De actionib.* sequuntur.

Vers. 836. l. *unic.* C. *Ex del. def.*, l. 1 D. *De priv. del.*, § *Panales*, l. *De perpet. et temp.*

Vers. 838. Ii versus ad 877 sequi debent tractatum *Novellarum Justiniani*, sunt enim excerpti ex *Novellis Leonis*. Ad hunc, *vid.* *Novell. Justin.* 127, C. 13, et *Leonis Nov.* 22, vers. 845; *Novell.* 34 et 35 *Leonis*. Porro hi versus scholii vice tit. 83 *Synops.* Attal. scripti sunt; ubique tamen vers. 846 legitur βαρβαρικῶς: malui de ensibus barbaricis accipere. Vers. 847, est solum ἄνεο, ut *Novell.* 35; quod vers. 849 recte notavit Leunclav. ex *Novell.* 34 *Leonis* excerptum, qua de tutore pupillæ suæ raptore agitur. Legendum autem adverte ποστημόριον vers. 844, in quo nomine emenda *Glossas Basilicas* quæ habent ποστημόριου, νομίμου, πούστιον μέρος, τὸ νόμιμον μέρος.

Vers. 852. Quemadmodum locus qui ante atrium nostrarum ædium est, vestibuli loco cedit, eo modo in prædiis maritimis, id maris in quod illa prospiciunt, eis vice vestibuli servit; quare Græci πρόθυρον vocant. Eo in spatio et intervallo, quod non in directum solum, sed in transversum, ὁ μόνον κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλαγίας protenditur, olim retia ad pulos tendebant, in quibus pisces mararentur, et includerent, ἐποχὰς et θράνας sive τράνας dicebant, pro quibus ἐτησίους εὐρύρους prædii dominus pendebat; cum ergo sæpe modica prædii latitudo, ad cuius mensuram jus domini in mare porrigebatur, amplius et ad piscandum commodis ἐποχῆς non sufficeret, statutum est, ut a vicini prædii domino ejus προθύρου partem, ad legitimam θράναν vicinus acciperet, et lucrum ex piscatione ei communicaret, et ne in immensum hæc remora et epochæ extenderentur, consuetudine jam erat introductum ut 365 ulnas non excederent, quod Leo imp. confirmavit. Consule ejus *Novellas* 50, 57, 102, 103, 104; Harmenop. lib. ii, tit. 1, n. 63. *Attal.* in *Synops.* sine, tit. *Περὶ ἐποχῶν*, et Cujac. lib. xiv, observ. 1.

Vers. 859. Leonis *Novell.* 92. Vers. 866, *Novell.* Leonis. 106. Vers. 869, *Novell.* Leon. 109.

Vers. 872. Alia est actionum divisio superioribus adnectenda; *vid.* l. i et seqq. D. *De his qui not. infam.*, et l. *De pen. temp. litig.* Vers. 879 ad possessionem adipiscendam duo concurrere debent, animus et corpus, eorum alterum non sufficit; quemadmodum nec ad possessionem amittendam, satis est ex corpore excessisse, animo quippe eam retinemus. *Vid.* l. *Qui universus* xxxix; l. *Possidere*, § *Saltu, et alt.*; D. *De acq. poss.* Vers. 882, l. *Si quis in tantam* vii et seqq., C. *Unde vi.* Hæc ad interdicta de quibus supra refer.

Vers. 889. Nisi in tractatum actionum hi versus ad finem hujus partis redigantur, sub propriis titulis mutui, testium, testamenti, ordinem nullum video. Certe in προχέλω Harmenopoli, illi tituli leguntur, quos, aut illis similes percurrisse videtur Psellus: forte ex Μικρῶ, e quo Harmen. lib. iii, tit. 5 *Περὶ δανείου*. Illic autem versus 69, l. *Creditores* x et seqq. D. *De verb. et sig.*

Vers. 915. Ex l. iii. *De primipilo*; lib. xii C. *Schol.* *Basilic.*; lib. viii *Synops.*, tit. 5: Πριμιπιλόν

ἔστιν ἡ στρατιωτικὴ ἀγγόνα· ὡς ὅταν τις περιμίπιλον χρεωστῆ καὶ προΐκα, τὸ περιμίπιλον προτιμᾶται. Primipilum est militaris annona, quare si quis primipilum debeat, et dotem, primipilum præfertur. Et recte Theodorus Hermopolites, lib. ix, tit. 9 : Περιμίπιλόν ἐστι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον ἵνα διανεμηθῆ τοῦτο αὐτοῖς. Primipilum est annona, Primipilaribus data, ut militibus distribuunt. Primipilares enim ad pascendos milites solemniter ad limites destinabantur, l. vi, C. Th. De cohortal. princip. Vide l. Latis, C. In quib. caus. pig. tac. cont. : l. Non verum. C. De donat ; int. vir., etc.

Vers. 917. In *Micra*, vel eo libro, e quo hoc privilegium fecit Psellus, tractata reperit Primipili privilegia ea inter quod refertur, l. i. C. De condict., ex leg. cujus occasione et forte ibi conditio ex lege definita est : unde hunc verum Psellus exceperit, alias certe hoc loco erronem.

Vers. 920. Sequentes versus excerpti ex *Μικρῷ*, vel alio libro cui inscriptio ut in *Basilic.*, Περὶ μαρτύρων εὐπολήπτων καὶ ἀτίμων μαρτύρων : ex quo et Harmenop. collegit tit. 6, lib. 1 : quem consule, et jura ibi a Gothof. adnotata.

Vers. 925. Harmen. dict. tit. 6 14, n. : Αἱ γυναῖκες μαρτυροῦσιν, ἐνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπεργίται : quod vertit Mercerus : Mulieres ibi testimonium ferre possunt ubi virorum prohibetur violentia. Ubi certe a scriptore Harmenopuli delusus est ; in eo namque legendum est ἡ βία non βία. Gothofred. emendavit βλος. Debes autem accipere et Harmenop. et hic Psellum, testem esse posse mulierem in illis rebus probandis, ad quas viri non admittuntur. De his sensere *Basilica* lib. xxi *Synops.* tit. Περὶ μαρτύρων κεφαλ. 15 : Γυνή ἐν διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ ἐν ἄλλοις δὲ μαρτυρίαν νέμει, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται : quod ipsis verbis refert Harmenop. dict. tit. 6, n. 52. quo loco optime ejus Scholiastes : Ἐπὶ μέντοιγε τοκετοῦ, αἱ τὸν εἰρημένον σεμνότητος τρόπον φυλάττουσαι, δύνανται μαρτυρεῖν. Super partu vero illæ quæ dictam morum integritatem servaverint, possunt dicere testimonium. Exempla adhibe l. i, § 10, et al. D. De inspic. vent. et in sacris a quibus viri arcentur, et in balneis, ut eleganter observavit Attaliata in *Synopsi.* tit. De testibus : Πλὴν βαλανείου, καὶ λογαίης ἐνθα ἄνδρες εἰσελθεῖν οὐ δύνανται.

Vers. 927. L. vii, D. de testib. ; nec enim quæstiones servorum contra dominos, vel judicia, vel interrogationes, vel testimonia valent, contra alios lestium penuria robur obtinent. Ead. l. vii, D. De probat. l. LVIII, § ult. D. De ædilit. edict., l. i, § 16 et 19 ; l. ix, § fin. ; D. De quæst., l. Servus viii ; C. De testib. Indistincte tamen Justinianus servis testimonii facultatem videtur ademisse. Novell. de testib. 90, cap. 6, quam confirmavit Leo, Novell. 49.

Vers. 929. Hi versus usque ad 939 relati sunt in *Synopsi* Attaliatæ, partim sub nomine scholii Pselli, partim Attaliatæ. Vid. Harmenop. dict. tit. 6, n. 15, 16. l. presbyteri viii ; l. Nec honore vii ; C. De episc. et cler. ; Novell. De sanctiss. episc. 123, cap. 7. Porro vers. 936. forte ὀπισθολάζουσι, legendum, et vers. 938, ἀληθῆ, ut apud Attaliat., vel ἀληθές. Vers. 939. Harmenop. ibid. ii. 31 : Ἐπὶ τριάκοντα χρυσίου λίτρας, καὶ δύο ἀρκοῦσι πρὸς μαρτυρίαν, καὶ μέχρι δὲ πενήκοντα τρεῖς ἀρκοῦσι. Vid. l. ubi numerus D. De testib. ; l. testium xvi, C. cod.

Vers. 954. Nota in hac ἀναργυρίας exceptione, aliud longe esse asseverare debilum solutum esse, quæ sane exceptio ad 30 annos durat, imo vix deliniri potest, cum incertum sit, quo tempore creditor acturus sit, ac nisi ad ejus petitionem opponatur : aliud debitorem dicere, sibi pecuniam quam scriptura confessus est, numeratam non esse : hæc enim querela (ita Græcis μέρις) olim

quinquennio, hodie biennio terminatur : l. In contractib., C. De non num. pec. ; aliud creditorem dicere, pecuniam quam acceptam et solutam scripsit, sibi a debitore non esse numeratam ; hanc enim exceptionem intra triginta solum dies a conscripta securitate creditor potest opponere, d. l. In contractib., § Super cæteris. Atque ita recte Græci notant, lib. xxiii *Basilic.*, hoc tit. : Ἡ μὲν γὰρ διετία τότε δίδεται, ὅτε ἔχει χειρόγραφόν τις ὡς μέλλον δανείσασθαι, καὶ λέγει ὑστερον μηδὲν εἰληφέναι : Tunc dari biennium, cum quis chirographum a debitore accepit tanquam ei crediturus, qui deinde dicit, se nihil accepisse. Ἡ δὲ τριάκονθημερία, ὅτε ὁ χρεωστούμενος ποιήσει ἀπόδειξιν, ὡς εἰληφώς ἡ ὄλον, ἡ μέρος. Tunc vero triginta dies, cum creditor securitatem fecerit, quasi totum debitum, vel ejus partem receperit. Diversa item ratio est in dote : si quidem in dotalibus instrumentis, ut fieri mos est, numerata et soluta dos dicatur, marito vel successoribus decennium aut aliud tempus statutum competit ad excipiendum. Novell. 100 ; si vero dotalib. instrumentis confectis, securitas extra ea instrumenta de dote soluta scripta sit, nulla exceptio opponi potest, d. l. In contractib. Græci adhuc, cum κατὰ εἶδος προΐκος ῥητῶς ἐμφέρεται τῇ ἀποδείξει, species dotis nominatim securitate enarratur, præclusa est omnis exceptio ; at cum καθ' ὁμάδα δηλοῦται ἐν ταύτῃ in genere in ea dos soluta declaratur, competit jam supra definitum tempus. Ita Harmenop. lib. ii, tit. 2, § 7, quod vice scholii habetur lib. xxxiii. *Synops. Basilic.*

Vers. 975. Modo inter eos aliquod negotium non agatur, ut si alter testamento sit hæres scriptus, l. Qui testamento. xx § Quæcumque ; D. De testam. § In testib., Sed et si filiusf. l. eod. Vers. 977, ex Novell. Leonis 41, cum jur. civili et Justiniano septem testes adhibeantur. Vers. 979, intellige de eo qui cautionem a testibus subsignatam a debitore suo accepit, qui sane intra 30 annos agere potest. Vers. 984, necesse autem habet vel jurare, vel referre : nescio an hoc vers. 983, ἤλατο, debeat reponere. Vid. l. Jusjurandum xxxiv, § Ait prætor., De jurejur. ; l. Delata ix, C. eodem.

Vers. 986. Sine dubio loquitur Psellus de eo qui, ubi jusjurandum detulit, eo tamen pondum præstito, pœnitentia ductus, quippe qui novas probationes reperit, adversarium jurare non vult. Illi enim antequam lis sententia definita sit, relicto juramento, ad alias probationes transire permittit., l. Jusjurandum ii, C. De reb. cred. et jurejur. Μεταπηδῶν πρὸς ἑτέρας ἀποδείξεις, αἰνεῖ *Basilica*. Ita ut velit jurejurando non exacto, extra juramentum licere ab una defensione ad aliam desilire ; quod lite jurejurando terminata non licet.

Vers. 987. Hic est ordo Harmenop., ut post tractatum de testibus, de jurejurando, et instrumentis, lib. i, a tit. 6 ad 8, de pactis verba faciat tit. 9, quem sequitur Psellus, qui hanc divisionem conventionum recte exposuit ex mente Ictorum l. v, vi, vii, D. De pact. Vers. 996, manifestum est hic οὐκ abundare. Vers. 1005, repondendum est δμόνομον ἀγωγὴν, vel ἐναγωγὴν, ex l. Jurisgentium vii, § 1, D. De pact.

1019. Recte Psellus rem enarrare demonstratione actionem præscriptis verbis dixit : nam ubi contractus nomen non occurrit, ex quo agi possit, et inter partes aliquid actum et conventum est nominatim, contra quod aliquid fit ab altera partium, datur actio præscriptis verbis, si nimirum pacta et verba ad rem faciendam, vel dandam intercesserunt : quare optime Græci : Πραεσκριπτις βέρβις ἡ τῶν συμπεφωνημένων ῥημάτων ἀγωγὴ : quod sine rei narratione et demonstratione non sit ; maxime si nihil conventum sed aliquid actum quod mea intersit dicam, tunc enim facta rei narratione (cum ex verbis quæ nulla præ-

scripta sunt a partibus, actio præscr. verb. dari non possit actio in factum dabitur : utraque incerta est, ut docte Paellus, propter incertam actoris intentionem, quæ condemnatione ejus quod interest definitur, id autem quod interest incertum est, vid. l. *Juris gentium* vii, D. *De pact.* l. i, ii, iii, et tot. tit. D. *De præscr. verb.* Utraque quoque certo nomine caret : præscr. tamen verbis proprius ad contractum accedit, licet utraque detur quasi contractum sit.

Vers. 1022. De pactis ex continenti, et ex intervallo, quæ informant actionem, quæ contractibus insint, quæ exceptionem pariant, quare et quomodo nuda sint, consule l. vii, D. *De pact.* ; Cujac. eo tit., et doctissimum responsum de nudis pactis, quod tom. II *Juris Græco-Rom.*

Vers. 1032. Vide tit. I. et D. *De rer. divis.* Videntur autem hi versus extra ordinem esse, ut 1038 subnectendus tractatui de mutuo et creditoribus, quem intellige cum distractum est pignus jure, puta a priore creditore, vel cum usucaptum a tertio bonæ fidei possessore : tunc enim cessat in rem hypothecariam, at personali contra debitorem agi potest. Vid. l. i, C. *Si advers. cred. præscr. oppon.* ; l. *Cum notissimi* vii, C. *De prescr.* 30 vel 40 ann. Forte et vers. 1042, 43, 1053, in ordinem cogendi sub tractatu de actionibus in littera E et F.

Vers. 1043. Ex l. i, D. *De suis et leg.* Vers. 1047, et ante, et post testamentum, et sine testamento codicilli scribi possunt. l. *Ante tabulas*, D. *De jur. codicill.*, quibus nec dari nec adimi directo hæreditas potest nec conditio hæreditati apponi ; fideicommissaria tamen potest, l. ii, l. vi, l. x, *De jur. codic.* ; l. xxvii, D. *De cond. instit.* ; l. lxxv, ad senatusconsultum Trebell. Quare versu 1050 lege, εἴ μὴ κληρονομία, vel quid simile. Vers. 1053, l. *Stipulationum* v, D. *De verb. oblig.*

Vers. 1057. Putarim hic deesse copulam ; vult enim Psellus testamentum authenticum paternum et pupillare, unum et idem esse testamentum, licet dum et diversæ sint hæreditates patris et filii, l. *Minoribus* ii, § *Prius* 4, D. *De vulg. et pup.* Vers. 1059, irriti testamenti exemplum affert, et quo casu qui duo testamenta fecit intestatus decedat : primum enim secundo perfecto rumpitur, hoc vero repudiante hæreditatem hærede sit irritum : isque est secundus modus àκυρομένης διαθήκης ex quatuor ab Harmenop. relatis : quare vers. 1063 lege τούτην μὴ ὑπερχόμενος. Vers. 1065, vide diversos irriti testamenti modos apud Harmenop. lib. v, tit. 5, Περὶ ἀνατροπῆς διαθήκης, ubi τρία πάθη ταῖς διαθήκαις παρενοχλεῖν αἰτ. ῥήξιν, ἀκυρωσίαν, ἀτέλειαν, omisit μέμψιν de qua tit. seq. 6, de his, D. *De injust. rupt. irr.* Vers. 1072, puto potius ad querelam inofficiosi, quæ ob tentata legitima (τρίσμερος, τρίτον, μερίδιον Græci vocant) excluditur, hos versus pertinere, quam ad versum numerum (ut interpretatus sum), licet verum sit ultimam hujus operis partem solum superesse, ita ut jam duæ partes exactæ sunt : dubium facit vox λόγος : at Gloss. *Basil.* vocant φαλκιδιον, τὸν τέμνοντα λόγον.

Vers. 1073. Hæc ultima hujus *Synopses* pars excerpta est a Psello e libris 60 *Basilicon*, quorum *Synopsis* eam nobis curiose investigantibus opem attulit, ut in horum versuum ordine nihil quidquam desiderari existimem. Itaque oritur a tit. 2, lib. ii hic versus ex l. *Hominiis* clii, D. *De verb. sign.* Græci ibi : Τῆ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ καὶ ἀνῆρ. καὶ γυνή δηλοῦντας. Vers. 1075. l. *Verbum* viii, § 1 D. *De verb. sign.* ; *Basilic.* : Τῆς ἀγωγῆς τὸ ὄνομα οὐ δηλοῖ τὴν παραγραφὴν, attamen qui excipit, licet reus, ut in jus vocetur, actor videtur, l. i, D. *De except.*, idque vult versus 1067. Vers. 1082, l. *Partum* xxvi, D. *De v. sig.* ; *Basilica* : Ὁ τοκατὸς τῆς κλοπιμαίας, οὐκ ἔστι μέρος αὐτῆς. Vers.

1084, l. *Usura* cxli, D. *De verb. sig.* ; *Basilica* : Ὁ τόκος τῶν ἀργυρίων οὐκ ἔστι καρπός. Vers. 1085, junge his versibus l. *Alienationis* xxviii, § ult. ; l. xxix ; l. *Sæpe* liii ; l. *Triplici* cxlii, D. *De verb. sig.*, et lege, Ὁ μὴ συμπλοκὴν ἔχων, μὴ τορὴν λόγος. Vers. 1094, explicata ex l. *Palam* xxviii, D. *De verb. sig.* Vers. 1111, l. *Litis nomen* xxxvi, D. *De verb. sig.* Vers. 1113, l. *Armorum* xli, D. *De verb. sig.* Vers. 1114, l. *Liberationis* xlvii, D. *De verb. signific.* Vers. 1108, l. *Cedere* ccxiii, § *Lata* ; l. *Lata* ccxxiii, l. *Magna* ccxxvi, D. *De v. sig.* Vers. 1109, l. *Qui venenum* ccxxxvi, § *Glaudis*. D. *De verb. sig.* Vers. 1111, l. *Filii* lxxxi, l. Ἡ τῶν τέκνων εἰν, *Liberorum* ccxx, l. *Appellatione* ia, l. *Justa* cci, D. *cod. l.* ; hic autem lege πάππος. Vers. 1113, l. *Absentem* cxcix, § *Abesse*, D. *cod.* Vers. 1117, l. *Pecuniæ verbum* clixviii, l. *Pecuniæ nomine* ccxxii, D. *cod.* Vers. 1121, l. *Lata* ccxxiii, § *Amicos*, D. *cod.* Vers. 1124, l. *Vinculorum* ccxxviii, D. *cod.* ; lege hoc versu ἔστι καὶ τῶν ἰδίων. Vers. 1126, l. *Plus est* xxii, l. *Restituere* xxxv, l. *Hæc verba* lxxxi, l. *Restituere* lxxv, D. *De verb. sig.*

Vers. 1129. Lib. ii *Basil.* tit. 3, est de regulari juris, quo supra decurso a Psello, sequitur tit. 4, Περὶ ἀγνοίας νόμου ἢ φάκτου, ex quo certum est κανονικῶς τὴν μὲν τοῦ φάκτου ἀγνοίαν οὐδένα βλάπτειν, τὴν δὲ τοῦ νόμου πάντας βλάπτειν, cap. 8, eo. tit.

Vers. 1131. Tit. quintus lib. ii *Basil.* Περὶ βασιλικῶν ἀντιγραφῶν, l. pen. C. *De precib. imp. off.*

Vers. 1133. Omissis tractatibus rerum ecclesiasticarum, et officiorum qui ad librum septimum concluduntur ex eod. lib., tit. de judic. et juridic., colligit hunc versum l. *Placuit*, C. *De judic.* Vers. 1134, l. *Properandum* xiii, C. *cod.* Vers. 135, ex tit. eod. lib. Περὶ τῶν προσφευγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν. Vide C. *Ne lic. potent. patroc. litig. præst.* Vers. 1137, eod. lib. vii, tit. Περὶ προθεσμιῶν, etc., l. ii et ii, C. *De usur. rei jud.*

Vers. 1139. L. viii *Basil.*, tit. Περὶ ψήφων δικαστικῶν. Vid. l. *Falsam* iii, l. ult., C. *Si ex fals. instrum. vel testim.*

Vers. 1141. Ex lib. x *Basil.*, qui de restitutionibus, tit. Περὶ φόβου. Vers. 1143, Περὶ δόλου, l. i, D. *De dol.* Vers. 1145, tit. Περὶ ἀψηλίτων, cap. 8.

Vers. 1146. lib. xi *Basil.*, ex tit. *De transactionibus*, cap. 1 et cap. 45, unde l. i, D. *De transact.* l. *Præses* xii, C. *cod.* Vers. 1148, eod. tit. them. 17, restituc. Vers. 1149, eod. tit. cap. 26, l. *Transfigere* xviii, C. *De transact.* Vers. 1153, eod. tit., cap. 45, l. *Transact.* xxxviii, C. *cod.*

Vers. 1155. Lib. xii *Basilic.* lit. Περὶ κοινωνίας, cap. 1, ubi lege ἢ ἀπὸ καιροῦ, ἢ ὑπὸ ἀίρεσιν. l. i, D. *Pro soc.* Vers. 1156, eod. lib., tit. Περὶ κοινῶν πραγμάτων : ideoque majores etiam adversus eam restituuntur lib. iii, C. *Commun. utriusque jud.*

Vers. 1161. Lib. xv *Basilic.* tit. Περὶ ἐκδικουμένων, etc., l. *Idem Pompon.* v, § *Idem scribit*, D. *De rei vindic.* Vers. 1163, eod. tit., l. *Julianus* xxxvii, D. *cod. tit.* Vers. 1167, eod. tit. ex l. *Si fundi possessor* liii, D. *cod.*

Vers. 1169. Lib. xvi *Basilic.*, tit. Περὶ χρήσεως καρπῶν, cap. 7 et 27 ; l. *Si pendentes* xxvii, § 3 ; l. vii, § 2, D. *De usufr. et quemad.* Vers. 1170, eod. lib. xv, tit. 8, Περὶ χρήσεως καὶ οὐκίσεως, cap. 15 ; l. *Eum ad quem* vii, C. *De usufr. et habitat.*

Vers. 1175. Lib. 18 *Basil.* tit. 3, Περὶ ὑπεξουσιῶν, ex l. i, § *In filios*. D. *Ad senatus consultum Mucedon.* : Οἰσοσθήποτε ἀξιωματικὸς ὑπεξούσιος κεκόλυται δανίζεσθαι : πλὴν τοῦ ἔχοντος ἰδιοκτητὸν πεκοῦλιον, δανείζεται γὰρ μέχρι τοῦ πόσου τοῦ ἰδιοκτητὸς πεκοῦλιου. Vocant Græci eum ἀξιωματικὸν qui potestatem aliquam vel magistratum ex-

erret : et quid dignitatis nomine filio qui in dignitate est, qui forte decurionalum, l. ii, D. *Ad municip.* ; vel ἀγωνοθεσίαν suscepit, l. *Si filia* xx § *Neratius*, D. *Fam. ercisc.*, a patre datum est, non conferri dicit ex l. i, § *Se an. id.* 16, D. *De collation.* Harmen. lib. v, tit. 8, n. 29, his verbis : Οὐ συνεισφέρουσι τοῖς ἀδελφοῖς οἱ ἀξιοματικοί. Ita Matthæus Monachus, στοιχ. A. tit. Περὶ αἵρετ. hæreticos dicit, μήτε ἀξιοματικούς γίνεσθαι, μήτε διδάσκειν, etc.

Vers. 1173. Lib. xix *Basilic.*, tit. Περὶ ἀγοράσεως καὶ πράσεως, l. *Cum ipse tutor* v, C. *De contrah. empt.* ; l. *Si in emptione* xxiv, D. eod. vers. 1179, eod. tit., l. iii, C. *Quæ res ven. non poss.* Vers. 1182, tit. 8, cap. 1, l. i. D. *De act. empt. et vend.* Vers. 1184, eod. tit. cap. 11, quod accipe de stipulatione duplæ, de qua intelligenda l. *Ex empto* xi, § *Idem Neratius* et seq., D. *De action. empt.* Vers. 1189, eod. tit., cap. 65, l. *Expulsos* ult. C. *De act. empt.* Vers. 1191, eod. tit., cap. 66, l. i, C. *De reb. al. non al.* Vers. 1197, Forte hic versus erat sub tit. *De re permutat. præsc. verb. vel. de leg. commissor.*, qui hoc eodem libro *Basil.* exstant.

Vers. 1201. Eod. lib. xix. tit. Περὶ ἀναλύσεως πράσεως 10, cap. 41 et 54 ; l. *Quæro* lviij, § *ult.*, D. *De ædil. ed. et lib.* xxii *Basil.*, tit., cap. 4, quod ita lege, Ὁ ἀγοραστής δεικνύει τὸν δοῦλον πρὸ τῆς πράσεως πεφυκέναι, l. *Emptorem* iv. D. *De probat. ex punctis illis*, ἐὰν μὴ δείκνυται, quæ ex cap. sequenti irrepperant. Vers. 1203, eod. tit. 1, Περὶ ἀποδείξεων, l. *Census* x, D. eod., quæ Attaliata in *Synopsi*. tit. 16, *De testib.* Vers. 1204, eod. lib. xxii, tit. Περὶ βεβαιώσεως. *Vid.* Novell. 73, *De fid. instrum.* Vers. 1208, eod. lib., tit. Περὶ ὅρκου, cap. 1, l. i, D. *De jurejur.* Vers. 1209, *ibid.*, cap. 1, l. iii, in p, D. eod. Vers. 1210, ex l. *Sed si possessori* xi, § *Proinde*, D. eod. Vers. 1212, eod. lib. et tit., c. 26 ; l. *Eum qui* xxx, D. *De jurejur.* Vers. 1217, eod. tit., cap. 34, l. *Jusjurandum* xxxiv, § *Ait prætor*, D. *De jurej.* Vers. 1219, eod. tit. cap. 50. l. *Si quis jusjurandum* xi, C. *De reb. cred. et jurejur.* Vers. 1219, lege, ἐνδίκου ὄρκου, juramenti quod in litem præstatur ; ita scholium a C. Labbæo relatum, quod est Attaliatæ in *Synopsi*, tit. 18 *De jurejur.*, et in *Basilic.*, licet alio in scholio scriptum sit, Καὶ ὁ ἐν Αἰτρε, ita lego, ἤτοι ὁ ἐν δίκῃ - et in *Basilic.* hoc tit., cap. 4, τὸν ἐν δίκῃ ὄρκον, ut et cap. 10. De eo autem qui in hoc litis æstimandæ causa juramento pegeravit, non facile quæri solet, ait Paul. l. ult., D. *De in lit. jur.*, quemadmodum de perjuria ejus qui decidendæ litis causa juravit, quæritur ; l. *Si duo* xiii, § *ult.*, D. *De jurejur.* ; l. *ult.* ; D. *De crim. stellion.* ; idque voluit Psellus, hoc loco, ex cap. xi dict. tit. *Basilic.*

Vers. 1225. Lib. xxiii *Basilic.*, tit. Περὶ τόκων, cap. 27, l. *Placuit* xxix, D. *De usur.*, ex qua lege hic sita τόκον, Vers. 1227, eod. tit., cap. 61, l. *Si non sortem* xxvi, D. *De cond. indeb.* ; l. *Indebitas* xviii, C. *De usur.* ; hic lege, πρὸ τοῦ. Vers. 1231., usuræ κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ χρόνον, per tempora et minutim solutæ, non poterant jure antiquo in duplum computari, licet eodem jure usuræ duplum non excederent. L. *Usuræ* x, C. *De usur.* ; at ex Constitutione Justiniani, κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ χρόνον, ἢ κατὰ μέρος solutæ usuræ, τὸ διπλῶ συμψηφίζονται, vel, quod idem, τὸ διπλοῦν τοῦ χρέους οὐχ ὑπερβαίνουσιν, lib. xxiii *Basil.* eod. tit., cap. 72 et 73 ; quam Justiniani constitutionem in penul. et ult. C. *De usur.* divisit Leunclavius : cum sit Novell. Justin. 121, et Novell. 438, quam alibi Græcæ non habemus.

Vers. 1233. Lib. xxiv *Basil.*, tit. 4, cap. 12, l. *Cum quis* 12. D. *De condict. caus. dat.* quam auctor *Synops. Basil.* transtulit ad tractatum de donationib. lib. xlvii, tit. 3. Vers. 1236, eod. lib.

lit. 1, cap. 21., relato in *Synops.* lib. lvi, tit. 3, l. *Si a patre* v, l. *Fideicommissum* vii, C. *De condict. ind.* Vers. 1238, hoc lib. xxiv, tit. 4, cap. 2 ; habetur *Synops.*, lib. vii, p. 77 ; de eo agi hoc libro patet ex tit. 24 *Synops.* Attaliat. *Vide* l. u. C. *Ne uxor. pro mar.* l. ix ; C. *De bon. prosc.* ; Novell. 134, cap. ult. Vers. 1239, eod. lib. xxiv, tit. 6 ; cap. 4 ; retulit auctor *Synopseos* lib. xxxvii, tit. 8. *Vide* l. *Si procurator* 6, § *ult.*, D. *De cond. indeb.*

Vers. 1241. Lib. xxv *Basil.*, tit. 3, l. *Cum debitor* vii, D. *In quib. caus. pign. tac. contrah.*, ubi Hottomanum negative legentem arguit Pselli ἀτοχον χρέος. Vers. 1244, eod. lib., lege δημοσίου, l. *Si hypothecas* viii, C. *De remiss. pign.* Vers. 1246, *ibid.*, l. *Creditor* iv, C. *De distract. pign.*

Vers. 1248. Lib. xxviii, *Basil.*, tit. 4, cap. 8 et 12, l. *Cum te sponsæ* ix : l. *Si mater vestra* xii, C. *Donat. ant. nupt.* Vers. 1250, eod. lib. xxviii, cap. 54 ; ex Novell. Justin. 117, cap. 2, qui τοὺς μεγάλους ἀξί κεκ, μέχρις Ἰλλουστρίων dixit, loco Protospathariorum, ut Harmenop. lib. iv, tit. 6, n. 16. Recte utruinque, nam ex Gloss. *Basil.* Ἰλλούστριοι, πρωτοσπαθάριοι, Ἰλλουστρίων, ἀξιοματικῶν, ἢ συγκλητικῶν. Vers. 1253, eod. lib. xxviii, tit. 6, cap. 1 ; ex Novell. Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν 12, cap. 1 ; Γάμον ἀθέμιτον καὶ ἐναντίον τῆ φύσει ὄν ὁ νόμος ἴκαστόν τε, καὶ νεφέριον, καὶ δαμνάτον ; *Basil.*, ubi, Ἀθέμιτόν τε, καὶ παράνομον καὶ κατὰκρίτον.

Vers. 1256. Lib. xxix *Basil.*, tit. 1, forte cap. 118, quod in *Synopsi* desideratur, ex l. *unic.*, § *Videamus*, C. *De rei uxor act.* ; Harmen. lib. iv, tit. 8, num. 52 : hic forte lege αὐτεξουσία γαμετῆ, et vers. 1258, et δ' ἔστιν ὑπεξουσία. Vers. 1260, eod. lib., tit. 1, cap. 63, l. *Mutu* 73, § *Manente*, D. *De jur. dot.*, et lib. xxviii. *Basil.*, tit. 8, cap. 20, l. *Quamvis* xx, D. *Solut. mat.* *Vid.* Harmenop. dict. lib. tit. 9 in princip. Vers. 1263, eod. lib. xxiv, tit. 10 ; *Vid.* l. 1, 2, 3, 4, 5, 6 et seqq., D. *De impens. in res dot. fact.* Mendosus, quidem videtur versus 1272, nisi ad superiorem retuleris. Vers. 1275, habetur tit. Περὶ ἀγωγῆς ἀφαιρέσεως πραγμάτων, lib. xxviii, tit. 11 *Synops.*, sine dubio extra suam sedem, cum lib. xxix verset Psellus. Vers. 1275, eodem lib. xlix, tit. 1, cap. 91 ; *Vid.* l. *Quæties* v. l. *Cum dotem* x, C. *De jur. dot.*, l. *Plerumque* xviii, C. eod. *Vid.* Harmen. eo cap. 61 lib. iv, tit. 8, num. 5, Vers. 1276, neque mater pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna causa, et probabili, vel lege specialiter expressa ; neque pater de bonis uxoris suæ invitæ, ullam dandi habet facultatem, l. *Mater*, xiv, C. *De jur. dot.*, Οὐ μόνον οὐκ ἀναγκάζεται ἡ μήτηρ προικίσαι τὴν θυγατέρα αὐτῆν, ἀλλ' οὐδὲ ἀνὴρ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῆς μὴ θελούσης : quod secus in patre qui lege Julia filiam dotare cogitur. L. capite 9, D. *De tit. nupt.* Vers. 1279, eod. lib. *Basil.* xix, tit. 1, cap. 113 : Γονὴ καὶ συνισταμένων ἔτι τῶν γάμων ἐὰν ἀπορον ὁρᾷ τὸν ἀνδρα, δύναται ὑπὲρ προικὸς, καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ἔξω προικῶν διακρατῆσαι τὴν αὐτοῦ οὐσίαν, ὡς ὑπὸ ὑποθήκης : ita legit. Harmenop. dict. tit. 8, n. 38, l. *Ubi adhuc* xxix, C. *De jur. dot.* Parapherna dixi ἐξώπροικα secutus Gloss. *Basil.*, Παράφερα ἐξώπροικὰ, οὕτω φασὶ καθ' Ἑλληνικῶν. Sic enim ibi legendum et dict. loco *Basilic.*

Vers. 1286. Non liberorum numerus, non militia, non dignitas, non solus ipse patris consensus, filiam sui juris facit : certis modis patria potestas constituitur, natura, et adoptione ; certis item modis solvitur, natura, iterum vel casu et emancipatione. Non nudo consensu, patria liberi potestate, sed actu solemnī, vel casu liberantur : nec causæ quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solemnitas quæritur. Aiunt Imp. l. *Non nudo* iii, C. *De emancip.*, actu solemnī, scilicet emancipatione, quæ νόμιμος οὐσα ἢ πρᾶξις : Theoph. § 4, l.

De exhered. lib. πράξις ἀπλῶς, § 6 *Quib. mo. jus patr. potest sol. actus, et legis actio lictis.* Cæterum hic versus collectus est ex lib. xxxi *Basil.* tit. Περὶ γονέων καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ὑποταγῆς. Vers. 1283, eod. lib. xxxi, tit. 2, cap. 4, ex *Novell.* 89, cap. 12, § Ἰνα μή. 2.

Vers. 1300. Lib. xxxiii *Basil.* tit. 1 Περὶ υἱοθετούντων, cap. 52; quod habet apud Theophilum § 9 Τῶν γὰρ εὐνουχῶν. l. *De adopt.*, et *Rarmonop.* lib. ii, tit. 9 Περὶ υἱοθεσίας. Vide l. *Spadonum* cxxviii, D. *De verb. sig.*, ad quorum nominum differentiam observa locum Pauli Medici. lib. sexto, quo εὐνουσμὸν faciendū varios modos affert. Quidam, inquit, fiebant excisione testium, quidam veteri etiam cum testibus, qui mingeabant fistula ænea ut nunc quoquo quibus ob morbum ea pars est secta. Quidam fiebant testiculorum attritione, ea vero erat: puella in balneo demisso paulatim testiculos atterere, usque dum velut dissipati evanescerent, atque contorquere, ut vena quæ illis alimentum defert, velut modo interciperetur, atque ita illi tabescerent. Itaque erant eunuchi testibus excisis, solis, aut etiam cum veretro: et contritis, qui propterea vocabantur thlibiæ, etc.

Vers. 1303. L. *Tunc autem* ii, D. *De injust. rupt.* lib. xxxv *Basilic.*, ubi de testamentis agitur, et tit. 2 Περὶ ἀτελοῦς διαθήκης, ut patet ex tit. 32 *Synops.* Attal.; auctor tamen *Synops. Basil.* lib. xxxix, hunc titulum scripsit, nisi forte divisus est in ipsis *Basilicis*, ibi cap. 2: Ἡ ἀτελής δευτέρα τὴν πρώτην οὐ ῥήσσει· et tit. 20 lib. xxxv, cap. 2: Εἰ μὴ τελείαν τις ποιήσει βούλησιν, οὐκ ἀκυροὶ τὴν πρώτην, elegantī ratione petita ex *Novell.* 107, cap. 2: Ὥγε ἐξῆν διαρρήξαι τὸ γινόμενον, καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βούλησιν, δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην, ἣ προσήκει κρατεῖν· illi enim licuit quod factum rumpere, et aliam condere voluntatem, quæ ipsius supremam (interpres Latin. habet perfectam) sententiam demonstraret, quam valere convenit.

Vers. 1306, eod. lib. xxxv, tit. 1, cap. 7. l. *A qua ætate* v, D. *Qui test. fac poss*

Vers. 1307. Non fallor si hos versus refero ad tit. *Si quis aliquem testari prob.*, cujus l. ii Paulus ait: Si quis dolo malo fecerit, ut testes non veniant, et per hoc deficiatur facultas testamenti faciendū, denegandæ sunt actiones ei qui dolo fecerit. Græci referunt lib. xxxv *Basilic.* tit. 3, cap. 2: Ὁ κατὰ δόλον κωλύσας τοὺς μάρτυρας εἰσελθεῖν, ἐκπίπτει τοῦ κλήρου, ejus prohibitiones hoc elegans exemplum affert Psellus, si peregere evacatis testibus sumptus et viatica quis denegat, is enim accedere prohibet, cum propriis sumptibus accedere testes non debeant, et, ut ait Caius l. *Sed si quis* vii, D. *Quemad. test. ap.*, sit iniquum, damnosum esse cuique officium suum: quare testibus ab eo qui producit et evocat dari debere impendia rescripsit Adrian, l. *Testium* § *Gabinio*, D. *De testib. et imp.* sumptus competentes dari l. *Quoniam* ii, C, eod., et sumptus iisdem ad faciendū itineris expeditionem præbere debent, cum id ipsa justitia persuadeat, ab eo hoc recognosci, qui evocandi personas sua interesse crediderit; l. *Eos*, 6, § 2, C. *De appellat.* Vers. 1310, eod. l. xxxv, tit. 7, cap. 1. Vid. tit. D. *De his quæ intestam. del.* et lege versu 1311: Εἰ δ' οὐκ, ἐρρίψθω εἰ δ' ἄλλως, ἐρρίπται. Vers. 1312 et seqq., ibid. tit. 12 Περὶ αἰρετικῶν ἐνστάσεων.

Vers. 1319. Lib. xxxvi *Basil.*, tit. 1 Περὶ κωδικέλλου.

Vers. 1324 Lib. xxxvii, *Basilic.* tit. 7, cap. 8, ubi τοὺς λόγους ἀποδώσει· l. *Tutor* vii, § *ult.*; D. *De adm. tut.*: *Lucius* xlvii, § 3, eod. t.,; l. i, § *ult.*; D. *De usur.* Vers. 1326, ex eod. lib. vel ex xxxviii, quo etiam de tutorib. agitur. Si enim tutor per interpositam personam rem pupilli emerit, in ea causa est, ut emptio nullius momenti sit, l. *Pupillus* v,

§ 3. D. *De auct. et cons. tut. ut si uxor*, l. *Cum ipse tutor*, v, C. *De contrah. empt.*

Vers. 1328, lib. *Basil.* xxxix, tit. 1 Περὶ τῆς κατὰ διαθ. μέμφ. Lego hoc versu εἰ μὲν μετὰ πρὸς τῆς κατὰ διαθ., nam quamvis instituta in officiosi accusatione, res transactione decisa sit, tamen testamentum in suo jure manet, l. *Si suspecta* xxv, § 2, D. *De inoff.*, quia privatis pactionibus, non dubium est non lædi jus cæterorum, quare nec transactione testamentum rescissum videri potest. Vers. 1331, intellige μέμφιν κατὰ διαθ., de eo accipe qui se adoptatum credidit a femina, et eam suam matrem adoptivam falso esse existimarit, l. xxix, § *Quoniam*, D. *De inoff.*, et ita explica cap. 20, them. 4, tit. 1, h. lib. xxxix, cum alioquin adoptatus ex imp. rescripto ad exemplum adrogati quartam habere debeat.

Vers. 1334. Ex lib. xi *Basil.*, in quo agitur περὶ διακατοχῆς. Vid. l. *Servus* vii, § *Impubes*; l. *Si pupillo* xi, D. *De bon. poss.* Tutor autem honorum possessionem pupillo competentem repudiare non potest, tutori petere permissum est, non etiam repudiare, l. *Tutor* viii, D, eod.

Vers. 1341. Hæc ascendentium, descendentium, et collateralium successio excerpta est ex *Novell.* 148, cap. 1 et 1; et descripta est a Leone lib. xlv *Basilic.*, tit. 3 Περὶ βαθμῶν, ubi tamen male contra parentes, vel cum ipsis, admittuntur una cum fratribus, fratrum filii, cum *Novella* 127 id demum introductum sit. Psellum autem vers. 1342 ita accipe, ut velit, liberis solis nullo admissa neque etiam ascendentibus, vel thiiis, omnes hereditatis partes sine divisione abundare et superesse.

Vers. 1343. Ex rescripto Adriani, atque ideo servatur donec partum ediderit, l. *Imperator* xviii, D. *De stat. hom.*, quæ lex sine dubio scripta fuit l. xlvii *Basil.* tit. Περὶ ἀνθρώπων ἐλευθέρων, Vers. 1345, ex eod. lib. xlvii, *Basil.*, tit. 3, cap. 4. Vid. tit. *De rer. divis* l et D.

Vers. 1358. Affectionis gratia, neque honestæ, neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ: honestæ erga bone merentes amicos, vel necessarios; inhonestæ circa meretrices, l. *Affectionis* v, D. *De donat. quæ habetur*; lib. xlvii *Basil.*, tit. 1: *Militi tamen focariæ donare non licet* l. *Si ancillam* ii, C. *De donat. inter vir. et uxor.*; at hæredem institui posse arguit vetus inscriptio sepulcri Aurelii Vitalis militis (Valeria Faustina focaria et hæres ejus), pag. 1107, inscript. *Græc. Focarias ad exemplum militum dixerunt sacræ militiæ cingulo cinctorum συνασχεύσας*, de huib. *Concil. prim. general.*

Vers. 1352. Ultra librum xlvii non versat Psellus *Basilica*, quæ ad lx librum a Leone perducta sunt, forte quia quæ reliquis libris scripta sunt, jam hoc opere enarraverat. Illis additum εὐνουσμῶν graduum hic testatur, is ipse forsitan quem in suis institutionibus depingi voluit Justinianus, quem nobis auctor *Synopseos* invidit.

Vers. 1356. Forte hic legendum νέον νόμον, nam et illi *Novellæ* iambus νέον νόμον τίθησι Ῥωμανός ἀναξ præfixus est, est autem prior *Novella* de prædiis a potentioribus quovis titulo occupatis, de quo item Basilii in *Porphyra* nati, ambas ex editione Leunclavii lib. ii. *Jur. Græco-Roman.* consule, et observationes ad earum aliam Caroli Labbæi viri eruditissimi. Nobis enim (quibus sola interpretatio in animo erat) otium id, quo inviti sine libris in patria extorres fruimur, has breves adnotationes elicit, ne in desidiam ipsum immutaretur: quas, qualescunque sint, studiosa legum juvenus, tibi enim scripsi, utiles tibi precor, et æternæ sapientiæ a quo omne donum, consecro. *Narbone Marcio. Kalend. Decemb., anno salutis 1630.*

Θεῶ δόξα καὶ χάρις.

Jam hoc opus ad umbiculum typographus perduxerat, cum beneficio R. P. Jacobi Sirmundi duo

Pselli poemata accepi, quæ sine dubio Michaeli imp. inscripta huic *Synopsi* adjuncta erant. Ubi enim vir sapientissimus leges imperatorum brevi compendio edocuit, fidei nostræ et canonum notitiam perstringens eadem brevitate eodemque stylo,

eorum epitomen his versibus composuit, quorum ipsa initia aliud procul dubio legum opus eos subsequi demonstrant. Non itaque abs re me facturum putavi, si ut prelo urgente mihi licuit, vix exscriptos hos versus *Synopsi* subnecterem.

(*Pselli Opuscula de quibus hic Bosquetus, De dogmate et Oblatio Nomocanonis exstant supra col. 811 et 919.*)

CORNELII SIEBEN

JURISCONSULTI

SPECIMEN OBSERVATIONUM CRITICARUM IN PSELLI SYNOPSIS LEGUM.

Plurima superesse in Novellis cæterisque jurisconsultorum Græcorum reliquiis, quæ vel non intellecta ad hunc usque diem, vel corrupta leguntur, qui litteras amant. Jurisconsulti confitentur omnes. Imprimis vero Psellum in *Synopsi* legum, multis iisque fœdissimis deformatum viliis deprehendi. Habuit hic libellus Bosquetum Narbonensem jurisconsultum, interpretem minime felicem. Multa, quæ remedio egabant, fugerunt ejus industriam. Non desunt quoque, quæ pro desperatis intacta reliquisse videtur. Plura præterea corrupta et ita sua versione pervertit, ut nihil minus quam cum juris nostri regulis convenire existimem. Exempla, ex pluribus quæ ad manum sunt, pauca edere decrevi, et si non displicere intelligam, auctior forte et emendatior Psellus prodibit in lucem. Quod ad capita Juris Romani attinet, de quibus hic agitur, paucis omnia indicare potius, quam pluribus illustrare volui. Repetenda ita fuissent quæ ab aliis locis scripta et repetita inveniuntur, modumque egressus in scribendo forem, quem statuerunt celeberrimi *Miscellaneorum observationum* editores.

Vers. 61. Κὰν εἴ τις ἀκριβῶσαι τοῦτο δὴ τὸ βιβλίον, ὅστος ὁ νομικώτατος νομομαθὴς τυγχάνει.

Hæc inter cæteras *Institutionum* libelli laudes refert Psellus, et merito. Ut tamen metri et verborum ratio sibi constet rescribere,

Κὰν εἴ τις ἀκριβῶσαιτο τοῦτο δὴ τὸ βιβλίον.

Similis fere error infra vers. 970.

Ἵστερον ἀπαρνήσαι τὸ μὴ χρηστῶς ἐκθεῖναι.

Restitue,

Ἵστερον ἀπαρνήσαιτο μὴ χρεωστῶς ἐκθεῖναι, ubi quod Attici solent, et Latini imitantur, eleganter verbo negandi superaddita negandi particula: ex Græcis exempla afferentem videas eruditissimum Alberti in *Observat. ad Novum Testamentum*, ex Latinis ut et jurisconsultis nostris plura adduxit vir illustris et maximus nostrorum temporum jurisconsultus Byunkershoekius lib. v *Obsc.*, c. 3, quibus adde unicum, ne in re nota diutius morer, ex § 10 *Institut. de suspectis tutoribus*, ubi et Theoph. ἀπαρνεῖται μὴ, etc.

Vers. 195. Αἱ μὲν εἰσι, ὡς λέγουσι, τούτων ἀρbitraria

Ἵπό τε τῆς δικαστικῆς ἤρτωνται μεσιτείας, ταῖς δὲ τῆς ὑπολήψεως τοῦ κρίνοντος εἰ μέλλει.

Vertit Bosquetus *sunt et illæ, quas arbitrarias vocant, quæ judiciali arbitrio instruantur eo iudicis arbitrio si velit.* Sed corrupta videntur, atque id juris regulæ et ratio constructionis suadent. Quod ipsi natura actionis vult, ut arbitraria sit, illud voluntati iudicis minime committendum, et licet concederetur id, non constat ita tamen, quo ταῖς

δὲ sit referendum; omnis error ex depravato εἰ μέλλει descendit, pro quo lege οὐ μέλει, εἰ, οἱ, et οὐ sæpius in hoc libello inter se commutata, atque ita sensus crit, quasdam actiones esse arbitrarias, quasdam vero nihil commune habere cum iudicis arbitrio. Adde v. 574. Cæterum recte hinc Cl. Schulting: ad Glossas Nomicas ibi defendit in ἀρbitraria vocem ἤρτωνμένη, quod ipsa constructio etiam evincere videtur.

Vers. 220. Εἴ τις ἐκ φόσκου λάβοι τι δωροῦντος βασιλέως, ἢ συναλλάττων πρὸς αὐτοῦ, εὐθὺς τούτου δεσπόζει, Ἐκεῖνος δὲ ἐνάγεται μέχρι τετραετίας.

Occurrunt eadem in Attaliatæ *Synopsi* p. 45, unde hic pro πρὸς αὐτοῦ restitue πρὸς αὐτόν: hinc autem ibi lege τούτου δεσπόζει, Bosqueti versio hic obscura: ἐκεῖνος, fiscus est qui intra quadriennium a vero Domino poterit conveniri Ad. § ult. *Instit. de Usucapionibus*.

Vers. 240. Εἰ τις διάθοιτο τυχὸν τῶν ἐκαστρατευομένων ἢ διαθήκη ἔρξεται εἰς ὀλόκληρον χρόνον.

Vertit Bosquetus, *Si quis testatus fuerit de castrensibus, testamentum in omne tempus valet*, male, voluit enim significare Psellus, militare testamentum valere per annum integrum etiam post missionem, et ita infra χρόνος sæpius pro anno occurreret. *Vers. 259.* Τέταρτον μέρος χρεωστῆ τῶν υἱοθετηθέντων ὑιοθετήσας τίς τινα τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων.

Ergo secundum Psellum quarta divi Pii hic est quarta omnium bonorum, quam tamen infra vers. 480 facit tertiam, adeoque cum legitima videtur confundere. Unde quis forte hoc in loco quoque τὸ τρίτον rescribendum putaret. Vix tamen quid mutare auderem cum nec alii Græci hac in re sibi constant. Theoph. l. 1, tit. 11, § 3, facit quartæ mentionem; idem scribit Harmenop. l. v, lit. 8, § 87, ubi pro σωτηριώδη, quod et in Parisiensi editione conspicitur, sed sensum non habet, lege σωτηριώδη. *Basilica* l. viii, § 15, D. *De querela inofficiosi testamenti*, τὸ τρίτον habent (ubi pro υἱοθετηθήσεται υἱοθετηθήσεται restitue), et Schol. tamen ad illum locum p. 45, quartum locum sibi vindicare affirmat: cuius verba cum laborare videantur, ascribam, Ἐπειδὴ ἔχει τὸ δ' ἐκ τῆς Πίου, διατάξεως (καὶ ὡς παρὰ ἀνάξιου τοῦτο ἀπαρνούμενος ἐπὶ τὸν φόσκον μετέρχεται) λέγει ὁ Οὐλπιανός, Προσηκόν ἐστιν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν μὴ προσίσθαι, τὴν δὲ ἰνοφικίσο κινουόντα, ἢ κὰν κινήσῃ ἡττηθῆ συγχωρεῖν τοῦτο τὸ δ' ἔχειν, etc. Vertit hæc Fabrotus, *sed quia quartam habet ex constitutione divi Pii, Ulpianus ait conveniens esse, vel non, admitti ab initio eum ad querelam inofficiosi testamenti, vel si admissus non obtinuerit, non auferri et quartam ut indigno*, etc. Sensui hæc respondent fere, fateor,

sed verbis minime. Parenthesi inclusa forte creantur molestias Fabrotto, quare deleto signo, et ἀραιρούμενος in ἀφαιρούμενον mutato interrogative illa verba capi velim, ita ut Latine significant. Siquidem quarlam habet ex constitutione divi Pii, num et quasi ab indigno ablata illa ad fiscum pervenit? atque ita quæstionis solutionem sequentia continebunt: τὴν ἀρχὴν quoque, ut sæpiissime alibi, hic reddi commode posset, omnino. *Basilica* quoque in l. ii, § 1, D. *Familix erciscundæ*, τὸ τρίτον hæc in re habent, quamvis scholiastes ibi quartæ rursus faciat mentionem; cæterum verba l. ii, § 1 memorata, κληρονόμος ὁ ἀγαθὸς νομεὺς, sensum non habent, lege κληρονόμος ἢ ἀγαθῶν νομεὺς, ut quoque Glossæ Nomicæ bonorum possessorem deliniverunt per ἀγαθῶν διακάτοχον in Βονόρουμ ποσσεσσίρις, ubi forte, pro διακάτοχον, διακατόχου legendum.

Vers. 261. Ἀτελής συγγινώσεται μήτηρ, μὴ ἀπαί-
[τοῦσα
Τοῦ ἀνδρὸς τελευτήσαντος, ἐπίτροπον τοῖς τέκνοις

Vertit Bosquetus: *Infamis fit mater quæ mortuo viro liberis tutorem non petat.* Sed pessime. Nec verba enim nec jura hanc interpretationem ferunt; tu verte vero: Minor veniam meretur mater non petens, viro mortuo, tutorem suis liberis. *Vid.* l. ii, C. *Si adversus delictum suum*, ἀτελής sæpius apud jurisconsultos est minor, cui τέλειος, qui sæ ætatis dicitur, opponi solet.

Vers. 309. Τὸ διαπλασιαζόμενον ἐκ τινος ἡρηκότος καταβληθὲν ἑνδέξιτον ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει.

Vertit Bosquetus, *Duplum solutum ab eo qui inficiatus est, indebiti conditione non repetitur.* Sed nihil minus quam id voluit significare Psellus. Tu lege διπλασιαζόμενον, et verte: Quod duplicari solet ab inficiante, indebitum solutum repeti non potest conditione: ejusque rei ratio hæc traditura viris eximius, quia quis simplum solvendo, de duplo transegisse videtur. *Vid.* § ult. *Inst. De obligat.* Quæ quasi ex contractu, et l. iv, C. *De conditione indebiti.*

Vers. 313. Κατὰ τοῦ κλέπτου φούρτιθον, κὰν μὴ
[νέμηται δώσας
Τῷ ἐκπεσόντι πράγματος πουβλιάνη ἀρμόζει.

Vertit Bosquetus, *Publiciana competit ei, qui rem amisit, cum non possideat rem furtivam adversus furem*, quæ quomodo coherant non intelligo, tu pro δώσας lege δώσεις: ac et eis enim sæpius sunt in hoc libello inter se commutata, et verte: Conditionem furtivam adversus furem, etiamsi non possideat, dabis. Ei qui rem amisit Publiciana datur. Per φούρτιθον hic intelligo φούρτιθον κωνδικτίτιον. *Vid.* § ult. *Intit. De obligationibus quæ ex delicto*, et res ex regulis juris certa videtur. Πουβλιάνη autem est quæ alibi a Psello Πουβλικιάνη et recte dicitur v. 566, quam bene explicant Glossæ Nomicæ in Πουβλικιάνη. Ubi μέμησιν ἔχει δεσποτείας καὶ οὐ ψιλῆς νομῆς. Ἔστι δὲ ἡ ἀνακαλουμένη τὴν νομὴν τῷ μήπω διὰ κυριότητα δεσπόσαντι καλῆ πίστει νομῆ. Priora recte se habent et sunt ex l. vi, § 7, D. *De Publiciana in rem actione*; posteriora obscuriora sunt, pro διὰ κυριότητα alibi fore semper διὰ χρήσεως reperitur, νομῆ autem in line ferri non potest, atque id vidit quoque summus ille Schulting ad hunc locum, qui corrigit νομῆ, ipse conjeceram νομῆ, atque id confirmatur quoque ab Harmenopulo l. ii, tit. 1, n. 70, qui hinc restituendus; verba ejus, Πουβλικιάνη ἐστὶν ἡ ἀνακαλουμένη τὴν νομὴν τῷ μήπω διὰ κυριότητα καλῆ πίστει νομῆ, sensum non habent justum, unde nec mirum versionem esse nullius momenti; quid enim, quæso, significant hæc, *Publiciana est quæ possessionem ei revocat qui propter dominium nondum est bonæ fidei possessor?* Omnis error na-

lus est ex omisso verbo δεσπόσαντι ante καλῆ, quo addito clara sunt quæ dicuntur.

Vers. 330. Τῷ δὲ δελφάσις ἔνοχος ὅς ἀλοῖη πλα-
[στεύων.

Vertit Bosquetus, *Legi de falsis obligatur qui variat falsum* scribens, male; rescribe ἀλοῖη et redde, convictus deprehensus. Bosquetus forte hic de verbo ἀλλοιούω cogitavit. Pro δελφάσις, hic δὲ φάσις scribendum esse cuius patet.

Vers. 333. Οἱ γενικοὶ τῶν εἰδικῶν ἐγκρατέστεροι
[νόμων.

Pro corruptis hæc habuisse Bosquetum ex versione patet. Vertit enim, *leges generales sunt potiores in judiciis*, quod tamen nec Psellus dixit, nec recte dicere potuit. Tu lege.

Οἱ γενικοὶ τῶν εἰδικῶν ἐγκρατέστεροι νόμων, et vera sunt omnia, leges enim generales specialibus non derogant, licet sint posteriores; *vid.* l. lxx, D. *De reg. juris*, ibique *Comment.*, imprimis autem magnum Bynkershoekium l. vii *Obs.*, c. 15. *Vers.* 338. Πάντα τὰ ἰδιωτικὰ δημόσιον οὐ βλάπτει.

Restitue levissima mutatione, pro πάντα, πάντα ut respiciatur ad l. xxviii, D. *De pactis.*

Vers. 354. Ὅποσα δὲ μὴ ἔχουσιν ἰσχὺν κατὰ τῶν
[νόμων

Χωρὶς ἀποτελέσματος δοθέντα κατὰ πλάνην, οὐκ ἔχει ῥεπετίτιον οὐδ' εἰσπραξὶν ὀπίσω.

Vertit Bosquetus, *Ex his omnibus causis, quæ jure non valuerunt aut non habuerunt effectum secuta per errorem solutione conditioni locus erit.* Verba hæc esse fateor, sunt verba enim l. liv, D. *De conditione indebiti.* Sed nihil minus significant quam id quod Græca præ se ferunt. Unde igitur hæc versio ipsi nata, non video: nec vitium enim adesse significavit, nec remedium quæsit; ipse si quid video, vitium in verbis κατὰ τῶν νόμων, latere existimarem; quare lege κατὰ τὸν νόμον, et sensus erit, *Quæcumque vim habent secundum legem, sed sine effectu* (scilicet ut peti non possunt), *per errorem soluta, non possunt repeti conditione indebiti.* Nec ita a jure aberro, cum notissimum naturalem obligationem impedire conditionem indebiti, et, si velis, *vide* l. lxxv, D. *De conditione indebiti*, l. xciv, § 3, D. *De solutione.*

Vers. 357. Χείρωνα ποιεῖν αἴρεσιν γυνὴ προικὸς
[ιδίας

Σαφῶς οὐκ ἔχει δύναμιν ἐν συνεστῶτος γάμω.

Verissima sunt hæc, et cuius constat, mulierem constante matrimonio dotis causam non posse reddere deteriorem. *Vid.* *Interp.* ad tit. D. *De pactis dotalibus*, sed quid hic ἐν συνεστῶτος γάμω? forte ἐκ συνεστῶτος γάμου, vel quod malim ἐν συνεστῶτι γάμω, ut quoque est apud Schol. ad l. xxi, § 2, D. *De pactis.* Ubi eadem fere ad verbum.

Vers. 362. Ἐκδίκησιν ἐγκλήματα λαμβάνει τὴν δι-
[καίαν.

Ἐν τόποις οἷς ἡμάρτηται, ἔνθα κρείττων ἢ γυνῶσις.

Vertit Bosquetus: *Crimina justam vindictam habent, quo loco quis deliquit de crimine cognoscitur.* Ego verte malim deleto puncto in sine prioris versus, *Crimina juste vindicantur in locis quibus perpetrata sunt, ubi cognitio de illis facilior*: quæ tamen non sola est ratio hujus juris constituti. *Vid.* l. xxviii, § 15, D. *De pænis*; l. iii, D. *De re militari*, et Nov. 134, C. 5.

Vers. 383. Τὴν τῶν κακῶν εἰσαγωγὴν οὐ σφίγγειμα
[κρὸς χρόνος.

Vertit Bosquetus *Improbiorum accusatio longo tempore concluditur.* Sed si hæc vera, falsa Psellus loquitur, et sibi ipsi contrarius dum infra, vers. 745, dicit:

Περαιτωσις ἐγκλήματος ὅρος εἴκοσι χρόνων.

ubi forte περιαιώσις. Quis nescit crimina omnia temporis lapsu, ad summum autem spatio viginti annorum tolli, et frustra crimen majestatis paricidii et similia excipi a regula hac generali? Quare potius hic respici putarem ad Novellam 134, C. 1, ubi dicit imperator: Τὰ γὰρ κακίως ἐπινοούμενα οὐδὲ μακρὰ συντηθεὶς βροταίουσθαι βουλόμεθα, et recte, non enim vincit rationem consuetudo aut posteriorem legem, l. ii, C. *Quæ sit longa consuetudo*, Et si quis hic σφίγγειν pro *arcere* sumi velit aut *impedire*, forte hic καλῶν pro κακῶν legendum, quæ sæpius confunduntur, et sensus fere idem erit. Conjecturæ favet, quod versus hic inter canones referatur e Novellis desumptis.

Vers. 385. Οἱ πλημμελοῦντες κόλασι, διδότησαν δικαίως.

Φυλαττόμενον νομικῶς νομίμοις διαδόχοις
ἔχουσιν οἱ πταίσαντες νομίμων πραγμάτων.

Vertit Bosquetus: *Qui deliquerunt dent justo reis ambitus. Legitimis successoribus servanda jura et res quæ habent delinquentes*; sed absurda sunt, ut ipse vidit quoque; quare etiam in versu 385 voluit legi οὐ πλημμελοῦντες, ex Nov. 124; φυλαττόμενον vero in versu sequenti, intactum reliquit, quod tamen nullo modo hic ferri potest. Vera scriptura horum versuum, ut constet sensus, hæc esse videtur:

Οἱ πλημμελοῦντες κόλασιν διδότησαν δικαίως
Φυλαττομένων νομικῶς νομίμοις διαδόχοις,
ἔχουσι οἱ πταίσαντες, νομίμων καὶ πραγμάτων.

Qui delinquent dent iuste pœnam, servatis legitime legitimis successoribus, quæ habent delinquentes, juribus et rebus. Quæ omnia si referre velis in specie ad pœnas illicitarum nuptiarum, de quibus versu præcedenti actum, inspice Nov. 12, c. 1, ubi cur Hombergius velit pro venoμισμένα γαμεῖν, quod Scrimgerus non modo, sed et *Basilica* ut et Σύνοψις *Basilicorum* habet, legere γάμον ποιεῖν venoμισμένον non video, cum et c. 3 seq. ἀθέμιτα γαμεῖν occurrat, omnibusque constet frequentissime ejusmodi adverbialiter usurpari. Si vero in genere hæc de quibusvis delinquentibus capienda putes, lege Novellam 134, c. ult., et videbis quinam publicatione bonorum sublata a Justiniano ad successionem ab intestato admittantur, Atque huc quoque respicitur versu seq. 405, ubi pro πάνι, πασιν legendum esse facile cuivis liquet. Imo omnia sequentia a vers. 394 usque ad vers. 407 ad caput decimum ejusdem Novellæ pertinent, in quo recte legi γυναῖκα ταῖς προσηκούσαις ποινῆς ὑποβαλλομένην, docuerunt Faber l. iii, *Semestrium*, c. 22, et Fabrotius exercitatione 12 ex *Basilicis*, Photii *Nomocanone*, aliisque, licet vetus interpres πληγαῖς, ut ex versione patet, legisse videtur.

Vers. 428. Γυνή τις ἴσως ἄπορος ἐπὶ ἀνδρὶ εὐπόρῳ
Θανοῦσα δίχῃ γαμικῶν τελείως συμβολαίων
Ὡς δὲ καὶ ἄπορος ἀνὴρ ἐπὶ εὐπόρῳ θάνοι
Ἐὶς μόνον μέρος τέταρτον τῶν ἑαυτοῦ ντημάτων,
Ἄπὸ τοῦ ζῶντος ὁ θανὼν καλῶς κληρονομεῖτω.

Vertit Bosquetus; *Si viri locupletis pauper uxor non perfectis dotalibus instrumentis decedat, vel dives mulier viro pauperi superstes sit, in solam quartam demortui bonorum partem succedat superstes.* Videntur, fateor, hanc sententiam præ se ferre Græca, sed nisi corrupta dicas, stultissima sunt. Num dives enim et superstes conjux in pauperis et prius decentis bonorum quartam succedet? ipse existimo εὐπορος et ἄπορος inter se confusa esse, adeoque legendum in vers. 428.

Γυνή τις ἴσως εὐπορος ἐπὶ ἀνδρὶ ἀπόρῳ
Θανοῦσα δίχῃ γαμικῶν τελείως συμβολαίων,
Ὡς δὲ καὶ εὐπορος ἀνὴρ ἐπὶ ἀπόρῳ θάνοι, etc.

ita ut sensus sit: Si uxor dives viro paupere re-

licto decedat, vel vir dives decedat cgena uxore superstite, nullis confectis dotalibus instrumentis, superstes in defuncti quartam bonorum partem succedat. Ita coherent omnia, nec juri modo sed linguae quoque indoli respondent, qua mori quis dicitur ἐπὶ ἀνδρὶ, πασι quos superstites relinquit: videatur ut ceteros scriptores cum *Basilicis* omit-tam, Theophil. l. iii, tit. 1, § 16; atque ita quoque intelligendus Eunapius in Himerio, ubi interpres ἐπὶ θυγατρὶ δὲ τελευταῖα male vertit *discessit e vita post filiam*, cum vertendum fuisset, *mortuus relicta filia*, adeoque licet ἐπὶ cum dativo constructum sæpius *post* significet. Vix tamen in nostro loquendi modo, id usu obtinuisse dicendum. Cæterum apud alios quoque ἄπορος et εὐπορος inter se confusa videntur, similemque puto deprehendi errorem in Theophilo lib. iv, tit. 1, § 16, in fine: verba enim, ταῦτα δὲ λέγομεν εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὀλόκληρον εὐπορος ὁ γραφεὺς ἢ ὁ δάπτης ὑπάρχοι, non coherent cum præcedentibus, quibus dixerat, fulloni competere actionem furti, si solvendo foret, alias domini tantum interesse rem furto ablata non esse, adeoque huic quoque soli illam ob causam delicti hujus persecutionem concedendam, atque ita subjicit recte, idem dicimus εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὀλόκληρον ἄπορος sit sartor aut fullo. Restitue igitur pro εὐπορος ἄπορος, quod confirmatur præterea ex eod. Theoph. § 16 sequenti. Et δὲ ἄπορος ἦν ὁ χρησάμενος εἰς ὀλόκληρον ἢ ἐν μέρει ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ τὴν φούρτι μετέφερον. Et hæc omnia sunt juris certissimi. Simile vitium in *Basilicis* exstat tom. IV, pag. 446, ubi, pro τὸν δὲ ἀνδρα ἄπορον ὄντα καὶ μὴ ἐπιδιδόντα τὴν διὰ γάμον δωρεάν, etc., lego, τὸν δὲ ἀνδρα εὐπορον ὄντα, etc., ut ita hæc convenient cum Novella 53, c. 6, qua mulieri non modo, sed et viro hoc tribuitur beneficium, suadente id quoque l. xi, Cod. *De repudiis*, ad cujus exemplum imperator in mem. Novella dicit se constituere, quæ velit in mortis casu observari. Confirmat id Psellus noster quoque et Harmenop. l. v, tit. 8, § 94. Nec recte Cujacius, Rittershusius, alique qui eos sequuntur, mutatum hoc statuunt per Novellam 117, c. 5, verbis, τὸν ἀνδρα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων τὸ τέταρτον μέρος κατὰ τὸν πρότερον ἡμῶν νόμον ἐκ τῆς οὐσίας λαμβάνειν τῆς γυναικὸς πᾶσι τρόποις κωλύομεν. Si conferantur enim et conjungantur cum præcedentibus τὴν μέντοι ἀλόγως ἐκολληθεῖσαν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἐκβολῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ περιεχόμενον τῷδε τῷ νόμῳ, facile liquet verba τὸν ἀνδρα, etc. rationem continere cur dixerit tantum imperator mulierem in casu divortii cum ea facti injuste, statim τῆς ἐκβολῆς tempore quartam accipere; silet enim de viro hic, quia arcendum omnino putat a quartæ petitione, nec enim recte petit ex causa divortii, cui causam dedit, nec tempore mortis uxoris quia matrimonium jam solutum. Quæ Psellus intra vers. 838 et sequentibus, ut et vers. 865 et 866, de quarta habet capienda a conjuge superstite si non ad secundas transeat nuptias; illustra ex Novella Leonis 22 et 106. Justiniani Novella 127, c. 3, huc non pertinet, non enim de parte omnium bonorum agit, sed donationis antenuptialis, matri concedenda μὴ εἰς δεύτερον γάμον ἐρχομένη: lacuna vero quæ in hoc capite existat in verbis ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ . . . δεσποτείας λόγον ἑνὸς καὶ αὐτῇ παιδὸς πρόσωπον ἔχειν δόκει, ex *Basilicis* optime expletur tom. IV, p. 442: ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ δεσποτείας τοσοῦτον, ὅσον ἢ πρὸς αὐτοῦς παιδῶν ἀναλογία ποιεῖ, ἵνα κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας λόγον ἑνὸς καὶ αὐτῇ παιδὸς πρόσωπον, ἔχειν δοκῇ. Quem miror locum non potuisse eruditissimum Rombergium. Similia invenisse veterem interpretem cuivis insipienti patebit,

Vers. 462. Ἀδουλτερίης ὄνομα καίται περὶ μοιχείας

Καὶ θαύμασον τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνοματοθέτου,
 Ὁ Ἰταλὸς τὴν νόθευσιν καλεῖ πως ἀδουλτέραν,
 Ἐνθεν γοῦν κατωνόμασται, τὸ στρώπτρον τῆς μοι-
 χείας,
 Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις καὶ παραχάραξις τις.

Quid velit hic auctor, satis constat, et unicum, quod mihi hic difficultatem creat, est illud, τὸ στρώπτρον τῆς μοιχείας. στρώπτρον, sive potius στρόπτρον, idem quod stuprum atque sæpius in genere quamvis πορνείαν significat, ita ut adulterium comprehendat etiam, quomodo et in lege Julia pro adulterio stuprum aliquando usurpatur. Quid igitur hic stuprum adulterii? quare, nisi eodem forte modo, quo crimen adulterii, et similia, id defendere velis, vide num non rescribendum hoc loco sit.

Ἐνθεν γοῦν κατωνόμασται τὸ στρώπτρον, τῆς μοι-
 χείας
 Ἡ γὰρ μοιχεία νόθευσις καὶ παραχάραξις τις.

Mō! ita sæpius apud nostrum abundare videtur vers. 354 et 963, et optime conveniunt ista quæ in Glossis Nomicis in voce Ἀδουλτέρις in fine habentur: quarum principium memorato loco est obscurissimum. Verba sunt: Ἀδουλτέρις ὁ νόμος ὑπὸ Αὐγούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου νόμου φυλαττόμενος· κινεῖ δὲ περὶ μοιχείας καὶ στρόπτρον. Καὶ ἡ μὲν μοιχεία ἐστὶν ἐπὶ τῶν γαμουμένων· τὸ δὲ στρόπτρον ἐπὶ παρθένων, καὶ χηρῶν, καὶ παίδων ἀφρένων κινεῖται. Quæ Bosquetus ad hunc locum tentavit recte refellit maximus Schultingius, qui conjicit legendum esse Ἀδουλτέρις ὁ νόμος ὑπὸ Αὐγούστου ἐκτεθεὶς μὲν, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰουλίου ὄνομα φυλαττόμενος. Favent ingeniosissimæ conjecturæ plura; sed si recipere velis, lege in sequentibus quoque pro κινεῖ, κινεῖται, aut vix cum præcedentibus cohærebunt: quo enim referes illud, κινεῖ δὲ? νόμος non κινεῖν sed κινεῖσθαι dicitur, ut infra vers. 93, 543, 613, 623, et apud alios frequentissime occurrit. Mihi incidit aliquando, restituto κινεῖται, quæ præcedunt non esse tenenda, sed respexisse autorem ad l. i. et l. ii. D. *Ad legem Juliani de adulteriis*, quarum verba, *Hæc lex lata est a divo Augusto, ex lege Julia servatur*, etc., ut sensus sit Glossarum: Lex de adulteriis lata est quidem a divo Augusto, sed ex lege Julia servata; intenditur vero de adulterio et stupro: adeoque error hic Auctoris, non vero alterius scribentis vitio tribuendus videtur; cui Auctori quoque ascribenda sunt quæ habentur in Ἀκούλιος ἀγωγή κινουμένη κατὰ τοῦ ὑπερθεμένου δοῦναι τὸ καταλειφέν. Vid. Psellus vers. 477, cum in Aquiliam legem, ut vir egregius optime animadvertit, alias minime convenient. Differentia quæ inter στούπτρον et μοιχείαν hic traditur etiam in Glossis docetur in voce φόρα, atque res nota est. Tu vide num recte hic legatur τὸ δὲ στρόπτρον ἐπὶ παρθένων, etc., κινεῖται: forte enim γίνεται erit restituendum.

Vers. 512. Ἐντὸς μὲν χρόνου ἔσωθεν τετραπλοῦν ἀπαι-
 τούσα.

Verissima sunt hæc de actione vi bonorum, raptorum, sed quid ἐντὸς χρόνου ἔσωθεν? num pro ἐντὸς πάντως rescribendum, ut infra vers. 690, aut potius ἐνός, ut vers. 585? quod malim. Idem docetur infra vers. 703 de tempore hujus actionis, et, ut constat, vere: cum omnes plerumque prætoriarum pœnales anno finiantur. Nec obstant vers. 767 et sequentes:

Οὔτε περὶ ἀρπαγῆς κινήτων ἦν οἱ Λατῖνοι
 Οὔτω κατονομάσασσι βί βονόρουμ ραπτόρουμ
 Ἐτῶν πλέον τριάκοντα εἰς ἀγωγήν ἰσχύει.

Petita sunt hæc ex l. un. § 1, C. *De annali exceptione*, et quivis facile videt non esse intelligenda de actione nostra pœnali, sed de ipsa rei raptæ persecutione quæ etiam ultra annum dabitur. In

vers. 767 lege, Οὔτε ἡ περὶ ἀρπαγῆς κινήτων, ἦν Λατῖνοι.

Vers. 525. Ἡ περὶ δόλου δὲ ἐστὶ ποίνη καὶ ποιναλία. Δίδοται καῦσα κόγνιτα, ἐστὶ περσοναλία, Ἐν τοῖς δυοῖ δ' ἐνιαυτοῖς ἀρχεται καὶ πληροῦται. Ἄλλης δ' ὑπόουσης ἀγωγῆς οὐ κινεῖς τὴν δὲ δόλω.

Quod ad jus attinet, quæ dicuntur hic verissima sunt, et eadem infra vers. 704 et 1143; verba autem vers. 525 mihi suspecta, et rescribendum forte

Ἡ περὶ δόλου δὲ ἐστὶν αὐτὴ καὶ ποιναλία
 Vid. supra vers. 501, ubi eadem fore loquendi ratio. In sequentibus vers., pro ἀρχεται, ἀρχεται: reponere. Junge cum his Glossas Nomicas in voce δὲ δόλω μάλω, ubi recte ratio traditur et æquitas actionis de dolo ex l. i. D. *De dolo malo*, sed verba, Ἴνα μήτε οὔτοι κερδαίνωσιν ἐκ τῆς οἰκείας κακίας, μήτε οἱ ἀπαιτούμενοι βλάπτωνται ἐκ τῆς οἰκείας ἀπλότητος· οὕτως δὲ τὸν δόλον ὀρίσατο Λαβειῶν, ἐστὶ δὲ πρῶτος δόλος κακοποίησις λαθραία ἐν προσποιήσει τῶν βελτιόνων τὸ πλησίον προσφερομένη· δεύτερος δόλος ἐστὶ πᾶσα κακουργία, καὶ ἀπάτη, καὶ μηχανὴ πρὸς περιγραφὴν, ἐτέρου γινωμένη. Celeber. Schulting. βλάπτωνται εἰ τῷ πλησίον legendum monet. Ego plura quoque hic laborare existimo. Pro ἀπαιτούμενοι et ἀπατώμενοι, agitur enim de læsis danda actione non exceptione; præterea non intelligo hic quid sit πρῶτος δόλος, quis δεύτερος, quare ex memorata l. i. § 2, si liberiori conjectura: locus datur, legerem, Οὔτως δὲ τὸν δόλον ὀρίσατο Σέρβιος καὶ Λαβειῶν· ἐστὶ δὲ πρῶτον, sc. Σερβίῳ, δόλος, etc.; δεύτερον, sc. Labroni, δόλος ἐστὶ, atque ita omnia cohærent, et optime cum l. i. § 2, D. *De dolo malo conveniunt*, quam præter Huberum, Sculthingium aliosque plures, optime explicuit vir in jurisprudentia nostra celeberrimus Nood *De forma emendandi doli mali cap. 2*.

Vers. 548. Τυχὸν γὰρ ἔμελλε τις πλεῖν πλοῦν ἐπι-
 κινδυνώδη,

Καὶ δεδωκέτω χρήματα τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου·
 Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγὰς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου
 Δεσπότης πάλιν πέφυκε τῶν γε δεδιωρημένων
 Ὁ δὲ λαβὼν τὴν δωρεὰν φυσικὴν νομὴν ἔχει.

Hæc velit Bosquetus: *Si quis enim periculosam navigationem ingressurus metu mortis det pecunias, et dimittat res dadas, qui metu donat dominus eorum remanet, qui vero donum cepit naturalem possessionem consequitur*, sed pessime. Omnis oritur error ex corruptis versibus 549 et 550, quos ita restitue:

Καὶ δεδωκε τὰ χρήματα τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου,
 Ἐνταῦθα γὰρ ἀπαλλαγῆς ὁ δεδωκὼς τοῦ φόβου.

atque ita sensus erit: Forte aliquis voluit ingredi periculosam navigationem, dedit vero alicui res mortis timore; si liberatus ab illo timore qui dedit, dominus rursus fit rerum donatarum, et ille qui accepit res donatas, naturalem illarum rerum possessionem habet. Hausta hæc videntur ex l. xxix. D. *De donationibus mortis causa*, ubi Ulpianus, cessante periculo, ratione cuius quid datum, rei vindicationem concedendam esse existimat; *Basilica* in l. xxix. mem. laborant: pro ἐγινάνη quod sensum non habet lege ὑγιάνη quod vero infra vers. 1233 et seq. scribit Psellus,

Ὁ μόντις καῦσα δωρεὰν πρὸς τινα πεπραγμένος
 Ῥωσθεὶς ἀναλαμβάνεται τὸ δοθέν παραντίκα,
 Μετὰ καρπῶν, καὶ τοκετῶν, καὶ τῶν ἐπηυξημένων.

Refer ad l. xii D. *De conditione causa data non secuta*, quo donatori conditio permittitur ad rem donatam cum fructibus, partu aliisque incrementis petendam. Videtur hac in re Sabinianorum et Proculianorum fuisse dissensus et utriusque scholæ sententiam deinde putat Cujacius conjunctam fuisse ad l. xxiii, D. *De mortis causa donat*; sed latius id forte alio tempore pertractabo

nunc aliud agitur. Glossæ Nomicæ in ἡ δυνατζιό-
νιος cl. Schultingio recte corruptæ videntur, et
optime vir magnus coniecit verba μήτε καταστρέ-
φεισθαι τὸ δωρούμενον loco suo plane dimota esse;
ut tamen cohærere possint, forte et plura alia
omissa dicenda sunt, et vide num totus locus sit
ita legendus: Αἱ μὲν ἰντεροβίβους ἦγουν ἐν ζωῇ ὡστε
ἀπεντεύθεν ἡδὺ ἔχειν τὸν λαβόντα μήτε καταστρέ-
φεισθαι τὸ δωρούμενον, αὐτ, εἰ μινורי μολιμινε ὑτι
velis lege: Ἠγουν ἐν ζωῇ, ἀπεντεύθεν ἡδὺ, μήτε
καταστρέφεισθαι τὸ δωρούμενον.

Vers. 555. Ἡ δὲ ἰνοφικίσο ἡ διαθήκης μέμφεις
Εἰσαγωγή πρὸς ἀγωγήν, οὐκ ἀγωγή τυχάνει.

Pro μέμφεις lege μέμφεις, et quod ad rem attinet,
nota Psellum hic cum illis facere, qui querelam
inofficiosi testamenti distinguunt ab ipsa petitione
hæreditatis, idem fere scribunt Glossæ Nomicæ in
ἡ ἰνοφικίσο, ubi in verbis οὐκ ἐστιν διαθήκης, ἀλλ'
αἰτία ἐστὶν ἀγωγῶν, dele διαθήκης incuria libra-
rii repetitum propter præcedentem ejusmodi vo-
cem, αὐτ, si id nolis, rescribe ἀγωγή κατὰ διαθή-
κης κατὰ enim hic omissum intelligere minus
placet. Sequentia, καὶ ἀπόδειξις τοῦ θεόντος κινεῖν
τὸν γραφέντα κληρονόμον, etiam non intelligo, nisi
θεόντως rescribere velis, quod habet quoque Scho-
liast. Basil. tom. V, pag. 222, ubi eadem fere
ad verbum cum Psello aliisque Græcis faciunt
etiam plures jurisconsulti nostrorum temporum,
quorum tamen sententia videtur minus verosimi-
lis, ut optime Vinnius, Averanius, aliique osten-
derunt. Concedimus Grævis scripturam testato-
ris esse causam hæreditatis, non hæreditatis peti-
tionem; sed quid inde? Ergo, ut recte infertur ex
dictis, testamentum inofficiosum est causa querelæ
non ipsa querela, atque id omnes confitemur, ip-
samque tamen querelam, esse petitionem hæredi-
tatis ex causa inofficiosi testamenti summo jure
existimamus; sed hæc alterius sunt loci.

Vers. 671. Ἐδδόμης ὥρας δ' ἄρχεται νυκτὸς καὶ
[μέχρι ἑκτῆς
Νυκτὸς τῆς ἄλλης ἀκριβῶς τὴν περαιοσιν ἔχει.

Vertit Bosquetus: *A septima noctis hora dies in-
cipit, et usque ad sextam alterius noctis exacte
transit, adeoque putat hic Psellum in numero er-
rare. Ego potius scripturæ vitium hic adesse puta-
rem, atque id suadet etiam ipsa verborum con-
structio: quid enim ἄρχεται ἐδδόμης ὥρας? Vide
igitur num legendum:*

Ἐκτῆς ἡμέρα δ' ἄρχεται νυκτὸς, καὶ μέχρι ἑκτῆς,
etc.

Adde l. viii, D. *De feriis*; l. v, D. *Qui testamenta
facere possunt*; Eustath. de temporum intervallis
p. 209.

Vers. 734. Ταῖς μὲν θηλείαις δώδεκα εἰς ἐφηβίαν
[χρόνους
Οἱ δὲ τεσσαρεσκαίδεκα τοῖς ἀρῆσι κριταῖσι.

Aut χρόνοι videtur in versu 734 legendum, aut,
pro δώδεκα δέδωκα, assignarat enim jam. 15 annos
puellis vers. 730.

Vers. 792, Εἰ δ' ὄθην ἐγέννησε παῖδας ἐν βίῳ δύο,
Οὐδ' ἐνὸς ἐμνημόνευσε ποιήσας διαθήκην,
Ἐκαστος ἕκτον λήψεται πραγμάτων τῶν πατρικῶν.

De Falcidia agens hæc scribit Psellus, sed in ver-
sione, a Bosqueto neglecta, cuius rei causam non
video; versus 792 est corruptus; quid enim illa εἰδ'
ὄθην? tu rescribe ex Attaliat. *Synopsi* p. 33, εἰδ' ὁ
θηνῶν, etc. Attaliat. autem hinc cede duos versus
794 et 796 in vers. 797:

Δωδέκατον δ' εἰς τέσσαρες τυχάνουσιν οἱ παῖδες,
Restitue δωδέκατον δ' εἰ τέσσαρες. Glossæ quoque
Nomicæ, in voce Φαλκίδιος, laborant. Verba sunt:
Φαλκίδιος λέγεται παρά τῶν νόμων (num νομικῶν)
ὅταν ἐκ κοινῶ τινος πράγματος εἰς ὃ μὲτέχουσι
πολλοὶ μέρος τι τούτων, ἕκαστος τῶν μετοχόντων

εἰς αὐτὸ δίδεται ὁ συνήθειαν οἱ κοινῶ ἔχουσι μερίδα
καλεῖ. Cl. Schultingius hic ἐκάστην legi vult, atque
ita quoque exstat apud Harmenop. p. 399, ubi om-
nia fere ad verbum; in sequentibus autem reponen-
dum existimat, ὁ συνήθειαν οἱ κοινῶν ἔχουσι με-
ρίδα φαλκίδιον καλεῖν; sed forte minus bene. Ὁν pro
ὁ etiam Schol. Harmenop. hinc restituo, nec ad μέ-
ρος sed ad φαλκίδιον, puto referendum. Sequen-
tium autem verborum videtur hic sensus esse,
quod φαλκίδιον vocant Jurisconsulti, illud κοινῶς
μερίδα appellari. An accurata sit hæc Falcidia de-
scriptio nunc non quaerimus. Cæterum apud Har-
menop. quoque παρά τῶ νόμῳ legitur, et, pro δίδο-
ται, δίδονται.

Vers. 869. Ἐξαετοῦς οὐ γίνεται μνηστειὰ κατὰ
[νόμους,

Recte id scribitur a Psello; non enim minor de-
bet esse sponsa quam septem annis, l. xiv, D. *De
sponsalibus*. Eadem habet Attaliat. in *Synopsi* pag.
23, quem hinc restitue.

Vers. 874. Ἡ περὶ παρακαταθήκης τε καὶ ἀρπαγῆς
[βιαιίας,

Corrige, ut versus sit 45 syllabarum,
Ἡ περὶ παραθήκης τε καὶ ἀρπαγῆς βιαιίας,
ut supra versu 520, ubi malim quoque legi ἡδὲ δε-
ποσίτης, et in vers. 522 pro τόκος et συγχήσεως
τόκος et συγχρήσεως. Cæterum frequentissime
alias depositum παρακαταθήκη dicitur, ut in l.
xxxvii, § 5, D. *De leg.*, ubi quædam editiones male
divisis vocibus παρά καταθήκην, fecellit forte quos-
dam, omissum εἰς ut ita sæpius apud Græcos εἰς
παραθήκην, vel ἐν παραθήκῃ, vel παραθήκης λόγῳ
λαμβάνειν.

Vers. 913. Εἰσὶ δ' ἕτερα δάνεια τῶν μεταγενεστέ-
[ρων
Τὴν δόναμιν κινήσαντα τῆς προικὸς παραδόξως
Ὅποιον τὸ δίδόμενον ἀκοντισταῖς τοῖς πρώτοις
Καὶ τὸ προφάσει δανεισθὲν στραταίας κινουμένης.

Sequitur hic Psellus illorum sententiam, qui in
concursu creditorum primum præ omnibus locum
concedunt fisco ex causa primipilari, l. iii, D. *De
primipilo*: secundum eī qui in militiam emendam
credidit; tertium denique uxori ratione rerum do-
talium, Nov. 97, c. 4; nec desunt hodie qui idem
cum Psello sentiant; utrum bene an male hic non
examinabo, id modo nunc monitum velim in vers.
914, pro κινήσαντα forte rescribendum esse κινή-
σαντα, ut ita νικῶν sæpius a nostris usurpatur et a
Psello vers. 919 seq. Præterea in versu 916 ne-
scio qui velit στραταίας κινουμένης, tu vide num
ὠνουμένης sit legendum. Quid δάνειον et quomodo
aliquando differat a voce χρέος, aliquando autem
eodem comprehendatur, vid. Glossæ Nomicæ in
χρέος, ubi verba καὶ τὸ ἀπὸ λεγάτου καὶ ἀπὸ δια-
θήκης mihi corrupta videntur, quod enim ex causa
legali illud ex testamento deberi certissimum:
habet tamen et Harmenopul. pag. 236, ἀπὸ δια-
θήκης, sed nihilominus utroque loco legi malim,
pro ἀπὸ διαθήκης ἀπὸ καταθήκης ex Attaliat. *Sy-
nopsi* p. 48. Cæterum huc refer l. x et xi, D. *De
V. signification*. Ex quarum posteriore Schulling.,
ad vocem δανειστής pro χρεώμενος, recte χρεω-
στούμενος legit, ut quoque apud Psellum legitur
vers. 890:

Ἦς γὰρ ὁ χρεωστουμένος ἐξ οἰασοῦν αἰτίας
Ἐκ νόμου δανειστής ἐστὶ τοῦ κεχρωσθημένου.

Vers. 922. Καὶ ὅσοι κατεκρίθησαν ἐν τοῖς δικαστη-
[ρίοις,

Ὡς συκοφάνται μὲν μοιχοὶ ἢ κλοπὴν εἰργασμένοι.

Referuntur hi a Psello inter testes qui a testimo-
nio omnino arcentur, adeoque cum illis sentire vi-
delur qui infamibus in genere testandi denegant
facultatem, quod tamen falsissimum esse putant
Duarenus, Donellus, aliique magni nominis juris-
consulti, arg. l. iii, § 5, l. xiii, D. *De testibus*. De

adulterii damnato agit l. xiv, D. *De testibus*, ad quam Basil. Scholiastes p. 553, notat intelligendam esse de damnato, cujus verba, cum corrupta putem, ascribam et emendabo: Οὐκ ἀμφισβηλούμενος ἀλλ' ὁ πρὸς τῆς ὑπογραφῆς καὶ μαρτυρίας κατηγορηθεὶς καὶ καταδικασθεὶς: quæ verba Fabrottus, *Non de quo dubitetur, sed qui accusatore subscribente in crimen et testibus datis accusatus et damnatus*: sed nihil minus voluit dicere Scholiastes. Refellit Fabrottum corruptum πρὸς: quod inula in πρό, atque ita sensus verborum erit. Non de quo dubitetur, sed qui antequam subscriberet nomen testamento et testis officio functus, fuerit accusatus et damnatus. Certissimum hanc emendationem dices si cogites in l. xiv memorata quæsitum fuisse an adulterii damnatus possit esse testis in testamento. Πρὸς et πρό sæpissime inter se commutata esse omnes norunt.

Vers. 924. Οὐκ ἔστι μάρτυς ἀνηθὸς οὐδὲ τῶν γυναικῶν τις

Εἰ δ' ἔστι τὸ γενόμενον μὴ δυνάμενον θέαν
Ἀνδρῶν καταδέξασθαι γυναῖκες μαρτυροῦσιν

Secundum jus civile hæc falsa sunt, extra testamentum enim et codicillos forte, mulieres dibendi testimonii jus habere patet ex l. xviii, D. *De testibus*. Leonis autem Novella 48 mulieres remotas esse a testimonii dictione constat, ad quam igitur hic respicitur; adduxit illam quoque Schol. Basil. ad tit. *De testibus* p. 545 et 557, in quo posteriore loco corrupta verba, Ἐπὶ δὲ τοκετῶν καὶ εἰ τι ἕτερον ἔστιν ὃ μόντην θηλέω ἥφισ ὄρᾳ corrige et lege ὃ μόντη θηλέων ἥφισ ὄρᾳ. Eadem docet Attaliat. in *Synopsi* p. 15, καὶ παῖδες κατὰ γονέων μαρτυρεῖν κωλύονται καὶ γονεῖς κατὰ παίδων, καὶ γυναῖκες πλὴν βλανείου καὶ λογείας ἐνθα ἄνδρες εἰσελθεῖν οὐ δύνανται. In verbis πλὴν βλανείου καὶ λογείας, videtur latere vitium. Leonelavius legit πλὴν βλανείου καὶ ἐν τόποις, male; tu lege πλὴν βλανείου καὶ λογείας; apud Harmerop. hinc, pro βία, recte θία legendum esse monstrat Bosquet. ad hunc locum.

Vers. 927. Καὶ δοῦλος ἔτι μαρτυρεῖ ἐν σπάνῃ τῶν μαρτύρων.

Res vera est, ut constat ex l. vii, D. *De testibus*: sed quid hic ἐν σπάνῃ? tu lege ἐν σπάνει, facillima mutatione; η enim et ε sæpissime confunduntur

Vers. 936. Τοῦ δ' ἄλλους ἀναγκάσειας μαρτυρεῖν ἀκούσιος,

Καὶ μᾶλλον ἐξ τυγχάνων τις τῶν καταδευστέρων
Πρὸς ἄνδρα δίκην ἔλαχε τῶν ἐπὶ δυναστείας,
Κάντηθεν ὑποκλάζουσι τῷ φόβῳ τοῦ δυνάστου
Καὶ τοῦ πένητος οἱ μάρτυρες, τίτε γὰρ καὶ πρὸς βίαν

Εἰς μαρτυρίαν ἔλκοντα καὶ τ' ἀληθὲς τιθέναί.

In versu 933 lege τοὺς δ' ἄλλους, et in vers. 937 lege τοῦ πένητος, deleto καί. Sed quid in vers. 936 ὑποκλάζουσι notat? Habet idem Attaliat. *Synopsis* p. 15. Bosquetus corrigit ὑποσπλάζουσι: quod tamen minus placet. Legendum forte ὑποσπλάζουσι, atque ita fidem vacillantem l. i, pr. D. *De testibus*, Schol. ad illum locum vertit σπλάζουσαν πίστιν: locum integram ascribam cum corruptus videtur, τῶν μαρτύρων ἢ γούσις συνεχῆς τε καὶ ἀναγκαῖα τὴν ἐξ Ἑλλήνων μάλιστα, χρη δὲ προσλαμβάνεσθαι καὶ ἀπατεῖν μάρτυρας ὧν οὐκ ἔστι σπλάζουσαν τὴν εὐρεῖν ἤτοι τὴν μαρτυρίαν. Nescio quid hic illa ἐξ Ἑλλήνων μάλιστα, adeoque videndum rescribendum ἐξ ἀρρένων μάλιστα. Mulieres enim testes esse prohibebantur. Nov. 48 Leonis supra memorata. Cæterum quæ Psellus hic docet, habet quoque Schol. Basil. ad tit. *De testibus* pag. 574, ubi, quod hic ὑποσπλάζουσαν esse puto, significatur per ἀναποδίξιν.

Vers. 942. Ἐπὶ δὲ καταθέσειας πέντε μάρτυρας δέ- [χου.

Τὰς δὲ γ' ἐκ τοῦ παρήκοντος ἀθέται μαρτυρίας. Verlit hæc Bosquetus: *Super deposito quinque testes exhibeto testimonia vero convenienter rejiciuntur*. pessime Κατάθεσις in Novellis aliisque Græcis est confessio, cautio, depositio, atque hic quoque significat confessionem debitoris, qui si sine scriptura confiteatur debitum, confessio nullius momenti habetur, nisi quinque testibus specialiter rogatis ut confessioni interesse velint, confirmari possit, adeoque sensus erit verborum vers. 942. Super confessione debitoris adhibe quinque testes, sequentem autem verte, In transitu, aut, a transiente sumpta testimonia rejice, atque ita omnia convenient verbis et sententiæ Nov. 90, c. 2 et 3 apud quem, pro ἀκούσει, ἀκούσει et ὀφείλειν τῶδε ex Nov. memorata legendum esse vix opus est ut moneatur. Cæterum ex Novellæ ejusdem c. 2 explicandi quoque versus sequentes.

Vers. 948. Εἰ μήγε πέντε μάρτυρες εἴποιεν παρα- [χθέντες.

Ὡς γέγονεν ἀπόδειξις τοῦ κεχρωσστημένου.
Ἢ τούτων κατ' ἐνώπιον ὁ δανειστής ἐξείποι
Ἀπολαβεῖν τὸ ἴδιον χρέος ἐκ τοῦ χρεώστου.

Bosquetus vertit: *Nisi quinque testes producti dixerint securitatem debitori fuisse conscriptam et ipsis presentibus dixisse creditorem se a debitore proprium debitum accipere*: male; nec sufficiunt quinque testes a debitore producti, sed longe plura præter numerum requiruntur ut inspicienti Novellam patebit: verto igitur, Nisi quinque testes dicant se accersitos fuisse cum apocha fieret, aut Nisi coram illis creditor dixerit accepisse se debitum a debitore. Idem fere dicit Harmerop. l. i, tit. 6, n. 3: Οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ χρεῶν ἐγγράφων εἰπάτωσαν ὡς τῇ καταβολῇ παρήσαν ἢ ἐπ' αὐτοῖς νομίμως κατέθετο ἐπὶ τούτῳ μόνῳ προσκληθέντες δηλονότι, ἐὰν ὡς: πέντε τῶν ἀριθμῶν. Vertuntur hæc, Qui de perscriptis debitis testimonium ferunt dicant se solutioni interfuisse, aut legitime alioqui ipsis debitis esse satisfactum, etc.: quæ posteriora minus Græco textui convenire videntur. Tu verte, Dicant se solutioni interfuisse, aut coram illis creditorem legitime confessum fuisse sibi solutionem esse factam, et si κατέθετο passive sumi nolis, κατατίθετο forte legendum.

Vers. 996. Οὐκ οὖν τὴν κομδεντίονα εἰς τρία ταῦτα [τέμνε

Πουβλίαν λεγίτιμάν τε καὶ τὴν Ιουρισγεντίαν

Bosquetus in vers. 997 delet οὐκ. et dicit manifeste abundare, sed male, adesse debet, et cum οὖν jungendum. Postulat id meri ratio et quis nescit οὐκ οὖν igitur significare. Atque ita recte ex præcedentibus hic colligit Psellus, conventionis, cum in privatam dividatur et publicam, privata autem sit legitima vel juris gentium tres species optime constitui publicam legitimam et juris gentium.

Vers. 1250. Τὸν γάμον ἢ διάθεσις τελεῖ ἢ ἀμοιβαία, Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικῶν συμβολαίων, Εἰ μὴ πρωτοσπαθήρης, ἢ πλέον τις τυγχάνει.

Miror hunc locum a Bosqueto inemendatum relictum: tu corrige et lege: Προσθήκης γὰρ οὐ δέεται προικῶν συμβολαίων, atque hinc corrige Attaliat. in *Synopsi* p. 23, ubi pro τῶν γάμων ἢ ἀθέτησις τελεῖ ἀμοιβαία, restitue τὸν γάμον ἢ διάθεσις, etc. Dunt autem hausta hæc ex Novella 22, c. 3, et 147, c. 4. Verba Nov. 22, c. 3, referuntur in *Basilicis* tom. IV, p. 255 ubi quod additum ἀεὶ haustum est ex Nov. 147, c. 4. Eadem fere retulit Psellus supra vers. 375 et 376.

Γάμος δ' ἐκ διαθέσεως συνίσταται καὶ μόνης, Κἂν μὴ προῶσι γαμικὰ συμβόλαια πρὸς ταύτης, rescribe, πρὸ ταύτης

Vers. 1266. Τῶν ἀναγκάων πεφυκεν ὁ μῦθος τῆς [θαλάσσης,

Ποιῆσαι τε νεόφυτα ἄμπελόν τε καὶ δένδρα,
Ἐπί τε χρησιμότητι ἀγροῦ σπερματοθήκας.

Vid. l. i et iii, *De impensis in res dotales factis unde forte hic, pro ἄμπελον legendum ἀμπόλων.*

Vers. 1269. Διακέρδα τὰ πράττοντα βελτίονα τὸν
[προῖκα,

Ἄποιν τὸν νεόφυτον ἢ τὸ ἀρτοκοπεῖον,
Ἄ προῖκα οὐ μισοῦσι μὲν, ἀλλ' ὁμῶς ἀπαιτοῦνται,
Περὶ τὰ δαπανήματα τὰ τέρψιν ἐμποιοῦντα.

Vertit Bosquetus: Utiles meliorem dotem faciunt, quales sunt Novellata et pistrinum, quæ dotem quidem non minuunt, tamen repetuntur: idem circa voluptuarias. Sed posteriora sunt falsissima, constat enim maritum non repetere impensas voluptuarias, sed tollere tantum quod factum est, quatenus id fieri possit sine rei detrimento l. ix et xi pr, D. De impensis in res dotales factis, quare et Bosquetus suspicatus laborare vers. 1272, nihil tamen attulit quo restituatur; tu rescribe ex l. vii, D. tit. mem. Περιττὰ pro περὶ τὰ, in versu autem 1269, pro διακέρδα, διὰ κέρδη, ex l. v, § 2, D. eod., ut διὰ κέρδος, l. i, D. eod., quæ alibi ἐπωφελῆ dicuntur.

Vers. 1273. Μηδεὶς κατὰ τῆς γυναικὸς κλοπῆς κινεῖται
[νείτω δίκην,
Ἀφαίρεσιν, κινεῖτω δὲ τῶν κλαπέντων πραγμάτων.

Vertit Bosquetus: Nemo contra uxorem furti actionem moveat, sed rerum amotarum; ego posteriora veterum potius. Sed conditionem moveat rerum furto ablatarum: actio enim rerum amotarum non semper locum habet, sed tunc demum cum divortii causa res subrepta fuerit et divortium secutum l. xxv, D. De actione rerum amotarum: quod docet quoque Schol. Bas. ad h. l. p. 438 in fine et in initio sequentis p. 439, ubi in verbis, Δύναται κατὰ τὴν βέρουμ ἀμοτάρουμ ἔχων κατ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ καὶ κονδικτικίον facile vides κατὰ in καὶ esse mutandum, quæ sæpius inter se sunt confusa: et in sequentibus ἀρχεται μὲν ἡ βέρουμ ἀμοτάρουμ, τὸν δὲ κονδικτικίον δύναται κινεῖν κατ' αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἀρχεται, quoque viliosum; rescribe

εἴργεται, vel. quod malim, ἀρχεῖ; cæterum in Psello nescio num bene se habeant ἀφαίρεσιν κινεῖτω malletm ἀπαίτησιν κινεῖτω, atque eodem modo in Glossis Numicis in κονδικτικίος βέρουμ ἀμοτάρουμ, pro ἔχων ἀφαίρεσιν legerem ἀπαίτησιν; ἀφαίρεσιν est ablatio; ἀπαίτησιν, repetitio ablati, ut ita sæpius κονδικτικίος per ἀπαίτησιν πράγματος explicatur in iisdem Glossis, et ἀπαίτησιν κινεῖν condicere in l. xxiv, D. h. t., ubi vide num, pro τοῦ τιμήματος, sit τοῦ πράγματος legendum, cum conditio rei amotæ hoc in casu vel vindictio ut in Pandectis legitur, a viro institui possit. Ipsa porro actio rerum amotarum plerumque dicitur ἡ περὶ ἀφαίρεσιν vel ὑφαίρεσιν πραγμάτων ἀγωγή, de eadem agit Psellus supra vers. 619 et seqq.:

Ὁ βέρουμ ἀμοτάρουμ δὲ κονδικτικίος λόγος
Ἀρμόζει δὲ καὶ γυναιξὶ κατὰ τῶν συνοικούντων,
Ἄνδρὶ τε κατὰ γυναικὸς κλέψαντος ἢ κλεψάτης,

ubi forte pro κλέψαντος, κλεψάντων, cum ad συνοικούντων referendum, legi debet.

Vers. 1342. Οἷς μέλη περισσεύουσι παῖδες εἰσὶν
[εὐκότως.

Vertit Bosquetus: Illi quibus partes abundant recte filii sunt. Quod nec Græcis verbis convenit, nec quid significet intelligo: non capio etiam quæ in notis scribit: Psellum autem vers. 1342 ita accipe ut velit, liberis solis nullo admissio neque etiam ascendentibus vel his omnes hereditatis partes sine divisione abundare et superesse. Tu verte ex l. xiv, D. De statu hominum, quibus membra abundant recte liberi sunt, atque, ut vides, res est notissima.

Hæc pro instituti ratione sufficere visum fuit. Cæterum si quid habeant eruditi, aut in bibliotheca quadam superesse resciverint, quod facere possit ad ornandam Pselli editionem, ut id mecum communicare velint majorem in modum rogo. Atque hæc causa quoque cur nomen, quod alio tempore latere malui, specimini huic præponere non dubitabam.

ADDENDÆ VARIE LECTIONES.

(Ex codice P. Sirmondi.)

Vers. 18. Schol.: Τῶν γὰρ Διγέστων μέρη τὰ πρώτιστα, πρώτην τῶν πρώτων τὴν προσηγορίαν εἰσδέχεσθαι, ἄτε σύνθεσις τις πεφυκυῖα τετραδιδόλος περὶ συναλλαγμάτων, δι' ὧν τί συνίσταται ἡμίτερον τὸ πᾶν διαλέγεται.

Vers. 26. Καθάπερ εἴ τις ὁμφαλὸς τῶν ὄλων συνταγμάτων, Schol.: Ὡςπερ ἐβρωμένη μέση στιγμή τῶν παρ' αὐτῇ μὲν ἐλισσαμένων κύκλων εἰς σταθιρότητα μεσότητος παραγίνεσθαι, τῶν δὲ ἑτέρων κύκλων τῶν ἔξωθεν περιθεμένων, οἷόν τι κέντρον καὶ πηδάλιον ἐπιενερόηται, ἐν ᾧ οἱ ἔξωθεν κύκλοι τὴν συστροφὴν καὶ κυβέρνησιν κέκτηνται, οὕτω καὶ τῶν Διγέστων μέρος τὸ τέταρτον, καθάπερ τις ὁμφαλὸς πέφυκε, καὶ τῶν προλεχθέντων καὶ λεχθησομένων αὐτῶν μάλιστα. Ὡς γὰρ τῷ ὁμφαλῷ τὰ ἐντόσθια πάντα κωλύονται, καὶ οὐκ ἔβωται ἀναμοχλεύεσθαι, οὕτω καὶ τὸ τέταρτον μέρος τῶν Διγέστων πέφυκε, καθάπερ τις ὁμφαλὸς τῶν νομικῶν διατάξεων. Καὶ γὰρ αἱ ἕτερα: καὶ παντοδαπαὶ συντάξεις, εἰ τάχα ἐπὶ τὸ εἰπεῖν τι παραγίνονται, ἀλλ' οὐν ἀποστῆναι τούτων οὐ δύνανται, εἰς.

Vers. 40. Μετὰ δὲ τὴν ὀκτώτομον. Schol.: Φησί, Μετὰ τὴν ὀκτωτόμον, ταῦτ' ἔστι, μετὰ τὴν ἐπιτομὴν ταύτην τὴν ὄγδοον τῶν τοῦ Πανδέκτου μερῶν ἧτις ὄγδοος οὖσα ἀπὸ τοῦ πρώτου μέρους τῶν Διγέστων μέχρις αὐτῆς οὕτως ἐπιγινώσκειται.

Vers. 43. Μέρος ἕτερον αἱ Νεκραί. *Vers.* 44. Συνοπτικώτατον. *Vers.* 45. Ἐξηκοντάτιπλον πάντας τοὺς νόμους ἔχει. *Vers.* 50. Οἷον πολὺς τῶν νόμων. *Vers.* 53. Τὴν ἀρχαιογονίαν. *Vers.* 61. Κἂν εἴ τις ἀκριβέσαιο τοῦτο δὴ. *Vers.* 63. Τὰς τροπὰς καὶ τοὺς, ut et *vers.* 65. *Vers.* 67. Κοινὴ συνθήκη. *Vers.* 68. Κώλυσιν. *Vers.* 75. Τὸ γὰρ λοιπὸν τὸ φυσικὸν τὸ ἔθνικόν τρυγγάνει. *Vers.* 76. Τὸ μὲν γὰρ τούτων φυσικὸν τρίτον τοῦ νόμου μέρος. *Vers.* 80. Οὐ τοῦδε καὶ τοιοῦδε. *Vers.* 82. Φύσεις συνάλλ. *Vers.* 88. Ὁ πάλιν. *Vers.* 90. Τοῦ βασιλέως δόγματα. *Vers.* 95. Ἡ βέ, βέρβις, καὶ λίτερις, τέταρτον ἢ κονάισο. Desunt deinde versus 96, 97, usque ad 105.

Vers. 107. Ἐκάστη ἡ δὲ τῶν ἐνοχῶν ἀγωγὰς. *Vers.* 109. Πρὸς τινα. *Vers.* 112. Ἦτις βιαίων. *Vers.* 117. Ὡς ἤρεσε τοῖς πλείστοις. *Vers.* 121. Ἐκάστως. *Vers.* 122. Ἀσυγγύτως. *Vers.* 129. Ἐρεδίατης ἢ φασί πετίτζιο Λατίνοι. *Vers.* 132. Τῆς βέ ὁ Κονδικτικίος, ἡ ἐν βέμ ἢ καθόλου. *Vers.* 133. Ἦτοι ἐπαγγελίαι. *Vers.*

135. Τρίχειν. Vers. 136. Πρὸς τούτοις, εἰ, οὗτοι δύο. Vers. 138. Ἡ δὴλων ἢ ἀδήλων. Vers. 141. Ὁ κέρτοϊ ἦτοι φανερώς, ἰκέρτοϊ κεκρυμμένως. 146. Schol. : Πάλιν φημι σὺν τούτοις· Ἔστι καὶ ἀγωγή ἢ λεγομένη προγατορία, ἣτις εὐλόγως καὶ προσηκόντως ἐπερωτᾷ τὸν μέλλοντα ὑπισσεύσθαι τὴν κληρονομίαν, πᾶσον μέρος ἀπαιτεῖ τῆς κληρονομίας, προγατορία δὲ λέγεται Ἑλληνικῶς καθαρτικὴ, καθαίρει γὰρ καὶ φωτίζει τοὺς λόγους τοῦ ἐνάγοντος. 153. Ἐχει. 163. Ἦτις περὶ. 163. Ἄλλως.

Vers. 166. Μὴ γινώσκοντος. 168. Ἔσικε συναλλάγματι. deest vers. 173. Vers. 175. Τὸ δὲ κώλεγατ. Vers. 177. Τῷ ὄσανεϊ. Vers. 178. Πάλιν πλημμελημάτων. Vers. 181. Αἱ μὲν εἰσι πραγματικά, αἱ δὲ κατὰ προσώπων. 185. Τινὲς τε ἄλλαι ἀγωγαὶ καὶ τινες τῶν ἰνφάκτουμ. Et reliqui inversi sunt. 197. Οὐ μέλλει. 204. Σφαλαίς. Versum 212 sequitur hic versus : Δικαιοσύνη ἐστὶ διαίρεσις τοῦ δικαίου ὡς λέλεκται· quem non esse Pselli numerus demonstrat, forte scholiastæ.

Vers. 215. Οὐ σθέναί τις. Vers. 221. Πρὸς αὐτόν. 225. Οὐδὲ πιπράσκειν δύναται χωρὶς τῶν ἐπιτρόπων. 228. Καὶ οὐός, etc., omissis 231, 232. Deest 235? Vers. 236. Διαδοχῆς οὐκ ἔχουσι δίκαιον ὀλόκληρον. Vers. 245. Ἐκστασις προβάσα διαθήκην. Vers. 246. Οὐδέ τις ἐμαγκίπ.

Vers. 249. Interpretare : *Servus hæres potest quodcumque testator potuit; explicat Schol. : Ἄνω μὲν εἰρηκεν ἄδειαν ἔχειν ἅπαντα τὸν βουλόμενον ἐπιστᾶν κληρονόμον τὸν οἰκείον δοῦλον, νῶν δὲ φησι τὸν καταληφθέντα δοῦλον κληρονόμον, ἐκείνην ἔχειν πᾶσαν τὴν ἄδειαν ἐπὶ τῷ ζητῆσαι τὰ τῆ κληρονομία ἀρμόζοντα, οἷαν καὶ αὐτὸς ὁ διατιθέμενος κέκτηται.*

Vers. 253. Τῶν ἑαυτοῦ. Vers. 260, υἰοθετήσας τις καλῶς τῶν ἑαυτοῦ. Vers. 265. Ἡθὺς μόντης. 279, ἢ ἄλλω, 282, οὐδαίς ὑποκαθίστασι. Versum 289, sequuntur 293, 294 ad 295. Vers. 291, λεγατων ἀπαιτῶν. Vers. 292, φασὶ τοὺς κωδικέλλους. Vers. 300, εἰς τὰ τοῦ τέκνου. Vers. 304, ἀπόδοσις διακτοχῆς. 322, ἀδικούσης. 323, ἀγνώμων ἀντιδικῶν. 327, εἰ δ' ἄπορος. 328, ἅπας φονεύς. 332, οἱ ἴδιοι τῶν γενικῶν, 339, Νέως ἀποκαθίσταται ἀβλαβῆς κατὰ νόμους.

Vers. 342. Μητρός καὶ παίδων μεταξύ. Versum 344 sequitur versus 382, τόκος, omissis aliis. Vers. 386, φυλαττομένων. 397, μοιχευθείσης. 403, αἱ παῖδες δὲ τὸ δίμοιρον. 415, ἐν δικαστηρίοις. 417, ἀρχῶν προδιδότω. 420, εἴκοσι λαμβάνετοι. 426, τοῦ βέου. 427, ἀπαιτῆσαι. 430, ὡς δὲ καὶ ἄπορος εἰ θάνη. 431, τῶν ἐκείνου κτημάτων. 445, περὶ συγχωρήσεως. 446, τὰ περὶ τῶν ἰκκλησιαστικῶν τῶν ἐν τῇ Σικ. 450, εὐχρηστα. 464, Ἰταλικούς τὴν νοθ. 468, σύγγονοί τε πρὸς τούτ. 469, λέγοις. 487, ἀτιμοί. Vers. 496, τὸ προτεθέν. 504, ἄλλον. Versus ultimus est : Εἰσπραττεῖ μόνον τὸ ἀπλοῦν οὐδὲ ζητῶντι πλέον. Lege ζητεῖ.

Adde vers. 671, Harmenop. legisse ἐβδόμην.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΩΝ

EJUSDEM

AD DISCIPULOS DE ACTIONUM NOMINIBUS.

1. Cum viderim nonnullos ex vobis nomina legum quæ apud Græcos et Romanos existunt sciendi cupidos esse, quæ tanquam canones sunt politicis singulatim propositis, censui me de iis pauca disserere debere. In his vobis obediens, nec commiscere eas volui neque projicere promiscue, sed a primis ad secundas ordine procedere. Atticas leges præordinavi, post quas Romanas componam, non de earum latitudine disserens, sed potius de propositis nominibus quæ plerisque incerta sunt. Elsi enim Græcæ Atticis nominibus designatæ sint, tamen nisi quis earum per etymologias sensum explicaverit et propositionis causam direxerit, nunquam legentibus bene nota fient. Impletur enim quodammodo politica ratio rudimenta disciplinarum. Quemadmodum enim apud eas sunt summæ et ultimæ chordæ, et cubi et gradus, duodecim laterum figuræ et viginti laterum, sphaeræ et diametri quæ non facile aliquis noverit, nisi magistri lingua usus sit, ita et in politicis

α'. Ὅρων ὑμῶν ἐνίοις τὰ τῶν παρ' Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις δικῶν ὀνόματα περὶ πολλοῦ ποιουμένους εἰδέναι, ἃ δὲ καθάπερ εἰ κανόνες ἐστῆσι ταῖς κατὰ μέρος πολιτικαῖς ὑποθέσεσιν, φήθην δεῖν περὶ αὐτῶν μετρίως εἰπεῖν. Κἂν τοῖτοις ὑμῖν χαριζόμενος, ἅμα δὲ συγγεῖν μὴ βουλόμενος μηδὲ παραθαλεῖν ἀμιγῆ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπὶ τοὺς δευτέρους καθεξῆς ἵεναι, διὰ ταῦτα δὲ τὰ Ἀττικὰ προέταξα νόμιμα, μεθ' ἃ δὲ καὶ τὰ Ῥωμαίων συνθήσομαι· οὐ περὶ τοῦ πλάτους αὐτῶν μακρολογεῖν ἐλόμενος, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑποκειμένων ὀνομάτων, ἐπεὶ μηδὲ ταῖς πλείοσι θῆλα καθίστηκεν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Ἑλληνικαῖς εἰρηνται λέξεσιν, ἀλλ' εἰ μὴ τις αὐτῶν δι' ἐτυμολογίας, ἐν οἷς ἐγχωρεῖ, ἀναπτύξει τὸν νοῦν καὶ τὴν αἰτίαν ἐρεῖ τῆς θέσεως, οὐκ ἂν ποτε τοῖς ἀναγινώσκουσιν εὐγνωστα γένοιτο. Μερίμηται γάρ πως ὁ πολιτικὸς λόγος τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν. Ὡσπερ γὰρ παρ' ἐκείναις ὑπάται τινὲς καὶ νῆται, καὶ κύβοι καὶ βωμίσκοι, δωδεκάεδρᾶ τε καὶ εἰκοσῆδρα, σφαῖραί τε καὶ διάμετροι, ἃ οὐκ ἂν τις